

Mikko Rapo

IHMISTIETEET YHTEISKUNNASSA

Miten yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla
luodaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta?

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2019

TIIVISTELMÄ

Mikko Rapo: ”Ihmistieteet yhteiskunnassa. Miten yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla luodaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta?”

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Sosiologia

Lokakuu 2019

Ohjaajat: Olli Pyyhtinen & Reetta Muhonen

Tutkielma käsittelee yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tiedeyhteisöä 1900-luvun loppupuolelta kohdannut vaade tilivelvollisuudesta ja tuloksellisuudesta on osoittautunut vaikeasti vastattavaksi etenkin yhteiskuntatieteellisille ja humanistisille aloille, joiden yhteiskunnalliset vaikutukset eivät ole helposti mitattavissa tai eriteltävissä. Omalla tutkielmallani osallistun yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta käytävään keskusteluun ja pyrin tuottamaan uutta tietoa siitä, mitä ihmistieteiden yhteiskunnallinen vaikuttavuus on ja millaisia haasteita sen saavuttamiseen liittyy. Lähdeaineistona hyödynnän eurooppalaisen COST-puiteohjelman alla toimivan ENRESSH-tutkimusverkoston (*European Network for Research Evaluation in the Social Sciences and Humanities*) parissa kerättyä laadullista kyselyaineistoa.

Aineiston teemoittelun ja analyysin pohjalta muodostan kaksi yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mallia, joita nimitän vaikuttavuuden kulttuureiksi. Tutkielmassani osoitan, kuinka tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus on kiinteässä suhteessa tutkimuksen tiedollisiin intresseihin ja tutkimuksessa tuotettavan tiedon muotoon. Keskustelevalle ja kriittiselle tutkimustiedolle rakentava vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurissa tutkijat luovat yhteiskunnallista vaikuttavuutta tutkimusprosessin, vapaaehtoisen yhteistyön ja julkisen keskustelun kautta. Tiettyä päämäärää tai ongelmanratkaisua koskevalle tutkimustiedolle pohjautuva hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuuri kuvaa, kuinka ihmistieteellinen tutkimus tuottaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta poliittisessa päätöksenteossa tutkimustiedon hyödyntämisen ja asiantuntijuuden kautta.

Tutkimusaineistossa esiintyvät haasteet liittyvät sekä vaikuttavuuden saavuttamiseen että sen todistamiseen erilaisissa arvioinneissa. Vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurissa yhteiskunnallinen toiminta on tutkijoiden omalla vastuulla, eikä se palkitse taloudellisesti tai akateemisen meritoitumisen muodossa. Vaikuttavuuden todistamisen haasteet liittyvät vaikuttavuuden pääasialliseen kohteeseen, yksilöihin osana laajempaa kansalaisyhteiskuntaa. Yksittäisten ihmisten tai yhteisöjen toiminnassa tai ajattelussa tapahtuneet muutokset eivät useimmiten jätä jälkiä, joita seurata. Hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurissa haasteina vaikuttavuuden saavuttamiselle esitetään tutkimustulosten hylkääminen tai sivuuttaminen. Jos tutkijoiden suosittamia poliittisia toimenpiteitä ei syystä tai toisesta toteuteta, ei yhteiskunnallista vaikuttavuutta synny.

Analyysini perusteella argumentoin, että vallitseva käsitys yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ei huomio riittävästi yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloille ominaisia vaikuttavuuden tapoja. Kapea käsitys vaikuttavuudesta voi pitkällä aikavälillä johtaa myös tutkimuksen yksipuolistumiseen, jos vaikuttavuus kasvattaa painoarvoaan erilaisissa tutkimuksen arvioinneissa tai rahoituspäätöksissä. Ratkaisuna ongelmaan esitän, että vaikuttavuuskeskustelussa tulisi keskittyä siirtymään painottamaan tutkijoiden toimintaa vaikeasti todistettavien ja mitattavien yhteiskunnallisten vaikutusten sijaan. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden painopisteen siirtäminen todisteista toimintaan edesauttaisi tiedon tuottamista erilaisiin yhteiskunnallisiin konteksteihin ilman vaaraa tutkimuksen yksipuolistumisesta, ja toisi paremmin esille myös muita ihmistieteille ominaisia yhteiskunnallisia vaikuttavuuden muotoja kuin poliittisen vaikuttavuuden.

Avainsanat: yhteiskunnallinen vaikuttavuus, tutkimusarviointi, tiedepolitiikka, julkinen tiede, tieteentutkimus,

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
1.1. Tutkimustehtävä.....	3
1.2. Keskeiset käsitteet.....	4
1.3. Vaikuttavuustutkimuksen ja tieteen tutkimuksen leikkauspisteessä	5
1.4. Työn rakenne	8
2. Tieteen asema yhteiskunnassa.....	9
2.1. Yhteiskunnallistunut tiede.....	10
2.2. Suomalainen tiedepolitiikka ja vaikuttavuuden vaade	12
3. Tieteen yhteiskunnallinen vaikuttavuus.....	14
3.1. Ihmistieteet vaikuttavuutta luomassa.....	16
3.2. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioiminen	18
3.3. Tutkimusarvioinnit ja vaikuttavuuden vaade	20
3.4. Kohti kokonaisvaltaisempaa käsitystä vaikuttavuudesta	21
4. Aineiston esittely ja tutkimusmenetelmä	23
4.1. Aineiston analyysi.....	26
5. Tutkimuksen tehtävä lähtökohtana vaikuttavuudelle	28
5.1. Miksi ja kenelle tietoa tuotetaan?.....	29
5.2. Keskusteleva ja kriittinen tutkimus	32
5.3. Ratkaisukeskeinen ja kehittävä tutkimus	35
5.4. Kaksi vaikuttavaa tehtävää.....	37
6. Vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuuri.....	38
6.1. Vaikuttava tutkimusprosessi	41
6.2. Yhteiskunnallinen yhteistyö	43
6.3. Tutkimustieto julkisessa keskustelussa	45
6.4. Tärkeä mutta näkymätön yhteiskunnallinen vaikuttavuus	47
7. Hallinnollinen ja ratkaisukeskeinen vaikuttavuuden kulttuuri.....	49
7.1. Vaikuttava tutkimustieto.....	50
7.2. Asiantuntijuus.....	54
7.3. Poliittishallinnollinen tieto ja julkinen keskustelu.....	55
7.4. Näkyvän vaikuttavuuden katveessa	56
7.5. Tutkimus tukena yhteiskuntien ohjaamisessa	59
8. Loppupäätelmät	60
8.1. Vaikuttavuuden kulttuurit ja vaikuttamisen vaikeus	60

8.2. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus: toimintaa vai todisteita?	65
Lähdeluettelo	69
Tutkimuskirjallisuus.....	69
Digitaaliset lähteet	75
Liitteet	77

1. Johdanto

Mitä hyötyä tieteellisestä tutkimuksesta on yhteiskunnalle? Tiedeyhteisöä 1900-luvun loppupuolelta kohdannut vaade tilivelvollisuudesta ja tuloksellisuudesta on osoittautunut vaikeasti vastattavaksi etenkin yhteiskuntatieteellisille ja humanistisille aloille, joiden yhteiskunnalliset vaikutukset eivät ole helposti mitattavissa tai eriteltävissä. Konkreettisimmin tieteelle osoitettu vaikuttavuuden vaade on havaittavissa erilaisissa tutkimuksen arvioinneissa, joissa tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus on nostettu yhdeksi arvioitavaksi ulottuvuudeksi. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioiminen on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi. Tieteen moninaisten ja -muotoisten vaikutusten yhteismitallistaminen ei ole yksinkertaista, ja vaarana on, että tieteen yhteiskunnallisia vaikutuksia aletaan hahmottaa helposti mitattavien vaikutusten näkökulmasta. Tieteellisiä innovaatioita koskevissa keskusteluissa usein esille nousevat patentit tai keksintöilmoitukset soveltuvat huonosti yhteiskuntatieteellisille ja humanistisille aloille, joiden yhteiskunnalliset vaikutukset keskittyvät pääosin taloudellisen tai teknologisen toiminnan ulkopuolelle. Teknis-taloudelliset käsitykset tieteen vaikuttavuudesta eivät ole kuitenkaan vain yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen ongelma, vaan koskevat koko tiedekenttää. Kapea, lähinnä taloudellisiin vaikutuksiin painottuva käsitys tieteen hyödyistä jättää pimentoon suuren määrään erilaisia vaikuttavuuden muotoja. Tämä kehitys voi pitkällä aikavälillä olla vahingollista tieteen ja siten myös yhteiskuntien kokonaiskehityksen kannalta.

1.1. Tutkimustehtävä

Tässä tutkielmassa pyrkimyksenäni on osallistua yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta käytävään keskusteluun. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa siitä, mitä yhteiskunnallinen vaikuttavuus on ja millaisia haasteita sen saavuttamiseen liittyy. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi analysoin eurooppalaisen ENRESSH-tutkimusverkoston piirissä kerättyjä tutkimuskuvauksia, joissa tutkijat sanallistavat ja kuvaavat tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tätä aineistoa ja sen sisältöä hahmotan seuraavien tutkimuskysymysten valossa:

1. Mitä on ihmistieteiden yhteiskunnallinen vaikuttavuus? Toisin sanoen, mihin ihmistieteitä tarvitaan, millaisia vaikutuksia niillä on yhteiskuntaan, minne vaikutukset kohdistuvat ja mitä keinoja tai kanavia pitkin yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimus vaikuttaa?
2. Millaisia haasteita yhteiskunnallisen vaikuttamisen saavuttamiseen liittyy? Mitkä seikat vaikeuttavat yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tuottamista yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla ja miksi?

Tutkimuskysymyksiin vastaamalla vastaan siis osaltaan myös alussa esittämäni kysymykseen siitä, mitä hyötyä yhteiskuntatieteellisistä ja humanistisista aloista on yhteiskunnalle. Tutkimuskysymyksiin vastaaminen tuo myös esille niitä konkreettisia keinoja ja tapoja, joita tutkijat hyödyntävät vaikuttavuuden saavuttamiseksi. Näiden keinojen ja kanavien ymmärtäminen sekä esille tuominen on tärkeää yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen sisäisen kehityksen kannalta, jotta ne pystyvät vastaamaan niille ja muille tieteenaloille tiedepolitiikan tasolta osoitettavaan vaikuttavuuden vaateeseen.

Tutkielmaa voi myös lukea kuvauksena tieteellisen tiedon tuottamisen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden yhteen kietoutumisesta. Tämä näkökulma on tärkeä yhteiskuntatieteellisille ja humanistisille aloille, jotka ovat jo tutkimuskohteiltaan vahvasti sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan. Tutkimuskuvauksissa esiintyviä tavoitteita ja motivaatioita pohtimalla voidaan nähdä, kuinka vahvasti tieteelliset ja yhteiskunnalliset intressit sekoittuvat toisiinsa luoden yhteiskuntatieteille ja humanistisille aloille ominaisen tavan tarkastella tutkimuskohdettaan. Tätä tavoitetta silmällä pitäen olen hyödyntänyt aineiston analyysissä tieteen tutkimuksen parista peräisin olevaa käsitteistöä. Tieteen tutkimuksen käsitteiden hyödyntäminen on minulle myös tapa tuoda tiedepoliittisesti painottunutta vaikuttavuuskeskustelua lähemmäs tutkijoiden arkipäiväistä toimintaa.

1.2. Keskeiset käsitteet

Koska tutkielman aiheena on yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen yhteiskunnallinen vaikuttavuus, on käsittelemieni alojen määrittäminen olennainen lähtökohta tutkielman sisällön ymmärtämiselle. Hahmotan yhteiskuntatieteet ja humanistiset tieteet laajasti ihmistä ja yhteiskuntaa tutkimuskohteinaan pitävinä tieteenalojen joukkona. Toisin sanoen yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimus on kiinnostunut yhteiskunnallisista prosesseista, inhimillisestä toiminnasta ja ihmisen näille ilmiöille antamista merkityksistä. (Heiskala 2016, 26–27.) Tieteenaloille ja tieteenalaryhmille on tutkimuksessa esitetty useita määritelmiä ja kuvauksia (ks. esim. Beecher 1989, Kagan 2009), mutta tämän tutkielman kontekstissa yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset alat on helpointa hahmottaa rajaamalla ulos, mitä ne eivät ole. Käsiteltävien alojen voidaan nähdä eroavan tutkimuskohteiltaan ja -menetelmiltään luonnontieteellisistä ja teknistieteellisistä aloista, jotka keskittyvät luonnonilmiöiden, tekniikan ja teknologioiden tutkimukseen. Tämän tutkielman kannalta tieteenalaryhmien välinen jakolinja on olennainen, koska tieteelle osoitettu vaikuttavuuden vaade ja tämän mittaamiseen käytetyt määritelmät ovat olleet verraten vaikeita yhteiskuntatieteellisille ja humanistisille aloille (Muhonen, Benneworth & Olmos-Peñuela 2019).

Yhteiskuntatieteisiin ja humanistisiin tieteisiin sisältyvien tieteenalojen väliset eroavaisuudet eivät ole oman käsittelyni kannalta tärkeitä, sillä tavoitteena on tuottaa tietoa yhteiskuntatieteellisistä ja humanistisista aloista joukkona ja tuoda esille, miten vaikuttavuuskeskustelu kohtelee eri tavoin tutkimusta tämän joukon sisällä. Näin ollen pidän varsin laajaa määritelmäni tämän tavoitteen kannalta riittävänä. Kirjoitusteknisenä seikkana mainittakoon, että vaihtelun luomiseksi käytän yhteiskuntatieteellisistä ja humanistisista aloista tekstissä myös termejä ihmistieteet ja SSH-tieteet, joka on suomalaistettu versio englanninkielisestä vastineestaan (SSH = *social sciences and humanities*).

Toinen olennainen käsite tämän tutkielman sisällön kannalta on tässäkin johdannossa usein käyttämäni yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Käyn tarkemmin läpi käsitteestä käytyä keskustelua ja määrittelyä luvussa 3, mutta haluan tuoda tässä vaiheessa ilmi sen, miten itse ymmärrän ja käytän termiä läpi tutkielman. Ymmärrän tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tieteellisen tutkimuksen tai toiminnan aikaansaamina muutoksina ihmisten ja/tai yhteisöjen toiminnassa tai ajattelussa. Määritelmä on laaja, joten rajaan sen sisällöstä pois sellaisen vaikuttavuuden, jota voitaisiin kuvata akateemisen vaikuttavuuden käsitteellä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi yliopistoissa järjestettävän opetuksen ja tutkimustoiminnan tieteen sisällä aikaan saamia vaikutuksia. Toisin sanoen tässä tutkielmassa yhteiskunnallisen vaikuttavuuden termi kuvaa lähtökohtaisesti sellaista tieteellistä toimintaa, joka suuntautuu akateemisen piirin ulkopuolelle esimerkiksi kansalaisyhteiskuntaa, markkinoita tai julkista valtaa kohti. Seuraavissa luvuissa tuon esille myös muita tapoja hahmottaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, mutta esittämäni määritelmä on lähtökohta, jolle rakennan oman analyysini. Tekstissä käytän käsitettä myös ilman yhteiskuntaan viittaavaa etuliitettä, mutta kuitenkin siten, että termin konteksti on kulloinkin selvä.

1.3. Vaikuttavuustutkimuksen ja tieteentutkimuksen leikkauspisteessä

Luvussa 3 suorittamani katsaus vaikuttavuustutkimuksen kentälle osoittaa, että suuri osa yhteiskunnallisen vaikuttavuuden parissa tehtävästä tutkimuksesta on keskittynyt vaikuttavuuden arvioimisen ympärille. Tällä tutkimuskentällä tutkielmani voidaan katsoa sijoittuvan tiedepoliittisen vaikuttavuustutkimuksen ja tieteentutkimuksen välimaastoon. Aineiston analyysissä hyödynnän laajasti käsitteistöä ja ajatuksia tieteentutkimuksen perinteestä. Käsitteet kuten tutkimusmarkkinat (Ylijoki ym. 2011), akateemiset kulttuurit (esim. Becher 1989) tai julkinen sosiologia (Burawoy 2004) kuvaavat, miten ja kenelle tieteellistä tietoa tuotetaan. Hyödynnän tieteentutkimuksen käsitteistöä rakentamaan mallia ihmistieteiden yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Olen nimennyt aineiston perusteella rakentamani mallit vaikuttavuuden kulttuureiksi, sillä kulttuurin käsite sisältää ajatuksen jaetuista normeista ja käytännöistä. Tieteellistä tutkimusta ja toimintaa on aiemmin

tutkittu hyödyntämällä kulttuurin käsitettä kuvaamaan, kuinka tieteen sisällä esiintyvät normit ja käytännöt ovat sosiaalisesti rakentuneita ja kontekstisidonnaisia. (Hakala 2009, 17.) Ehkä tunnetuin esimerkki tieteen ja tutkijoiden arvojen kuvauksesta on sosiologi Robert K. Mertonin käsitys tieteestä sosiaalisena järjestelmänä, jota ohjaavat kommunismin, universalismin, puolueettomuuden ja järjestelmällisen epäilyn normit (Merton 1973). Mertonin näkemys on tunnettu ja osaltaan myös tunnustettu kuvaus tieteen eetoksesta, mutta Mertonin käsitystä on myös kritisoitu esimerkiksi tieteen toiminnan väärin ymmärtämisestä sekä esitettyjen normien ja tieteen käytäntöjen välisestä ristiriidasta (Hakala 2009, 18–19).

Mertonilaista yleistä kuvausta lähempänä tämän työn näkökulmaa ovat alkujaan englantilaisen kemiantutkija ja kirjailija C.P. Snown lausuma käsitys tieteen sisällä vallitsevista erilaisista kulttuureista. Snow näki akateemisen tutkimuksen jakautuvan kahteen toisiaan huonosti ymmärtävään ryhmään, luonnontieteilijöihin ja humanistisiin intellektuelleihin (Snow 1959 / 1993). Snown ajatus on helposti tunnistettava ja jossain määrin ehkä myös osa tieteilijöiden omakuvaa, mutta näkemystä on kritisoitu liiallisesti yksinkertaistuksesta etenkin tieteentutkija Tony Becherin toimesta. Becher kirjoittaa Snown puutteellisten näkemysten toimineen motivaationa hänen omalle tutkimustyölleen, jossa kulttuurin käsite on läsnä ajatuksessa useista tieteenalakulttuureista (Becher 1989, xi). Becher jakaa tieteenalat erilaisiin heimoihin tai ryhmiin niiden tuottaman tiedon muodon sekä tieteellisen toiminnan sosiaalisen järjestäytymisen perusteella. Yhteiskuntatieteet ja humanistiset tieteet ovat becheriläisen luokittelun mukaan niin kutsuttuja pehmeitä tieteitä sekä puhtaassa että soveltavassa muodossa. Becherin mukaan pehmeissä tieteissä ei ole kiistatonta yksimielisyyttä käytettävistä tutkimusmenetelmistä ja tutkimuksen tekemiset tavat ovat moninaiset. Puhdas tutkimus on Becherin ajattelussa usein teoreettista perustutkimusta, joka kuitenkin ihmistieteiden tapauksessa pyrkii erilaisten ilmiöiden ymmärtämiseen ja tulkitsemiseen. Soveltava tutkimus taas on usein joko ammattiryhmille tai julkishallinnolle tuotettua jonkin ongelman ratkaisemiseen pyrkivää tietoa. (Becher 1989, 5–16.)

Tämän tutkimuksen aihepiiri sivuaa myös Gary Goertzin ja John Mahoneyn ajatusta kahdesta yhteiskuntatieteiden sisällä vallitsevasta erilaisesta kulttuurista. Teoksessaan *A Tale of Two Cultures: qualitative and quantitative research in the social sciences* Goertz ja Mahoney hahmottavat kulttuurin käsitettä jakamalla yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen määrälliseen ja laadulliseen tutkimusperinteeseen. Tutkimusperinteiden luomat kulttuurit ovat Goertzin ja Mahoneyn mukaan suhteellisen koherentteja käytännön ja merkityksen rakennelmia, jotka sisältävät omat arvonsa, uskomuksensa ja ominaiset tieteen tekemisen tavat. Kulttuurien erot tulevat esille siinä, minkälaisia ilmiöitä niiden parissa tutkitaan ja miten tutkimuskohdetta lähestytään. Kvalitatiiviselle kulttuurille on ominaista yksittäisen ilmiön tai tapauksen syvälinen ymmärtäminen, kun taas kvantitatiivisessa

kulttuurissa pyritään tekemään yleistyksiä suuresta määrästä erilaisia tapauksia. (Goertz & Mahoney 2012, 2–10.) Jako laadulliseen ja määrälliseen kulttuuriin heijastelee Becherin tieteenalakulttuurien käsitettä, sillä kummassakin näissä määrittävinä tekijöinä ovat tiedon ja sen tuottamisen erilaiset muodot.

Oma lähestymistapani eroaa aiemmasta kulttuurin käsitettä hyödyntävästä tutkimuksesta siinä, että analyysin pääpaino ei ole tieteellisen tiedon tuotannossa, vaan tieteellisen tiedon avulla saavutettavassa yhteiskunnallisessa vaikuttavuudessa. Hyödynnän kulttuurin käsitettä kuvaamaan ennen kaikkea niitä erilaisia käytäntöjä ja toimia, joiden avulla yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimus pyrkii vaikuttamaan yhteiskuntaan. Kulttuurin käsitteeseen olennaisesti kuuluvien arvojen ja normien käsittely jää tässä työssä pienempään rooliin, sillä aineiston sisältämissä tutkimuskuvauksissa pääpaino on käytännön toimien kertaamisessa. Toisaalta käytäntöjen voidaan nähdä myös heijastelevan mahdollista arvopohjaa ja tuovan tällä tavalla esille tietyille kulttuurille ominaisia ajattelutapoja. Tässä työssä hahmotellut mallit kuvaavat yksinomaan tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja sen eteen tehtävää toimintaa, eivätkä ota kantaa tieteellisen tiedon tuottamisen prosessiin. Esittelemäni kulttuurit eivät myöskään ole toisiaan poissulkevia, vaan pikemminkin kuvaus kahdesta erilaisesta toimintatapojen kokonaisuudesta, joilla yhteiskunnallista vaikuttavuutta pyritään saavuttamaan. Gary Goertz ja John Mahoney toteavat määrällistä ja laadullista kulttuuria koskevassa käsittelyssään, että heidän analyysinsä tarkoitus ei ole rakentaa eroa eri kulttuurien välille, vaan luoda toimivampaa keskustelua ja vuorovaikutusta parantamalla ymmärrystä kulttuurien olemuksesta (Goertz & Mahoney 2012, 2). Jaan tämän tavoitteen omassa käsittelyssäni, minkä lisäksi pyrkimyksenäni on selkeyttää ihmistieteiden yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta käytävää keskustelua myös kokonaisuutena. Parempi ymmärrys alojen sisällä vallitsevista vaikuttavuuden muodoista on välttämätöntä kokonaisvaltaisen vaikuttavuuskeskustelun kannalta, ja auttaa aloja vastaamaan yhteiskunnan puolelta asetettuun vaikuttavuuden vaateeseen.

Valitsemani näkökulma on myös kannanotto vaikuttavuustutkimuksen ja -keskustelun nykytilaan. Oma tulkintani on, että vaikuttavuuskeskustelussa painottuvat vahvasti hallinnolliset ja tiedepoliittiset näkökulmat. Tutkielmani voi nähdä keinona kääntää tiedepoliittista vaikuttavuustutkimusta enemmän tieteen tutkimuksen suuntaan osoittamalla miten läheisesti tieteellisen tiedon tuottaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus ovat toisiinsa linkittyneitä. Tästä syystä aineiston analyysi perustuu pitkälti tieteen tutkimuksen käsitteistöille, vaikka itse aihe ja hyödyntämäni aiempi tutkimus ovat tiedepoliittisesti painottuneita. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus ei ole vain tiedepoliitikassa tai muualla ylätasolla esiintyvä ilmiö, vaan oma analyysini osoittaa sen

olevan usein arkipäiväisiä yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen tekemiseen liittyviä toimia.

1.4. Työn rakenne

Tutkielmani jakautuu neljään tutkimuskohdetta ja -aineistoa taustoittavaan lukuun ja kolmeen analyysilukuun. Johdantoa seuraavassa luvussa esittelen tieteen ja yhteiskunnan suhteesta käytyä historiallista sekä ajankohtaista keskustelua niin kansainvälisessä kuin suomalaisessa kontekstissa. Tämä taustoittava luku toimii pohjana mutta toisaalta myös kontrastina tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta käytävän nykykeskustelun ymmärtämiselle. Luvussa 3 käsittelen kyseistä nykykeskustelua, joka kietoutuu vahvasti erilaisten tutkimuksen arviointien sekä vaikuttavuuden mittaamiseen kehitettyjen menetelmien ympärille. Pyrin samalla myös tuomaan esille sen, miten eri tavoin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden käsite eri konteksteissa ymmärretään.

Luvut 2 ja 3 toimivat kokonaisuutena aiemman vaikuttavuustutkimuksen avajaina ja auttavat hahmottamaan oman tutkielmani paikkaa tällä kentällä. Näen oman tutkimukseni sijoittuvan tiedepoliittisen vaikuttavuustutkimuksen ja yleisen tieteentutkimuksen välimaastoon, sillä yhdistän tutkimusotteessani aiempaa tiedepoliittisesti suuntautunutta tutkimusta tieteentutkimuksen käsitteistöön. Tarkemmin avaan tutkimusmenetelmäni luvussa 4 esittelemällä hyödyntämäni tutkimusaineiston ja kuvaamalla, miten olen aineistoa hyödyntänyt tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi.

Varsinaisen analyysissä luvussa 5 keskityn siihen, miten tutkijoiden tiedolliset intressit luovaa pohjaa sille, millaista yhteiskunnallista vaikuttavuutta tutkimuksella on. Toisaalta luku myös osoittaa, kuinka tiedolliset intressit ovat usein yhteiskunnallisesti suuntautuneita tuomalla esiin tutkimuksen tekemiseen liittyviä tavoitteita ja motivaatioita. Sekä luvussa tehtävä analyysi että esiteltävät teoreettiset sitoumukset ja taustatiedot toimivat pohjana seuraavissa luvuissa harjoittamalleni analyysille. Luvuissa 6 ja 7 esittelen aineiston pohjalta rakentamani analyttiset mallit, joita kutsun vaikuttavuuden kulttuureiksi. Nämä kulttuurit kuvaavat aineistossa kahta selkeästi esiintyvää tapaa vaikuttaa yhteiskuntaan joko julkiselle yleisölle tai päätöksentekoon suunnatun tiedon tai toiminnan avulla. Loppupäätelmäni esitän luvussa 8, jossa vertaan ja vedän yhteen kahden vaikuttavuuden kulttuurin analyysin tuloksia ja pohdin, mitä nämä kulttuurit kertovat ihmistieteiden mahdollisuuksista vastata (tiede)politiikan taholta esitettyyn vaikuttavuuden vaateeseen.

2. Tieteen asema yhteiskunnassa

Keskustelulla tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta on pitkä historiallinen tausta (ks. esim. Kline 1995), mutta nykytilanteen kannalta olennaisena alkupisteenä voidaan pitää Yhdysvaltojen toisen maailmansodan jälkeisen tiede- ja tutkimusjärjestelmän muotoutumista. Vannevar Bushin johtaman tutkimuskomitean vuonna 1945 julkaiseman muistion *Science, the Endless Frontier* on sanottu olevan yksi merkittävimmistä tiedepoliittisista dokumenteista toisen maailmansodan jälkeisessä maailmassa. Muistiossaan tutkijaryhmä esitteli käsityksen tieteestä ja eritoten perustutkimuksesta yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen moottorina. Autonomisten akateemisten instituutioiden perustutkimuksen avulla tuottama uusi tieto toimii Bushin johtaman ryhmän mukaan kaiken soveltavan ja käytännöllisen tutkimuksen perustana, mistä johtuen yhteiskunnan tulisi varmistaa perustutkimuksen toimintaedellytykset. Komitean muistiossa todetaan selkeästi, että perustutkimuksen tulisi olla vapaata sovellettavuuden sekä kaupallisen välttämättömyyden kahleista ja luodaan näin selkeä ero perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen välille. (Bush 1945, 13–14.) Näkemystä tieteen autonomiasta ja perustutkimuksen roolista taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen lähteenä on pidetty pohjana toisen maailmansodan jälkeisen tieteen yhteiskuntasopimukselle (Miettinen 2006, 35–38). Vastineena panostuksesta tieteeseen, yhteiskunnat uskoivat tieteen tuottavan pitkällä aikavälillä elämänlaatua parantavia löytöjä. Bushin ryhmän mietintö loi pohjaa käsitykselle tieteellisen ja taloudellisen kehityksen välisestä lineaarisesta suhteesta, joka myöhemmin sai lisäpontta innovaation käsitteestä.

Taloudellisen kehityksen ja tieteen suhde muodostui yhä likeisemmäksi 1950-luvulta alkaen, kun taloustieteilijät alkoivat sisällyttää tieteen ja teknologian vaikutuksia malleihinsa taloudellisesta kasvusta (Godin & Dore 2005, 2). Merkittävä muutos tieteen asemassa ja tehtävässä tapahtui 1970-luvun lopulla, kun pitkään jatkunut taloudellinen stagnaatio pakotti valtioita etsimään uusia keinoja talouskasvun aikaansaamiseksi. Ratkaisu löydettiin innovaatioajattelusta, jonka mukaan taloudellinen kasvu on riippuvaista valtioiden kyvystä tuottaa uusia tuotteita, prosesseja ja palveluita. Yliopistot ja tieteellinen tutkimus nähtiin olennaisena osana innovaatioympäristöä, mutta ei enää ainoastaan resurssien tuottajana. Elisabeth Berman väittää, että innovaatioajattelun myötä tiede ja tutkimus siirtyivät kehityksen resursseista kasvun moottoreiksi. Aiemmin perustutkimuksen tuottamaa tietoa oli pidetty kasvualustana soveltavalle ja käytännölliselle hyödyntämiselle. Innovaatioajattelun myötä tutkimustietoa alettiin aktiivisesti sovittamaan taloudellisen toiminnan puitteisiin tukemalla esimerkiksi tiedonsiirtoa ja akateemista yrittäjyyttä. (Berman 2012, 3–6.) Innovaatioajattelun myötä yliopistot alettiin nähdä osana kansallista talousjärjestelmää, mikä johti myös näiden tuotosten mittaamiseen niin tieteen sisällä kuin sen ulkopuolellakin.

Ajatus vertaisarvioinnista ja tieteellisen tiedon kehittämisestä arvioinnin kautta kuuluu tieteellisen menetelmän peruseräisiin, mutta innovaatioajattelun ja 1980-luvun lopulla jalansijaa saaneen *new public management* -hallintoperiaatteen myötä usko tieteen sisäiseen kontrolliin kuitenkin rapautui, ja tieteeltä alettiin vaatia tilivelvollisuutta ja todisteita hyödyllisyydestään. Kiinnostus tieteen ja tutkimuksen taloudellisten vaikutusten arvioimiseen nousi innovaatiopolitiikan tarpeista, mistä syystä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittareiksi asetettiin erilaisia helposti mitattavia tuloksia. Yleisimpiä käytettyjä taloudellisen vaikuttavuuden mittareita ovat olleet esimerkiksi lisenssien, patenttien tai tutkimustoiminnasta lähtöisin olevien yritysten lukumäärät, mikä kertoo innovaatiopolitiikan myötä tapahtuneesta yliopistojen ja elinkeinoelämän lähentymisestä (Olmos-Peñuela ym. 2015, 64–65).

2.1. Yhteiskunnallistunut tiede

Innovaatioajattelun aiheuttamat muutokset ja *new public managementin* mukanaan tuoma tilivelvollisuuden vaade ovat herättäneet paljon keskustelua yliopistojen ja tutkimuksen asemasta 1990-luvulta alkaen. Tieteentutkimuksessa on esitetty useita erilaisia aikalaisdiagnooseja tieteen ja muun yhteiskunnan välisen suhteen muutoksesta. Näistä ehkä tunnetuimpia ovat Michael Gibbonsin ja kumppaneiden ”tiedon tuotannon malli 2” (*mode 2 science*) (Gibbons ym. 1994) sekä Henry Etzkowitzin *kolmoiskierteen* ja *yritysyliopiston* käsitteet (Etzkowitz 2002; 2003). Kyseisiä teoretisointeja yhdistää ajatus siitä, että tieteen tekemistä ja tiedon tuotantoa olisi kohdannut radikaali muutos 1980-luvulta alkaen. Gibbons ja hänen yhteistyökumppaninsa ovat teoksessaan *The New Production of Knowledge* tuoneet esille, että tiedon tuotannossa oltaisiin siirtymässä perinteisen tiedontuotannon *ykkösmallista* (*mode 1*) nykyiseen *kakkosmalliin* (*mode 2*), jossa akateeminen tutkimus sulautuu muihin sosiaalisiin käytäntöihin, kuten politiikkaan tai talouteen. Perinteiselle tiedontuotannon mallille on Gibbonsin ja muiden mukaan ollut ominaista suuntautuminen perustutkimukseen, tieteenalasisidonnaisuus ja tiedeyhteisön sisäinen kontrolli. Nämä peruseräatteen ovat *kakkosmallin* myötä korvautumassa sovellettavuuden, tieteidenvälisyyden ja ylipäättään tieteen yhteiskunnallistumisen vaatimuksilla. Tiede ja tutkimus eivät enää kakkosmallin myötä muodosta omaa saarekettansa yhteiskunnassa, vaan tiedon tuotantoon osallistuu monien eri alojen asiantuntijoita, jotka arvottavat tietoa omista lähtökohdistaan. (Gibbons 1994, 32–33.) Eri alojen yhteistyön seurauksena tieteen ja tutkimuksen keskeiseksi arvoksi nousee yhteisökunnallinen hyödynnettävyys tieteen edistämisen ja tieteellisen uteliaisuuden sijaan (em. 5–6).

Myös Henry Etzkowitzin kolmoiskierteen (*triple helix*) käsitteeseen sisältyy ajatus tiedon tuotannon ja yliopistojen aseman muutoksesta. Etzkowitzin mukaan yliopistojen, valtiovallan ja

elinkeinoelämän entistä tiiviimmän yhteistyön myötä tiedon tuotanto ei enää tapahdu yksinomaan yliopistoissa. Tietoyhteiskunnassa näiden kolmen toimijan rajat ovat hämärtyneet ja ne ovat alkaneet omaksua toisillensa perinteisesti kuuluneita tehtäviä, mikä näkyy esimerkiksi yliopistojen harjoittamassa yritystoiminnassa. Toisaalla elinkeinoelämä on omaksunut yliopistojen tehtäviä palkkaamalla tohtorikoulutuksen saaneita henkilöitä omaan tutkimus- ja tuotekehitystyöhönsä. Instituuttorajojen hämärtyminen yksi seuraus ovat niin kutsutut yritysyliopistot, joissa tutkimustulosten kaupallistamisesta on tullut yliopistojen koulutus- ja tutkimustehtävää täydentävä kolmas tehtävä. Kaupallistamisen ilmenemismuotoja ovat muun muassa muun muassa patentoimis- ja lisensointitoimistot ja yrityshautomot. Käytännön työn tasolla siirtyminen yritysyliopistoon näkyy esimerkiksi tutkimusryhmien johdossa toimivien professorien työnkuvassa, joka koostuu pääosin varainhankinnasta, yhteistyösuhteiden ylläpidosta ja muista hallinnollisista tehtävistä tutkimuksen sijaan. (Etzkowitz 2003.) Yritysyliopiston käsitettä sivuaa vahvasti myös Sheila Slaughterin ja Larry Leslien teoria *akateemisesta kapitalismista* (Slaughter & Leslie 1997). Slaughterin ja Leslien mukaan valtioiden rahoituksen vähentyessä yliopistot ovat pakotettuja kaupallistamaan toimintaansa resurssipulan kattamiseksi, mistä käy esimerkkinä yliopistojen harjoittama patentoimistoiminta. Markkinalogiikan omaksuminen on havaittavissa myös luonteeltaan ei-kaupallisessa toiminnassa, kuten kilpailussa tutkimusrahoituksesta ja lahjoituksista (Ylijoki 2003, 308).

Uuden tiedon tuotannon mallin ja kolmoiskierteen käsitteiden on nähty selittävän onnistuneesti joitain yliopistojen ja tutkimuksen asemassa tapahtuneita muutoksia, mutta ne ovat kohdanneet myös kovaa kritiikkiä. Molempia malleja on arvosteltu siitä, että ne yleistävät ja yksinkertaistavat tiede- ja yliopistokentässä tapahtuneita muutoksia keskustelun selkeyttämisen toivossa. Esimerkiksi Reijo Miettinen ja Juha Tuunainen ovat todenneet, että kummatkin edellä mainituista malleista esittävät liian yhdenmukaisen kuvan tulevaisuudesta, jossa kehityksen odotetaan tapahtuvan samalla tapaa riippumatta tieteenalasta, yliopistosta tai kansallisesta kontekstista (Miettinen & Tuunainen 2006, 19–20). Erityisen ongelmallista tämä yleistäminen on Juha Tuunaisen mukaan tiedon tuotannon kakkosmallissa, sillä monet sen esittämistä väitteistä ovat niin yleisiä, ettei niiden oikeellisuuden todistaminen tai kiistäminen onnistu empiirisen tutkimuksen avulla. Tästä syytä sitä ei voida myöskään pitää käypänä kuvauksena tieteen nykytilasta, vaan pikemminkin sosiologisena aikalaisdiagnoosina, jonka tarkoitus on herättää keskustelua tieteen tilasta myös tieteen ulkopuolella. (Tuunainen 2013, 22–23.)

Vaikka Etzkowitzin kolmoiskierteen käsitettä on pyritty kehittämään tiiviimmässä yhteydessä empiirisiin tutkimustuloksiin, vaivaavat sitä samankaltaiset ongelmat kuin muitakin laajoja diagnooseja. Yliopistot ja tutkimuksen tekeminen ovat kiistatta muuttuneet viimeisten

vuosikymmenten aikana, mutta nämä muutokset eivät ole olleet samankaltaisia kaikkialla. Yliopistojen välillä ja jopa sisällä on suurta vaihtelua niiden suhtautumisessa esimerkiksi tutkimustulosten kaupallistamiseen tai yritys yhteistyöhön. Oili-Helena Ylijoki on todennut suomalaisten tutkimusryhmien haastatteluihin perustuen, että tieteen tekijät eivät ole vain ylhäältäpäin tulevan ohjailun kohteita, vaan ohjaavat toimintaansa omiin arvoihinsa ja tavoitteisiinsa perustuen (Ylijoki 2003, 328). Kumpikaan käsitellyistä tieteen ja yhteiskunnan välisen suhteen malleista ei huomioida tieteen sisällä tapahtuvaa vaihtelua, eivätkä ne myöskään vaikuta sisältävän koherenttia käsitystä tieteen historiasta. Nykyisen tilanteen ainutlaatuisuutta tai uutuutta korostaessaan mallit unohtavat, että vuorovaikutus muun yhteiskunnan kanssa on ollut jo kauan osa tieteen toimintaa (Miettinen & Tuunainen 2006, 19). Kolmoiskierteen käsite on kerännyt myös kritiikkiä kansalaisten ja laajemmin kansalaisyhteiskunnan sivuuttamisesta osana tiedontuotantoa. Innovaatiotutkimuksen saralla onkin pyritty kehittämään teorioita ja malleja, joissa tiedon luominen tapahtuu korkeakoulujen, julkisen vallan, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen muodostamassa neloskierteessä (esim. Miller ym. 2016; Leydesdorff 2012).

Kritiikistä huolimatta on selvää, että tieteen ja yhteiskunnan suhde on tiivistynyt. Tämä on nähtävissä myös suomalaisen tiedepolitiikan kehityksessä, jossa tutkimusta on pyritty 1990-luvulta alkaen integroimaan yhä vahvemmin osaksi kansallisia innovaation ja kasvun rakenteita. Vaikka tämä tutkimus ei käsittele erityisesti Suomea, ovat suomalaisessa tiedepolitiikassa tapahtuneet muutokset hyvä esimerkki siitä, miten yhteiskunnallinen vaikuttavuus on tuotu osaksi tieteellisen tutkimuksen toimintaa.

2.2. Suomalainen tiedepolitiikka ja vaikuttavuuden vaade

Suomalaisen tiedepolitiikan kehitys toisen maailmansodan jälkeen on pääosin seurannut aiemmin esitettyä mallia tieteen, valtiovallan ja elinkeinoelämän välisten suhteiden tiivistymisestä. Historiallisesti suomalaiset yliopistot ovat käytännössä aina olleet läheisessä vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa esimerkiksi tuottamalla koulutettua virka- ja pappiskuntaa pienen valtion tarpeisiin. Toisaalta käsitykset yliopistojen yhteiskunnallisesta roolista ja palvelutehtävästä ovat myös ajan saatossa vaihdelleet. Tutkimuskirjallisuudessa näitä vaihteluita on käytetty apuna suomalaisen tiedepolitiikan pitkän aikavälin hahmottamisessa. Sodanjälkeisiä vuosikymmeniä aina 1960-luvun alkuun saakka on kuvattu esimerkiksi *kansallishenkisen koulutuspolitiikan* (Lampinen 2003, 31) tai *traditionalismin* ajaksi (Hakala et al. 2003, 32). Aikakaudelle ominaista oli yliopistojen tutkimuksellinen autonomia sekä käsitys yliopistoista kansallista kulttuuria vaalivina instituutioina. Tätä seurasi suomalaisessa kontekstissa ennen näkemätön korkeakoulutuksen laajentuminen ja

tieteen yhteiskunnallisen merkityksen kasvun aika. Korkeakoulujärjestelmää kehitettiin palvelemaan nopeasti kasvavan väestön tarpeita sekä hyvinvointivaltion kehitystä. Usko yhteiskunnan rationaaliseen kehittämiseen näkyi muun muassa tiedepoliittisissa painotuksissa, joissa hyvinvointivaltion ja demokratian edistämiseen liittyvät kysymykset nousivat vahvasti esille, ja 1960–1970-lukuja voidaankin pitää tiedepoliitikassa yhteiskuntatieteiden aikakautena. Samalla ajanjaksolla myös teknologiapolitiikka kehittyi omana alanaan, mutta suurempaa jalansijaa tiedepoliittisessa ajattelussa se sai vasta 1980-luvulta alkaen. Teknologiapolitiikan nousu tutkimusjärjestelmän kehittämisen painopisteeksi 1980-luvulla kielii kiristyneestä kansainvälisestä talouskilpailusta, jossa teknologia nähtiin olennaisena kilpailukykytekijänä. (Hautamäki & Ståhle 2012, 60.) Suomessa tämä näkyi esimerkiksi Tekesin (nyk. Business Finland) perustamisena, josta tuli keskeinen tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoittaja, sekä panostuksina strategiseen luonnontieteellisen perustutkimukseen. 1990-luvulta eteenpäin suomalaista tiedepoliittikkaa on kuvattu innovaatiopolitiikan käsitteellä, joka sisällyttää itseensä niin tiede- kuin teknologiapolitiikankin käsitteet. Poliittisessa innovaatioajattelussa yliopistot ovat osa kansallista innovaatiojärjestelmää yhdessä yritysten ja valtion tutkimuslaitosten kanssa ja niiden toiminnan odotetaan tai pikemminkin vaaditaan hyödyttävän ympäröivää yhteiskuntaa. (Hakala ym. 2003, 33.)

Konkreettisimmin innovaatiopolitiikan ja 1980-luvulta alkaen valtionhallintoon juurtuneen uuden julkisjohtamisen mallin aikaansaamat uudistukset ilmenevät yliopistojen rahoitusmekanismien ja rahoituksen muutoksissa. Suomalaisten yliopistojen rahoituksessa on viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana siirrytty panoskeskeisyydestä tuloskeskeisyyteen. Vuonna 2009 voimaantullut uusi yliopistolaki teki yliopistoista taloudellisesti autonomisia kokonaisuuksia, joiden rahoitusmalli on vahvasti tulosperustainen. Perusrahoitus määräytyy laskennallisesti erilaisten koulutuksen ja tutkimuksen suoritteiden perusteella, minkä tavoitteena on ”vahvistaa korkeakoulujen toiminnan laatua, vaikuttavuutta ja tuottavuutta” (OKM, verkkosivut 2019). Perusrahoituksen ohella myös tutkimustoiminnan rahoitus on muuttunut merkittävästi 1990-luvulta lähtien. Niin kutsutun budjettirahoituksen osuus tutkimusrahoituksesta on kahden viime vuosikymmenen aikana vähentynyt tasaisesti ulkopuolisen rahoituksen kasvaessa voimakkaasti. Valtaosa ulkopuolisesta tutkimusrahoituksesta on valtion julkisten tutkimusrahoitusorganisaatioiden Tekesin (nyk. Business Finland) ja Suomen Akatemian jakamaa kilpailtua rahoitusta. Ulkopuolisen rahoituksen kasvu sekä koveneva kilpailu tutkimusrahoituksesta on herättänyt huolia henkilöstöressurssien riittämättömyydestä sekä määräaikaisen rahoituksen vaikutuksista tutkimuksen laatuun ja tutkijoiden sitoutumiseen (Muhonen & Puuska 2011, 110).

Rahoitusmallien muutoksiin liittyy myös 2000-luvun aikana herännyt keskustelu yliopistojen 3. tehtävästä. Yliopistojen 3. tehtävällä tarkoitetaan vuonna 2004 yliopistolakiin lisättyä viittausta

yliopistojen yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta sekä tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Lakiin lisättyä kirjausta on kritisoitu siitä, että yliopistot ovat toteuttaneet yhteiskunnallista tehtäväänsä kauan ennen lakiin kirjattua määräystä opetuksen ja tutkimuksen kautta. Uuden yliopistolain valmistelussa aktiivisesti mukana ollut (ks. esim. Kangasjärvi 2014) Ilkka Niiniluoto kuitenkin huomauttaa yliopistojen yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevassa Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa, että korkeakouluille ja tutkimukselle valtion osoittamat varat ovat kasvaneet ajan saatossa huomattavasti. Niiniluodon mukaan rahoituksen kasvu on johtanut myös odotusten kasvuun, ja julkisin varoin rahoitetun tieteen odotetaan tuottavan yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti hyödyllisiä tuloksia. (Niiniluoto 2015, 17–18.) Kirjausta yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta ja tutkimustulosten vaikuttavuudesta on yleisesti tulkittu siten, että se toteutuu parhaiten yliopistojen hoitaessa hyvin perustehtäviään, eli koulutusta ja tutkimusta. (Kankaala ym. 2004) Korkeakoulujen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittaamiseen on kuitenkin kehitetty lukemattomia erilaisia indikaattoreita, joista yleisimmät koskevat esimerkiksi ulkopuolisen rahoituksen määrää ja opiskelijoiden työllistymistä. (Niiniluoto 2015, 24–28.) Kaikua yliopistojen 3. tehtävästä voidaan havaita nykyisessä yliopistojen rahoitusmallissa esimerkiksi aikuiskoulutukselle, valmistuneiden opiskelijoiden työllistymiselle ja muille kuin vertaisarvioituille julkaisulle annetuissa pienissä painotuksissa (Yliopistojen rahoitusmalli 2017). Rahoitusmallin perusteita voidaankin ajatella konkreettisina ilmentyminä yliopistoille esitetystä vuorovaikutuksen ja vaikuttavuuden vaateista. Kokonaisuutena yhteiskunnallisella vaikuttavuudella näyttää olevan vielä melko marginaalinen rooli yliopistojen rahoituksen kannalta. Yksi syy tähän voi olla, ettei yhteiskunnallisen vaikuttavuuden määritelmästä tai arvioimisesta olla päästy yksimielisyyteen tieteellisessä tai tiedepoliittisessa keskustelussa.

3. Tieteen yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Yliopistot ja niissä harjoitettava tieteellinen toiminta eivät toimi yhteiskunnallisessa tyhjiössä, vaan ovat tiivistä sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan. Vahvat talous- ja innovaatiomerkitykset ovat kuitenkin tehneet vaikuttavuuden vaateeseen vastaamisen vaikeaksi yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla. Tätä vaikeutta on saatettu tulkita SSH-tieteiden yleisenä heikkoutena tai hyödyttömyytenä, etenkin jos vertailukohteena on käytetty teknologia- tai insinööritieteitä (ks. esim. Olmos-Peñuela ym. 2015). Tällaisten käsitysten edessä on oikeutettua kysyä, mitä SSH-tutkimukselta oikein odotetaan, kun sen vaaditaan olevan yhteiskunnallisesti vaikuttavaa? Kaikesta saamastaan huomiosta huolimatta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden käsitteen sisältö on edelleen

epämääräinen. Vaikuttavuuskeskustelun suurimpana ongelmana voidaankin pitää sitä, ettei käsitteen sisällöstä ole pystytty muodostamaan yleisesti hyväksyttyä määritelmää (Brewer 2011, 255).

Tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta on hahmoteltu tutkimuskirjallisuudessa lukemattomin eri tavoin, joista suomalaisessa kontekstissa tunnetuin lienee yliopistojen kolmannen tehtävän käsite. Yhteistä kaikille yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle annetuille määritelmille on, että ne pyrkivät kuvaamaan tieteellisen tutkimuksen tieteen ulkopuolella aikaansaamia vaikutuksia. Tieteen yhteiskunnallinen vaikuttavuus on siis vaikutusta tiedemaailman ulkopuolella ja eroaa täten selvästi tieteellisestä vaikuttavuudesta. Tieteellinen vaikuttavuus tai laatu kuvaavat vaikutusta tieteen kehitykseen, jota pyritään mittaamaan esimerkiksi bibliometrinen menetelmien avulla. Yhteiskunnallinen ja tieteellinen vaikuttavuus eivät ole toisiaan poissulkevia ilmiöitä, eikä niiden välillä tehdä erottelua kaikessa tutkimuskirjallisuudessa (Donovan 2011, 176). Tämän tutkimuksen kontekstissa erottelun tekeminen on kuitenkin tarpeellista, sillä tarkastelussa on nimenomaan vaikuttavuus tiedeinstituution ulkopuolella.

John Brewer on esittänyt, että yhteiskunnallisen vaikuttavuuden käsite on määriteltävä mahdollisimman laajasti, jotta sillä voitaisiin kuvata kaikkia mahdollisia vaikuttavuuden muotoja (Brewer 2011, 256). Laajan ja notkean käsitteen tarve on ilmeinen, kun otetaan huomioon yhteiskunnallisen vaikuttavuuden määritelmään liittyviä erityispiirteitä. Ehkäpä suurin yksittäinen haaste yhteiskunnallisen vaikuttavuuden määrittelemiselle on, että jokaisella tieteenalla, ja jopa jokaisella tieteen tekijällä, on oma käsityksensä vaikuttavuudesta. Esimerkiksi historioitsijan ja lääkärin käsitykset siitä heidän työnsä hyödyistä yhteiskunnalle ovat erilaiset, mikä tekee niiden sisällyttämisestä yhteen arviointimekanismin vaikeaa, ellei mahdotonta. (Martin 2011, 249.) Tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuus on myös elävää, se kehittyy ja muuttuu ajan myötä ja voi olla joko hetkellistä tai kestävä. Koska aikajänne tutkimuksen julkaisemisen ja sen hyödyntämisen välillä voi olla useita kymmeniä vuosia, on vaikuttavuuden seuraaminen vaikeaa. Muun muassa näiden seikkojen vuoksi yksittäisen tutkimuksen ja sen mahdollisen vaikuttavuuden välillä on vaikeaa muodostaa selvää syy-seuraussuhdetta tai ylipäättään linkittää mahdollista vaikuttavuutta tiettyyn tutkimukseen tai tutkijaan. (Penfield ym. 2013, 25–26.) Jo mainittujen ominaisuuksien lisäksi tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus voi myös olla suunniteltua tai suunnittelematonta, eikä tutkijalla ole kontrollia siihen, miten hänen tutkimustaan hyödynnetään. Vaikuttavuus voi siis olla yhteiskunnan kannalta sekä positiivista että negatiivista (Bornmann 2013, 219). Miten esimerkiksi 1990-luvulla julkaistun autismin ja rokotusten välisen, sittemmin kumotun, yhteyden osoittaneen tutkimuksen vaikutusta rokotevastaisuuden nousuun tulisi arvottaa ja arvioida yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kehityksessä?

Koska yhteiskunnallisen vaikuttavuuden käsitteen määrittäminen tuottaa niin suuria vaikeuksia, herää väistämättä kysymys siitä, miksi se on edes tärkeää. Yksinkertaisin vastaus lienee, että julkisin varoin rahoitetun tutkimuksen tulee olla hyödyksi rahoittajilleen, eli veronmaksajille. Vastineena saamastaan rahoituksesta tutkijoiden oletetaan tavalla tai toisella hyödyttävän heidän työtään rahoittavia tahoja (Martin 2011, 247). Tiedeyhteisö ei ole ainoa vaikuttavuuden haasteen kanssa painiva instituutio, vaan uuden julkisjohtamisen opin omaksumisen myötä erilaisista arvioinneista ja vaikuttavuuden todentamisesta on tullut olennainen osa julkisen sektorin ja koko yhteiskunnan toimintaa (ks. esim. Rajavaara 2007, Power 1997). Arto Mustajoki on todennut tiedeyhteisön suhtautuvan vaikuttavuuden vaatimukseen vaihtelevaisesti. On niitä, jotka näkevät hyödynnettävän tiedon tuottamisen luonnollisena osana tutkimustehtävää, kun taas toiset ovat huolissaan tutkimuksen rahoittajien roolin ja määräysvallan kasvusta tieteen autonomian kannalta. (Mustajoki 2005, 33.) Ristiriita näkemyksissä voi johtua siitä, etteivät tutkijat ymmärrä, mitä heiltä vaaditaan (De Jong ym. 2016) tai siitä, että tieteellinen vaikuttavuuskeskustelu on vasta 2000-luvulla laajentunut käsittelemään taloudellisten vaikutusten ohella muitakin vaikuttavuuden muotoja.

3.1. Ihmistieteet vaikuttavuutta luomassa

Tieteen yhteiskunnallisuudesta vaikuttavuudesta tehty tutkimus on monilukuista ja -muotoista, mutta yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen kannalta olennaisimmat suuntaukset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: laajoihin kyselytutkimuksiin, yksittäisten tutkimusprojektien vaikuttavuutta selvittäviin tapaustutkimuksiin sekä vaikuttavuuden arviointia koskevaan tutkimukseen. Karkeana yleistyksenä voidaan todeta, että näistä kaksi ensimmäistä suuntausta pyrkivät yleensä tieteen toiminnan parempaan ymmärtämiseen ja koko vaikuttavuuskeskustelun laajentamiseen. Vaikuttavuuden arvioimisen ympärillä tehtävä tutkimus on luonteeltaan usein enemmän tiedepolitiikkaan tai -hallintoon liittyvää ja sen tavoitteena on vaikuttavuuden arvioimisen menetelmien ja keinojen kehittämiseen. John Brewer on kuvannut tätä vaikuttavuuskeskustelussa ja -tutkimuksessa esiintyvää jakoa vaikuttavuuden prosessin ja vaikuttavuuden todistamisen näkökulmista. Vaikuttavuuden prosessiin keskittyvät tutkimukset pyrkivät vaikuttavuuden keinojen sekä kanavien ymmärtämiseen ja kuvaamiseen. Vaikuttavuuden todistamiseen keskittyvät lähestymistavat taas pyrkivät kehittämään työkaluja tai menetelmiä vaikuttavuuden todisteiden tuottamiseen. Vaikuttavuuden todisteiden tuottaminen linkittyy vahvasti vaikuttavuuden arvioimiseen. (Brewer 2013, 118–119.) Jako ei kuitenkaan ole todellisuudessa aivan näin selvä, sillä uudemmat vaikuttavuuden arviointia kehittävät projektit painottavat oppimisen merkitystä arvioinnin ja todisteiden tuottamisen yli. Koska suuri osa vaikuttavuuden ympärillä tehtävästä tutkimuksesta ja keskustelusta sijoittuu mittaamisen ja arvioinnin ympärille, käsittelen

vaikuttavuuden arvioimista omassa alaluvussa 3.2. Tässä alaluvussa esittelen vaikuttavuuden prosessiin keskittyviä tutkimussuuntauksia, jotka pyrkivät kuvaamaan, miten vaikuttavuutta saavutetaan.

Kyselyaineistoihin perustuvien määrällisten tutkimusten tarkoituksena on usein muodostaa kokonaiskuva eri tieteenalojen vaikuttavuudesta. Esimerkiksi Britanniassa (Abreu ym. 2009; Hughes & Kitson 2012) ja Espanjassa (Olmos-Peñuela, Benneworth & Castro-Martinez 2014) on kartoitettu laajojen kyselyaineistojen avulla eri tieteenaloille ominaisia tutkimuksen tekemisen muotoja, sidosryhmiä ja vaikuttavuuden kanavia. SSH-tieteiden kannalta näiden tutkimusten tulokset ovat olleet merkittäviä, sillä ne ovat murtaneet myyttiä eristäytyneistä tai sisäänpäin kääntyneistä tieteenaloista. Esimerkiksi Abreun kollegoineen vuosina 2008–2009 tekemä tutkimus osoitti, että yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset alat ovat yhtä lailla vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa kuin esimerkiksi insinööritieteet, mutta hyödyntävät erilaisia vuorovaikutuksen keinoja ja kanavia. Tämän lisäksi kävi ilmi, että kaupallistamiseen perustuvat vuorovaikutuksen muodot ovat vain pieni osa kaikesta tieteen yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta. (Abreu et al. 2009, 21–25.) Erilaiset epäviralliset verkostot ja yhteistyön muodot olivat tutkimuksen perusteella yleisin vuorovaikutuksen muoto kaikilla tieteenaloilla, mikä osoittaa, että kapea vaikuttavuuskäsitys on ongelma myös muille kuin SSH-tieteille. Samaan tulokseen tulivat Julia Olmos-Peñuela, Paul Benneworth ja Elena Castro-Martinez analysoidessaan Espanjan suurimman julkisen tutkimuskeskuksen henkilökunnan yhteiskunnallista vuorovaikutusta. Tutkimustulosten perusteella SSH-tieteet ovat yhtä aktiivisessa vuorovaikutuksessa käyttäjien kanssa kuin muutkin tieteet, mutta käyttävät vähemmän näkyviä tai virallisia kanavia yhteistyön muodostamiseen. Tämä on ongelma vaikuttavuuden mittaamisen kannalta, sillä vaikka SSH-tutkijat ovat aktiivisia tai jopa aktiivisempia vuorovaikutuksessaan, ei tästä usein jää mitattavaa jälkeä samalla tavalla kuin kaupallistamiseen pyrkivistä toimista. (Olmos-Peñuela, Benneworth & Castro-Martinez 2014, 396–397; Olmos-Peñuela, Molas-Gallart & Castro-Martinez 2014.)

Simon Bastow, Patrick Dunleavy ja Jane Tinkler lähestyvät yhteiskunnallista vaikuttavuutta vuonna 2014 julkaistussa teoksessaan myös kvantitatiivisella aineistolla, mutta heidän aineistonsa perustuu digitaalisista lähteistä, kuten sosiaalisesta mediasta, blogeista ja uutisjutuista, kerätyille maininnoille ja viittauksille. Aineiston perusteella yhteiskuntatieteiden ja teknistieteellisten alojen välillä ei ole havaittavissa merkittäviä eroja yksittäisten tutkijoiden tasolla, vaan tieteenalojen edustajat ovat kutakuinkin yhtä aktiivisessa vuorovaikutuksessa ympäröivään yhteiskuntaan. Merkittävä ero löytyy kuitenkin vuorovaikutuksen muodoista, sillä teknistieteellisillä aloilla erilaiset välittäjäorganisaatiot, kuten yliopistojen yrityspalvelut ovat huomattavasti suuremmassa roolissa. (Bastow, Dunleavy &

Tinkler 2014, 63–64.) Tämä voi selittää teknistieteellisten alojen vaikuttavuuden näkyvyyttä verrattuna yhteiskuntatieteellisille ja humanistisille aloille ominaisiin epävirallisen yhteistyön muotoihin.

Tarkempaa kuvaa yksittäisten tutkimusten ja tutkimusohjelmien vaikuttavuudesta antavat erilaiset tapaustutkimukset. Tapaustutkimusten lähestymistapa on suomalaisessa kontekstissa hyödynnetty esimerkiksi ongelmalähiöiden tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kuvaamiseen (Esko ym. 2012) ja taudeille vastustuskykyisen perunalajikkeen luomisen ja käyttöönoton selvittämiseen (Miettinen ym. 2015). Näissä tutkimuksissa on tarkasteltu alkuperäisen tutkimuksen ja siitä seuranneen vaikuttavuuden suhdetta. Miettisen ja kirjoittajakollegoiden vuonna 2015 julkaistussa tutkimuksessa argumentoidaan, että yhteiskunnallinen vaikuttavuus on seurausta uudesta tieteellisestä tiedosta, tämän tiedon muuntamisesta käytettävään muotoon ja vuorovaikutuksesta tutkimuksen hyödyntäjien kanssa. (Miettinen ym. 2015 270–271.) Kokonaisuutena tapaustutkimukset eivät mahdollista vertailua tieteenalojen välillä samalla tavoin kuin laajat kyselyaineistot, mutta tuottavat perusteellista tietoa vaikuttavuuden edellytyksistä, mikä on olennaista tutkimusympäristöjen kehittämisen kannalta. Tapaustutkimusten tuottama perusteellinen tieto vaikuttavuuden edellytyksistä ja muodoista on tärkeää myös yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevien arviointien kehittämiseksi monimuotoisempaan suuntaan. Uudenlaiset lähestymistavat vaikuttavuuden arvioimiseen eivät ole tärkeitä vain SSH-tieteiden ahdingon kannalta. Stefan Jacobsson kollegoineen toteaa ruotsalaisen Chalmersin teknologiayliopiston kolmea tutkimushanketta analysoivassa tutkimuksessaan, että perinteiset yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittarit eivät ole riittäviä myöskään teknologia- ja luonnontieteiden vaikuttavuuden kuvaamiseen (Jacobsson ym. 2014).

3.2. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioiminen

Tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointi ja mittaaminen voidaan nähdä osana luvussa 2 esiteltyä 1980-luvulta alkanutta trendiä, jossa tieteen toiminnan tehokkuutta ja hyödyllisyyttä pyritään arvioimaan. Muotiin nousseen innovaatioajattelun myötä tieteen taloudellisia vaikutuksia alettiin tilastoida esimerkiksi uusien lisenssien, patenttien tai perustettujen spin-off-yritysten määrillä. Samaan aikaan tilivelvollisuuden vaade velvoitti yliopistot avaamaan toimintaansa ja sen tuloksia myös ulkopuolisten tarkastelulle tutkimusarviointien muodossa. Tätä ennen suurin osa tieteen parissa tehtävistä päätöksistä oli tehty autonomisesti tieteen sisällä esimerkiksi vertaisarvioinnin avulla. (Martin 2011, 248.)

Arvioinnin ja mittaamisen alkumetreillä huomiota kiinnitettiin ennen kaikkea tieteellisen toiminnan tuottavuuteen ja laadukkuuteen vastikään kehitettyjen bibliometrinen menetelmien avulla. Yleisimpiä käytettyjä mittareita instituutioiden ja tutkijoiden tuottavuudelle ovat olleet esimerkiksi julkaisumäärät, kun taas tutkimuksen laatua on arvioitu muun muassa viittausanalyysin tai tieteellisten lehtien arvottamisen avulla. Arvioinnin taustalla oli ajatus siitä, että tieteellisesti laadukkain tutkimus on myös hyödyllisintä yhteiskunnan kannalta. Tieteellisen toiminnan arvioiminen omaksuttiin tiedeyhteisössä nopeasti, mitä on selitetty yhteisön sisäisellä, kilpailuun perustuvalla toimintalogiikalla. Esimerkiksi virantäytöt ja muu akateeminen meritoituminen ovat rakentuneet ja perustuvat nykyäänkin pitkälti tieteellisten julkaisujen määrän ja laadun muodossa tapahtuvalla kilpailulla. (Muhonen & Puuska 2014, 25–26.) Muutoksia tieteen toiminnan arvioimisen ideologiassa alkoi kuitenkin näkyä 1990-luvulla, jolloin tieteeltä alettiin vaatia yhä vahvempia todisteita yleisestä hyödyllisyydestään. Tieteen edistymisen sijaan tiedepolitiikoissa nostettiin esille tieteellisen toiminnan aikaansaannoksia myös yhteiskunnallisten vaikutusten näkökulmasta. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioiminen on osoittautunut tiedeyhteisölle tieteellisten tulosten mittaamista huomattavasti suuremmaksi haasteeksi. (Bornmann 2013, 217–218.)

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnin kehitys voidaan tieteen arviointia laajasti tutkineen Claire Donovanin mukaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä, *teknometrisessä* vaiheessa vaikuttavuuden arvioinnin pääpaino oli helposti mitattavien taloudellisten tuotosten kirjaamisessa ja ymmärtämisessä (Donovan 2008, 48). Arviointikäytännöt perustuivat muun muassa yliopistojen perustamien spin-off-yritysten tai patenttien lukumäärille tyypistäen tieteellisen toiminnan innovaatiopolitiikan jatkeeksi. Lähestymistapaa on kritisoitu ahkerasti, sillä taloudelliset vaikutukset ovat vain murto-osa kaikesta tieteen vaikuttavuudesta (Molas-Gallart 2015, 113). Yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla taloudellisiin vaikutuksiin keskittyvä arviointi on nähty ongelmallisena, sillä usein näiden alojen tutkimustulokset ovat uusia ideoita tai informaatiota, joiden vaikutusten mittaamisessa kapeat määrälliset mittarit eivät toimi (Bastow ym. 2014, 24–25). Toisaalta kapeat määrälliset indikaattorit ovat ongelmallisia kaikkien tieteenalojen kannalta, sillä ne eivät todellisuudessa mittaa vaikuttavuutta, vaan kaupallistamista tai teknologian siirtoa kuvaavia aktiviteetteja. Esimerkiksi perustettujen spin-off yritysten määrä ei kerro mitään siitä, pyörittikö yksikään näistä yrityksistä minkäänlaista liiketoimintaa (Martin 2011, 250).

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden toisessa, Donovanin *sosiometrisessä* kutsumassa vaiheessa taloudellisten indikaattorien ohien pyrittiin kehittämään myös tieteen muita vaikutuksia kuvaavia määrällisiä mittareita. Esimerkiksi Benoit Godin ja Christian Dore ovat ehdottaneet artikkelissaan lukemattomia erilaisia indikaattoreita muun muassa kulttuuristen, sosiaalisten ja poliittisten

vaikutusten arvioimiseksi. Suurin ongelma tälle lähestymistavalle on, että valmista dataa ei ole olemassa, vaan määrälliset aineistot vaikutuksista tulisi luoda tutkimuskohtaisesti. (Godin & Dore 2005, 12.) Työläyden ohella sosiometriset indikaattorit kärsivät samoista ongelmista kuin teknometriset mittarit, sillä erilaisten tuotosten määrät eivät kerro niiden hyödyntämisestä mitään. Esimerkiksi tietyltä yliopistolta hallituksen tilaamien selvitysten määrä ei kerro mitään siitä, onko näissä selvityksissä esitettyjä tietoja hyödynnetty politiikan suunnittelussa. (Donovan 2008, 591.)

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden määrällisen mittaamisen vaikeudet huomioon ottaen ei ole yllättävää, että arvioinnissa on siirrytty laadullisempaan suuntaan. Erilaisten laadullisten tapauskertomusten, tutkimuskuvausten tai narratiivien hyödyntäminen on Clare Donovanin mukaan vaikuttavuuden arvioinnin viimeisin vaihe. Tapauskuvausten etuna on määrällisiä indikaattoreita huomattavasti laajempi kuvaus vaikuttavuudesta ja tieteellisen toiminnan yleisöistä. (Donovan 2008, 48–49.) Laadullisten kuvausten käyttämisen voidaan nähdä helpottavan yhteiskuntatieteellisen ja humanististen tieteiden asemaa, sillä tapauskuvausten avulla ne pystyvät viestimään juuri omalle alalleen ominaisista vaikuttavuuden muodoista. Toisaalta juuri laadullisten kuvausten yksityiskohtaisuus tekee niiden hyödyntämisestä tutkimusarvioinnissa kuitenkin työlästä. Tapauskuvausten avulla ei myöskään ole mahdollista harjoittaa tieteenalojen välistä vertailua, mikä voi olla este niiden suuremmalle hyödyntämiselle erilaisissa arvioinneissa. (Bornmann 2013, 229.)

3.3. Tutkimusarvioinnit ja vaikuttavuuden vaade

Näkyvin osa yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointia ja mittaamista ovat erilaiset tutkimusarvioinnit, jotka tuottavat tietoa yliopistojen ja tutkimuksen tieteellisistä ja yhteiskunnallisista vaikutuksista. Tutkimusarvioinnin edelläkävijöinä voidaan pitää Alankomaita ja Iso-Britanniaa, jotka ovat 2000-luvun alkupuolelta lähtien sisällyttäneet yhteiskunnallisen vaikuttavuuden osaksi tiedepolitiikkaa ja tutkimusarviointeja (Muhonen ym. 2019). Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioiminen on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi, ja pelkkien taloudellisten indikaattorien käyttämisen ongelma on tunnustettu molempien maiden arviointijärjestelmien kehityksessä. Niin Alankomaiden kansallisessa arviointijärjestelmässä Standard Evaluation Protocolissa (SEP) ja Iso-Britannian vastaavassa Research Excellence Frameworkissa (REF) on päädyttykin hyödyntämään määrällisiä indikaattoreita ja laadullisia tapauskuvauksia yhdistäviä arviointimenetelmiä (Muhonen & Puuska 2014, 27). Myös Tampereen yliopistossa vuonna 2014 järjestetyssä tutkimuksen arvioinnissa hyödynnettiin samankaltaista yhdistelmää määrällisiä mittareita ja tapauskertomuksia. (UTA RAE2014) Iso-Britannian REF on eittämättä tunnetuin ja laajin käytössä olevista järjestelmistä ja sen tuloksia hyödynnetään

rahoituksenjakopäätöksiä tehdessä. Alankomaissa käytössä oleva SEP taas on pääosin tieteellisen toiminnan kehittämiseen perustuva arviointi. (Benneworth 2016, 170–171.)

REF ja SEP toimivat tunnettavuutensa lisäksi myös esimerkkeinä tutkimusarviointien erilaisista tarkoituksiperistä. Tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointia on perusteltu usein toiminnan ymmärtämisen ja kehittämisen viitekehikon kautta. Tällöin on tavoitteena Alankomaiden *Standard Evaluation Protocolin* tapaan selvittää millä tavoin tiedeinstituutit vaikuttavat ympäröivään yhteiskuntaan ja pyrkii kehittämään tätä vuorovaikutusta. (Penfield ym. 2013, 22.) *Research Excellence Framework* taas on hyvä esimerkki tutkimusarvioinnista, jossa vaikuttavuuden arvioinnilla on rooli yliopistoja ja tutkimuslaitoksia koskevissa rahoituspäätöksissä. Viimeisimmässä, vuonna 2014 järjestetyssä REF-arvioinnissa yhteiskunnallinen vaikuttavuus muodosti viidesosan tutkimuksen laadulle annetusta arvosanasta, jota hyödynnetään rahoituspäätöksissä. (Chowdhury ym. 2016.) Rahoituspäätösten ohella tutkimusarviointeja voidaan myös hyödyntää tiedeinstituutioiden toiminnan valvontaan, jolloin tavoitteena on jo myönnetyn rahoituksen hyödyntämisen seuraaminen (Molas-Gallart 2015, 117).

Vaikka yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnin keinot ovat kehittyneet, on taloudellisen näkökulman rooli edelleen vahva. Tieteen yhteiskunnallinen arvo samaistetaan liian helposti julkisessa keskustelussa pelkkiin taloudellisiin hyötyihin. (esim. Helsingin Sanomat 20.1.2016; 9.3.2016; 2.10.2015.) Tämä näkökanta on vaikea SSH-tieteiden kannalta, joiden tutkimustuloksilla on harvoin suoria taloudellisia vaikutuksia (Molas-Gallart 2015, 113–114). Sosiologi John Holmwood on todennut vaikuttavuuskeskustelun vaikutuksia pohtivassa artikkelissaan, että liian kapea käsitys tieteen vaikuttavuudesta on viemässä tiedettä väärään suuntaan keskittymällä tutkimustulosten patentoimiseen ja kaupallistamiseen. Holmwoodin mielestä julkisesti rahoitetun tieteen tehtävänä on tuottaa avointa ja luotettavaa tietoa yhteiskunnan tarpeisiin, eikä keskittyä tutkimustiedon yksityistämiseen. (Holmwood 2011, 69–70.) Vastalauseena tai ainakin vaihtoehtona kapealle vaikuttavuuskäsitykselle vaikuttavuustutkimuksen parissa on 2000-luvun alun jälkeen kehitelty useita eri määritelmiä sekä menetelmiä tieteen vaikuttavuuden parempaan ja kokonaisvaltaisempaan arviointiin.

3.4. Kohti kokonaisvaltaisempaa käsitystä vaikuttavuudesta

Tiedepoliittisesti painottuneessa tutkimuksessa on nähtävissä panostus yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioimisen kehittämiseen. Useiden eri projektien yhteisenä tavoitteena voidaan nähdä vaikuttavuuden monipuolinen kartoittaminen sekä pyrkimys vaikuttavuuden mekanismien parempaan ymmärtämiseen. Koska yhteiskunnallisessa vaikuttavuudessa onnistuminen on

monimutkainen ja epävarma prosessi, on tutkimuksessa siirrytty vaikuttavuuden tulosten sijaan tarkastelemaan niitä toimintoja, joissa tai joiden seurauksena vaikuttavuutta syntyy. (Miettinen ym. 2015, 260.)

Ehkäpä tunnetuin uusista lähestymistavoista on hollantilaisen ERIC-tutkimusprojektin¹ ja laajemman eurooppalaisen SIAMPI-projektin² työn seurauksena syntynyt tuottavien vuorovaikutusten (*productive interactions*) käsite, jossa akateemisen tutkimuksen ja ei-akateemisten sidosryhmien välistä vuorovaikutusta pidetään edellytyksenä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden synnylle (Spaapen & Van Drooge 2011). Tuottavat vuorovaikutukset ovat tutkijoiden ja sidosryhmien välistä kanssakäymistä, jossa syntyy tieteellisesti merkityksellistä ja yhteiskunnallisesti hyödyllistä tietoa tai osaamista, jota sidosryhmät pyrkivät hyödyntämään toiminnassaan. Yhteiskunnallista vaikuttavuutta syntyy vasta silloin, kun tuottavassa vuorovaikutuksessa omaksuttu tieto saa sidosryhmän muuttamaan toimintaansa tai ajatteluaan. (Spaapen & Van Drooge 2011, 212.) Tuottavat vuorovaikutukset eivät siis aina johda vaikuttavuuteen, vaan sidosryhmä voi hylätä uuden tiedon siihen perehdyttyään, tai uudet tutkimustulokset voivat suositella sidosryhmää jatkamaan toimintaansa kuten ennenkin (Molas-Gallart & Tang 2011, 219). Keskittymällä vuorovaikutuksiin on mahdollista tuoda paremmin esille yksittäisen tutkijan tai tutkimusryhmän toimia vaikuttavuuden saavuttamiseksi tutkimustyön arjessa. Samalla lähestymistapa huomioi myös sidosryhmien suuren roolin vaikuttavuuden saavuttamisen kannalta (Spaapen & Van Drooge 2011, 216). Koska tuottavien vuorovaikutusten tutkiminen keskittyy nimenomaan tutkimusprosessiin eikä niinkään sen tuloksiin, on lähestymistapa enemmän oppimiseen kuin arvottamiseen tai arvioimiseen painottuva. Tuottavien vuorovaikutusten käsitteen on todettu olevan hyödyllinen sosiaali- ja humanististen alojen kannalta, joiden vaikutukset esimerkiksi poliittiseen päätöksentekoon ovat usein hitaita ja vaikeasti havaittavissa (Molas-Gallart & Tang 2011, 225). Tällöin vuorovaikutusten tutkiminen tuo esille ne konkreettiset toimet, joita vaikuttavuuden saavuttamisen eteen on tehty.

Tuottavia vuorovaikutuksia muistuttavaa lähestymistapaa on sovellettu Sarah Mortonin esittelemässä *Research Contribution Framework:issa*, jossa lähtökohtana on tutkimuksen käyttäjien toiminta. Vuorovaikutuksen sijaan keskiössä ovat tutkimustiedon omaksuminen, sen käyttäminen ja tästä seuraava tutkimuksen vaikuttavuus, joiden kaikkien mittaamiseen on Mortonin mukaan mahdollista kehittää erilaisia indikaattoreita. (Morton 2015.) Käsitteellisistä eroistaan huolimatta RCF ja tuottaviin vuorovaikutuksiin keskittyvä lähestymistapa muistuttavat paljon toisiaan

¹ Evaluating Research in Context (Eric) 2006 - 2011

² Social Impact Assessment Methods through Productive Interactions (SIAMPI) 2009 - 2011

keskittyessään erilaisten sidosryhmien rooliin. Suurimmat erot näiden välillä on kuitenkin siinä, että *Research Contribution Framework* käsittää tiedon siirtymisen tieteestä yhteiskuntaan melko lineaarisena prosessina tutkimustuloksista vaikuttavuuteen, kun taas tuottavissa vuorovaikutuksissa korostuu tutkijan ja sidosryhmän välinen kanssakäyminen. Käytännön tutkimusarvioinnin kannalta myös tutkimustulosten käytön seuraaminen ja arviointi tuovat omat haasteensa verrattuna vuorovaikutusten arvioimiseen.

Lopulliseen vaikuttavuuteen ja sen muotoihin keskittyvää lähestymistapaa on käytetty tunnetussa *Payback Frameworkissa*, jota on hyödynnetty ainakin lääketieteellisen tutkimuksen vaikuttavuuden arvioimiseen. (Donovan & Hanney 2011.) Kahdesta aiemmasta esitellystä mallista *Payback Framework* eroaa merkittävästi siinä, että se käsittelee sekä tieteellisiä että yhteiskunnallisia vaikutuksia yhtä aikaa, ja sitä onkin sovellettu yksittäisten tutkimusprojektien kokonaisvaltaiseen arviointiin (esim. Klautzer et al. 2011). Nimensä mukaisesti *Payback Framework* pyrkii tuomaan esille tutkimukseen panostamisen kokonaisvaltaiset hyödyt niin tieteellisten julkaisujen kuin yhteiskunnallisten vaikutusten muodossa. Tavoitteena ei siis ole vaikuttavuuden selittäminen (vrt. tuottavat vuorovaikutukset), vaan erilaisten vaikutusten osoittaminen ja kuvaaminen (Muhonen ym. 2019, 7).

Tässä luvussa suorittamani katsaus vaikuttavuustutkimuksen kentälle toimii tutkielmani analyysin kannalta ennen kaikkea taustakeskusteluna. Oman analyysini tavoitteena on tuottaa tarkempaa kuvaa ihmistieteiden yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja pyrkiä näin myös selittämään vaikuttavuuteen liittyviä haasteita. Kuten johdannossa mainitsin, oma lähtökohtani vaikuttavuuden tutkimiseen on yksittäisten tutkimusten ja tutkijoiden, ei tiedepolitiikan tasolla. Vaikuttavuustutkimuksen kentällä tutkielmani voidaan katsoa sivuavan erilaisten tapaustutkimusten tutkimussuuntaa, jossa tuodaan esille yksittäisten tutkimusten vaikuttavuutta ja sen mekanismeja. Oma tavoitteeni on kuitenkin pyrkiä suurta määrää tapauskuvauksia hyödyntäen tuomaan esille, miten SSH-tieteet saavuttavat yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

4. Aineiston esittely ja tutkimusmenetelmä

Lähdeaineistona yhteiskuntatieteiden ja humanististen alojen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tutkimiselle hyödynnän eurooppalaisen COST-puiteohjelman³ alla toimivan ENRESSH-tutkimusverkoston (*European Network for Research Evaluation in the Social Sciences and Humanities*) parissa kerättyä laadullista kyselyaineistoa. Vuodesta 2016 vuoteen 2020 toimivan ENRESSH-

³ European Cooperation in Science and Technology

verkoston tehtävänä on ”pyrkä edistämään tutkimuksen arviointimenetelmiä, jotka tukevat ihmistieteille ominaisia tapoja tuottaa tutkimustietoa ja lisäarvoa yhteiskunnalle” (Tiedote Suomen liittymisestä verkostoon 28.9.2016). Tavoitteena on myös ”laatia ehdotus tutkimuksen arvioinnin parhaista käytännöistä ihmistieteellisillä aloilla” (ENRESSH lehdistötiedote 2016) vertailemalla ja yhdistämällä eri puolilla Eurooppaa aiheen parissa tehtävää työtä. Verkosto toimii työryhmissä, ja lähdeaineistona toimivan materiaalin keräämisestä vastasi ihmistieteiden yhteiskunnallista relevanssia sekä vaikuttavuutta tutkiva työryhmä. Kyseinen työryhmä (Working Group 2) koostuu viidestäkymmenestäviidestä tutkimusarvioinnin kehittämistä kiinnostuneesta eurooppalaisesta tutkijasta ja tutkimushallinnon edustajasta, jotka ovat sitoutuneet erityisesti yhteiskuntatieteellisten ja humanististen tieteiden vaikuttavuuden ymmärtämiseen. Itse aineisto kerättiin verkoston jäsenten toimesta kahdella keräyskierroksella, joista ensimmäinen tapahtui vuoden 2016 syksyllä ja jälkimmäinen keväällä 2017. Yhdessä keräykset tuottivat kuusikymmentäviisi tutkimuskuvausta, joista viisi jouduttiin hylkäämään, koska ne eivät täyttäneet vastauksille asetettuja kielellisiä tai sisällöllisiä vaatimuksia. Tutkimusaineistoa on tähän mennessä hyödynnetty kahdessa työryhmän jäsenten laatimassa tieteellisessä artikkelissa (Muhonen ym. 2019; Muhonen & De Jong 2018).

Analysoimani aineisto koostuu kuudestakymmenestä tutkimuskuvauksesta (*case studies*), joissa ENRESSH-verkoston jäsenet tuovat esille, kuinka tutkimus ja muu tieteellinen toiminta tuottavat yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tutkimuskuvausten kerääminen tapahtui yhdeksän avointa kysymystä sisältäneen kysymyslomakkeen (liite 1) avulla, jossa vastaajia pyydettiin kuvailemaan yleisesti itse tutkimusta sekä kertomaan tarkemmin esimerkiksi vaikuttavuuden saavuttamiseen vaikuttaneista tekijöistä, vuorovaikutuksen muodoista ja mahdollisista haasteista. Vastaajia ohjeistettiin mallivastauksen avulla, jossa vastausten ohjemitaksi asetettiin 1–200 sanaa yhtä kysymystä kohti. ENRESSH-verkoston työryhmän jäsenet olivat vastuussa kuvausten laatimisesta, mutta kuvauksen kohteena olleet tutkimukset saivat olla myös verkoston ulkopuolisten tutkijoiden suorittamia, jolloin tapauksertomukset laadittiin esimerkiksi asianomaisten tutkijoiden haastatteluihin perustuen. Kokonaisuutena tutkimuskuvausten joukko sisältää kuvauksia kuudestatoista eurooppalaisesta maasta sekä kattaa laajan määrän eri ihmistieteitä musiikintutkimuksesta kriminologiaan. Kuvausten keskimääräinen mitta on kaksi sivua, mutta niiden yksityiskohtaisuudessa on suurta vaihtelua. Rikkaimmat ja laajimmat kuvaukset lähentelevät 10 sivun pituutta, kun taas osassa kuvauksia on tyydytty tiiviiseen luettelomaiseen tyyliin. (Muhonen ym. 2019, 6–7.) Kokonaisuutena aineiston laajuus on 240 liuskaa. Seuraavassa taulukossa on esitetty ENRESSH-aineiston sisältämien tutkimuskuvausten sijoittuminen maantieteellisesti ja tieteenalakohtaisesti. Luonnontieteellisten ja teknisten alojen esiintymistä selittävät tutkimuskuvauksissa esiintyvät tieteidenväliset ja poikkitieteelliset tutkimusprojektit.

Taulukko 1. ENRESSH-aineiston tutkimuskuvaukset jaoteltuna maiden ja tieteenalojen mukaan (n=60)

Maa	Yhteiskuntatieteet	Humanistiset tieteet	Luonnontieteelliset ja tekniset alat
<ul style="list-style-type: none"> • Belgia (9) • Espanja (7) • Kroatia (7) • Sveitsi (6) • Portugali (5) • Italia (5) • Norja (3) • Iso-Britannia (3) • Alankomaat (3) • Ranska (2) • Suomi (2) • Islanti (2) • Serbia (2) • Slovakia (2) • Saksa (1) • Viro (1) 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiologia (1) • Kasvatustieteet (3) • Tieteen- ja teknologian tutkimus (3) • Hallintotieteet (3) • Kriminologia (2) • Taloustiede ja kansantalous (4) • Sukupuolentutkimus (2) • Poliitikantutkimus (3) • Psykologia (3) • Viestintätieteet (1) • Kulttuurintutkimus (1) • Ihmiskaantiede (1) • Muuttoliikkeiden tutkimus (1) • Innovaatiotutkimus (2) • Mediatutkimus (1) • Vähemmistöjen tutkimus (1) • Journalistiikka (1) • Työterveys (1) • Uskontotieteet (1) • Pohjoismaiden historia (1) • Sosiaalityö (1) • Tilastotiede (1) 	<ul style="list-style-type: none"> • Historia (8) • Lingvistiikka (5) • Oikeustiede (3) • Antiikin tutkimus (3) • Etnologia (2) • Filosofia (2) • Afrikan tutkimus (1) • Antropologia (2) • Soveltava kielitiede (1) • Arkeologia (1) • Arkkitehtuuri (1) • Taidehistoria (1) • Dokumentarismi (1) • Englantilainen filologia (1) • Musiikintutkimus (2) • Filologia (1) • Psykolingvistiikka (1) • Teatterin tutkimus (2) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kemia (1) • Entomologia (1) • Ergonomia (1) • Metsätiede (1) • Kone- ja automaatiotekniikka (1) • ICT (1) • Lääketiede(1)

Lähde: Muhonen ym. 2019, 10.

Huom: Suluissa esiintyvät numerot kuvaavat kuhunkin kategoriaan kuuluvien tutkimuskuvausten määrää. 35 tutkimuskuvausta sisältää elementtejä useammalta kuin yhdeltä tieteenalalta tai tutkimussuuntaukselta, kun taas 25 tutkimuskuvausta sijoittuu selkeästi yhden tieteenalan piiriin. Tieteen- ja tutkimusalat ovat suuntaa antavia, usein näitä ei ilmaista kuvauksissa suoraan.

Olen analysoinut aineistoon sisältyvät kuusikymmentä kirjoitusta ja teemoitellut niitä seuraavassa alaluvussa esittelemäni tutkimusmenetelmän mukaisesti. Koska tutkimusotteeni on kuvaileva, ei lähimainkaan kaikkia kirjoituksia avata tai siteerata käsittelyluvuissa. Yllä oleva taulukko antaa omaa käsittelyäni huomattavasti kokonaisvaltaisemman kuvan siitä, millaista tutkimusta koko ENRESSH-aineiston kuusikymmentä tutkimuskuvausta sisältävät.

ENRESSH-aineiston heikkoutena voidaan pitää sen tutkijakeskeisyyttä, sillä aineistossa kuvataan vuorovaikutuksia ja vaikuttavuutta yksinomaan tutkijoiden näkökulmasta. Koska tutkimustiedon käyttäjien ääni jää tutkimuskuvauksissa useimmiten kuulumattomiin, ovat näkemykset vuorovaikutuksesta ja mahdollisesta vaikuttavuudesta ovat väistämättä yksipuolisia. Sama ongelma

on todettu myös laajemmin tutkimuskirjallisuudessa, sillä tutkijoiden omakohtaiseen raportointiin perustuva lähestymistapa on yleinen vaikuttavuustutkimuksen parissa. (De Jong ym. 2016b, 1407). Kuvausten yksipuolisuutta tuleekin pitää nimenomaan tieteellisen tutkimuksen tuottajien näkemyksenä siitä, mitkä toimenpiteet ja seikat ovat olennaisia yhteiskunnallisen vaikuttavuuden saavuttamisen kannalta. Yleisellä tasolla tieteen tekijät kohtaavat usein tilanteita, joissa heidän oletetaan arvioivan oman tutkimuksensa vaikuttavuutta, joten heidän voidaan olettaa olevan kohtuullisen harjaantuneita oman toimintansa tarkastelijoita. ENRESSH-aineiston tapauksessa tutkimuskuvausten laatijat ovat myös vaikuttavuustutkimuksen asiantuntijoita, ja tuntemus tutkimusalasta on voinut auttaa tutkimuskuvausten monipuolisuuden vaalimisessa. Nämä seikat eivät kuitenkaan muuta sitä, että ENRESSH-aineiston tutkimuskuvaukset valottavat yhteiskunnallista vaikuttavuutta nimenomaan tieteen sisäisestä näkökulmasta.

Huomionarvoista on myös, että ENRESSH-aineiston sisältämät tutkimuskuvaukset antavat vain yleiskuvan eurooppalaisesta SSH-tutkimuksesta. Erilaiset kansalliset ja institutionaaliset kontekstit vaikuttavat vahvasti tutkimukseen, mutta niiden painoarvoa ei voida tämän aineiston perusteella arvioida. Tästä syystä esimerkiksi vastaajien esittämät haasteet ja vaikeudet vaikuttavuuden saavuttamiselle ovat usein tapaus- ja kontekstikohtaisia, eivätkä välttämättä kuvaa tieteenalojen enemmistön kokemuksia. Olen analyysissäni lähestynyt aineistoa kuitenkin teemoittelemalla tutkimuskuvausten sisältöjä, jolloin juuri toistuvuudet ja samankaltaisuudet tutkimuskuvausten välillä nousevat esiin.

4.1. Aineiston analyysi

Harjoittamaani aineiston analyysi- ja tutkimusmenetelmää voidaan nimittää väljästi aineistopohjaiseen lähilukuun perustuvaksi sisällönanalyysiksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Käytännön tasolla tämä ilmenee pyrkimyksenä tuottaa mielekästä ja yhtenäistä tietoa suuresta määrästä muodoltaan ja sisällöltään vaihtelevia tutkimuskuvauksia. Mielekkään ja hyödyllisen tiedon tuottamiseksi olen jakanut aineistoa eri tavoin pyrkiessäni tuomaan esille siellä esiintyviä toistuvuuksia. Pelkkä teemoittain lajiteltu ja vertailtu aineisto ei kuitenkaan ole vielä itsessään tutkimustulos. Sisällönanalyysin vaatimusten mukaisesti tarkoitukseni on tuottaa ja esittää johtopäätöksiä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden esittämisen- ja ilmenemismuodoista yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen sisällä. Aineiston analyysin tavoitteena on siis luoda kokonaistulkintaa siitä, miten yhteiskunnallista vaikuttavuutta saavutetaan ihmistieteissä. Tutkimusotteeni on induktiivinen, koska pyrin luomaan suuresta määrästä yksittäisiä kuvauksia yleiskuvaa SSH-alojen vaikuttavuuden muodoista ja keinoista. Tapani lukea aineistoa pohjautuu

vahvasti Michael Burawoyn ajatuksille tieteellisen tiedon ja toiminnan luonteesta. Tunnetussa vuoden 2004 puheeseen pohjautuvassa kirjoituksessaan *For Public Sociology* Burawoy esittää, että kysymykset kenelle ja mitä tarkoitusta varten tieteellistä tietoa tuotetaan ovat tärkeimpiä yhteiskuntatieteellistä tutkimusta määrittäviä seikkoja (Burawoy 2005, 11).

Luvun 5 analyysiä varten olen jakanut ENRESSH-aineiston tutkimuskuvaukset kahteen ryhmään niissä tuotettavan tiedon perusteella. Nämä kaksi muotoa ovat jonkin tietyn ongelman ratkaisemista varten tuotettu tieto tai yleisluontoisempi ja luonteeltaan pohdiskelevampi tieto. Käsittelyssä käytän näistä tiedoin muodoista Michael Burawoyn termejä instrumentaalinen ja refleksiivinen tieto (Burawoy 2004; 2011). Olen siis esittänyt aineiston sisältämille kuvauksille kysymyksen siitä, mihin tarkoitukseen kuvauksessa esiintyvää tieteellistä tietoa tai toimintaa on tuotettu. Kysymyksen avulla tehdyn jaottelun pohjalta analysoin tieteellisen tiedon tuottamiseen liittyviä motivaatioita ja pohdin sitä, miten SSH-alojen tutkimuksessa tieteelliset ja yhteiskunnalliset intressit ovat usein vaikeasti erotettavissa toisistaan. Tutkimuskuvaukset osoittavat, että yhteiskunnallinen vaikuttavuus alkaa rakentua jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa, mikä tarkoittaa, että vaikuttavuutta ei tulisi hahmottaa tutkimuksen tuottamana lisäarvona tai -hyötynä, vaan elimellisenä osana yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen luonnetta.

Lukujen 6 ja 7 pohjana olen hyödyntänyt jakoa kahteen eri ryhmään sen pohjalta, mihin tarkoitukseen tai mihin kohteeseen yhteiskunnallinen vaikuttavuus kuvauksissa suuntautuu. Aineiston jaottelun pohjalta olen rakentanut kaksi erilaista vaikuttavuuden mallia, joita nimitän vaikuttavuuden kulttuureiksi. Rakentamani vaikuttavuuden kulttuurit pohjautuvat luvun 5 analyysille tutkimuksen motivaatioista ja tiedoin muodoista. Jo tutkimusprosessin suunnitteluvaiheessa ja sen aikana tehtävät valinnat määrittävät sitä, minkälaista yhteiskunnallista vaikuttavuutta tutkimuksella voi olla. Rakentamieni vaikuttavuuden kulttuurien avulla osoitan, kuinka eri tavoin vaikuttavuutta saavutetaan käytännön tasolla mutta myös sen, miten eri tavoin vaikuttavuuden vaade kohtelee erilaisia tutkimuksen ja toiminnan muotoja SSH-alojen sisällä.

Valitsemani lähestymistapa ei tee oikeutta yksittäisten tutkimuskuvausten erityislaatuudelle. Koska tavoitteena on ollut rakentaa kokonaiskuvaa ihmistieteiden yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta aineistoa teemoittelemalla, jäävät yksittäisten tutkimuskuvausten yksityiskohdat valitettavasti taka-alalle. Sama koskee myös ENRESSH-aineistoon sisältyvää kahta kuvausta, jossa tutkimuksella on ollut pääasiassa taloudellista vaikuttavuutta. Olen rajannut analyysin ulkopuolelle kaksi taloudellista vaikuttavuutta kuvaavaa tutkimuskuvausta, sillä taloudellisen vaikuttavuuden on todettu olevan kokonaistasolla harvinaista SSH-aloilla (Bastow ym. 2014, 24–25; Molas-Gallart 2015, 113–114).

Analyysiä varten tekemäni aineiston jaottelu ja rakentamani vaikuttavuuden kulttuurit tulee ymmärtää pikemminkin tutkimuskysymyksiin vastaamiseen apuna käytettävänä analyttisinä työkaluina kuin tarkkoina kuvauksina todellisuudesta. Mikään malli ei toteudu todellisuudessa puhtaasti, mutta kulttuurit auttavat hahmottamaan kokonais kuvaa SSH-alojen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Rakentamieni kulttuurien avulla pyrin siis tuomaan esille jotain yhteistä ja olennaista siitä, miten yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset alat saavuttavat yhteiskunnallista vaikuttavuutta sekä siitä, mitä haasteita tässä toiminnassa kohdataan. Ensimmäinen askel tässä tehtävässä on selvittää, kenelle ja millaista tutkimustietoa SSH-aloilla tuotetaan.

5. Tutkimuksen tehtävä lähtökohtana vaikuttavuudelle

Tieteellisen tutkimuksen ytimenä on kysyminen. Tutkimus pyrkii tuottamaan uutta tietoa asettamalla tutkimusongelman, jonka vastaamiseen hyödynnetään erilaisia aineistoja, tutkimusmenetelmiä ja aiempia tutkimuksia. Aineistot, metodit tai teoreettiset sitoumukset ovat kaikki alisteisia sille, mitä tutkimuksessa kysytään ja mitä tarkoitusta kysymykseen vastaamalla tuotettu tieto palvelee. (Ronkainen ym. 2014, 94.) Tämä tutkimuksen episteeminen intressi luo kysymisen kautta näkyväksi kiinnostuksena kohteen, mutta samassa kaventaa myös tutkimusongelmaan vastaamisen mahdollisuuksia. Samalla tavoin episteeminen intressi määrittää myös tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden alaa. Kysymykset siitä, mitä, miten ja miksi tutkitaan ovat olennaisia vaikuttavuuden suuntaamisen keinoja. (Muhonen & Puuska 2014, 17) Yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle tavanomaisia tapoja kuvata tiedollisia tavoitteita ovat muun muassa ajattelutapojen purkaminen tai avaaminen, ilmiöiden käsitteellistäminen ja asioiden ymmärrettäväksi tekeminen. Yleisiä tavoitteita ovat myös teorian testaaminen ja kehittäminen, uusien tulkintojen tekeminen ja toimintatapojen kehittäminen. (Ronkainen ym. 2014, 98; Ragin 1994, 32–33.) Ottaen huomioon esitellyt tiedolliset tavoitteet ja yhteiskuntatieteille ominaisen tutkimusalueen, yhteiskunnan ja ihmisen, on selvää, että yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimus on jo lähtökohdiltaan tiiviissä suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan.

Tässä luvussa käsittelen sitä, minkälaisia motivaatioita ja tiedollisia intressejä ENRESHH-aineiston tutkimuksissa esiintyy ja mitä ne kertovat SSH-tutkimuksen suhteesta ympäröivään yhteiskuntaan. Toisin sanoen, miten tutkimuksessa luodaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa asettaessa tutkimuksen intressejä ja tavoitteita. Tutkimusaineiston tasolla nämä tulevat useimmiten esille nimenomaan tutkimuksen aloittamiseen liittyviä motivaatioita sekä tutkimuksen tekemiseen liittyviä tavoitteita pohdittaessa. Vastajat eivät kirjoituksissaan tee selkeästi eroa tiedollisten tai yhteiskunnallisten intressien välillä, vaan pikemminkin nämä

kietoutuvat yhteiskuntatieteille ja humanistisille tieteille ominaisesti yhteen. Tiedollisten intressien lisäksi valtaosaa aineiston sisältämästä tutkimuksesta motivoi näin ollen myös halu vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan.

5.1. Miksi ja kenelle tietoa tuotetaan?

Vaikka käytännössä kaikista aineiston tutkimuskuvauksia on löydettävissä selkeä tiedollinen ja yhteiskunnallinen tavoite, on tavoitteiden suuntaamisessa suuria eroja. Selkeimmin tämä tulee esille siinä, ohjaako tutkimusta avoin tiedollinen intressi, joka tulee laajemmasta tarpeesta ymmärtää tiettyä ilmiötä, vai tavoitellaanko tutkimuksella ratkaisua tiettyyn, esimerkiksi ulkopuolelta annettuun, ongelmaan. Tätä eroa on mahdollista käsitteellistää Michael Burawoyn esittämällä havainnolla erilaisista tiedon muodoista (Burawoy 2005; Burawoy 2011). Burawoyn pohdintojen kantavana ajatuksena voidaan pitää kysymyksiä siitä, kenelle ja miksi tieteellistä tietoa tuotetaan (Burawoy 2005, 11). Tämän ajatuksen pohjalta Burawoy jakaa yhteiskuntatieteissä tuotettavan tiedon kahteen yleiseen muotoon: instrumentaaliseen ja reflektiiviseen. Instrumentaalinen tieto on tiettyä päämäärää, esimerkiksi tieteellisen tai poliittisen ongelman ratkaisemista varten tuotettua tietoa. Refleksiivinen tieto taas pyrkii asioiden kriittiseen tutkailuun sekä ilmiöiden suhteuttamiseen risteävien käsitysten ja arvojen ympäristössä. (Burawoy 2005; Burawoy 2011, 31–33.) Tiedon muodoilla on merkitystä, sillä ne myös määrittävät tutkimukselle ominaisia käyttötarkoituksia. Tieteen sisällä instrumentaalinen tieto on kohdistettu akateemiselle yleisölle ja keskittyy tieteen- tai tutkimuksenalan ongelmien ratkaisemiseen. Reflektiivinen tieto on tieteen sisälle kohdistuessaan usein kriittistä, tiedon tuottamista ja tiedeyhteisön toimintaa koskevien reunaehto- ja käytäntöjä määrittävää tietoa. Burawoyn sanoin kriittinen tieto toimii tiedeyhteisön itsetutkiskelun ja -tietoisuuden lähteenä. Tieteen ulkopuolelle suuntautuessaan refleksiivinen tieto on taas pääosin suunnattu julkiselle yleisölle, jolloin siitä tulee *yhteiskunnallista tietoa* (*public knowledge*) ja osa julkista keskustelua. Yhteiskunnallisen tiedon kontekstissa tutkijat käyvät keskustelua muiden toimijoiden kanssa yhteiskunnallisesta kehityksestä ja valinnoista. Tieteen ulkopuolelle käännettyä instrumentaalista tietoa, eli poliittishallinnollista tietoa (*policy knowledge* taas hyödynnetään julkishallinnon piirissä osana rationaalista hallintotapaa) (Burawoy 2011, 32 – 33; Ronkainen yms. 2014, 101). Burawoy toteaa, että esitetyt tiedon muodot ovat ideaalityyppejä, ja yksittäinen tutkimus voi liikkua näiden kahden välillä ajan kuluessa. Samaa tutkimusta voidaan siis hyödyntää esimerkiksi poliittisen päätöksenteon tukena, ja se voi herättää julkista keskustelua. (Burawoy 2005, 11.)

Burawoyn jaotteluun perustuen Suvi Ronkainen, Asko Suikkanen ja Marika Kunnari määrittelevät tieteellisen tutkimuksen tehtäväksi tuottaa yhteiskunnassa hyödynnettävää tietoa (Ronkainen ym.

2014, 100). Abstraktia hyödynnettävyyden käsitettä voidaan havainnollistaa tutkailemalla sitä, missä ja miten yhteiskuntatieteellistä ja humanistista tutkimusta hyödynnetään. Oili-Helena Ylijoki, Anu Lyytinen ja Liisa Marttila ovat suomalaisille laitosjohtajille suunnatun kyselytutkimuksen perusteella eritelleet viisi erilaista tutkimusmarkkinaa, joille akateemista tutkimusta tuotetaan: akateemiset, kaupalliset, poliittiset, ammatilliset ja julkiset markkinat. Kaikilla näillä markkinoilla on omat tyypilliset kohderyhmänsä ja tutkimukselliset tiedonintressit, jotka vaikuttavat tapoihin kysyä, tutkia ja jakaa tutkimustuloksia. (Ylijoki ym. 2011, 732.) Yhteiskuntatieteelliselle ja humanistiselle tutkimukselle näistä olennaisimpia ovat akateemisten markkinoiden eli tieteelliselle yhteisölle julkaisemisen ohella poliittiset, ammatilliset ja julkiset markkinat. Ylijoen ja kollegoiden mukaan poliittiset markkinat ovat yhteiskuntatieteille yleisin ”kaupankäynnin” paikka, jossa tutkimustietoa tuotetaan julkishallinnon rahoituksella poliittisen päätöksenteon tueksi, useimmiten erilaisten raporttien muodossa. Humanistisissa tieteissä yleistä on julkisille tutkimusmarkkinoille osallistuminen esimerkiksi monografioiden ja muiden populaarijulkaisujen muodossa. (Ylijoki ym. 2011, 733–735.) Yleisellä tasolla teknologiset tieteenalat ovat vahvoja toimijoita kaupallisilla markkinoilla, kun taas lääketiede toimii pääasiassa ammatillisten tutkimusmarkkinoiden kontekstissa. Erilaiset tutkimusmarkkinat vaihtelevat myös niiden avoimuuden ja vahvuuden suhteen. Akateemiset markkinat ovat avoimia kaikille tieteenaloille, mutta esimerkiksi kaupalliset markkinat eivät vaikuta suuremmin aukeavan esimerkiksi yhteiskuntatieteelliselle ja humanistisille tutkimukselle. Julkiset markkinat ovat Ylijoen, Lyytisen ja Marttilan mukaan markkinoista heikoimmat ja haavoittuvaisimmat, sillä niillä ei ole selkeätä rahoituspohjaa samalla tavalla kuin muilla neljällä markkinalla. Toisaalta julkinen markkina on tutkimuksen perusteella tärkeä tutkijoiden henkilökohtaisen motivaation ja tutkimustyön merkityksellisyyden kannalta. (Ylijoki ym. 2011, 735.)

Hieman samantyyliiseen viisijakoon ovat päätyneet myös Marja Alastalo, Risto Kunelius ja Reetta Muhonen analysoidessaan tieteellisen tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta esiintyviä käsityksiä ja kuvauksia suomalaisissa tiedepoliittisissa dokumenteissa. He löytävät viisi erilaista tieteen vaikuttavuuden mielikuvastoa, jotka muistuttavat Ylijoen ja muiden esittelemiä tutkimusmarkkinoita. *Innovaatiotieteen* kuvastossa tiede vaikuttaa talouden ja tuotannon aloilla talouskasvun moottorina. Kuvastossa korostetaan tutkijoiden ja elinkeinoelämän välistä tiivistä yhteyttä, joista esimerkkejä ovat yliopistojen yritys yhteistyö ja yleisen yritysajattelun tuominen osaksi akateemista tutkimusta. Innovaatiotieteen vaikuttavuuden mittareina toimivat tuottavuuden ja kasvun lisääntyminen sekä patenttien tai lisenssien määrät. (Alastalo ym. 122–123.) *Huipputieteen* mielikuvastossa tutkimuksen vaikuttavuus tapahtuu ennen kaikkea kansainvälisen tieteen kentällä tieteen edistämisen kautta. Näin ollen myös tutkimuksen vaikuttavuuden kriteerit tulevat

näennäisesti tieteen sisältä, vaikkakin usein tieteen rahoittajan eli valtion vaatimuksesta. Julkaisumäärät ja niiden luokittelu sekä erilaiset viittausindeksit ovat mielikuvastossa esimerkkejä tavoista, joilla huipputieteen vaikuttavuutta voidaan kuvata. (em. 123.)

Tutkimustuloksiin perustuva poliittinen päätöksenteko on ytimessä *evidenssitieteen* mielikuvastossa, jossa tieteen nähdään olevan mukana luomassa rationaalista hallintotapaa. Evidenssitieteen katsotaan tarjoavan todistusaineistoon perustuvaa asiantuntijatietoa yhteiskunnallisten pulmien ratkaisemiseen. Alastalo, Kunelius ja Muhonen näkevät, että evidenssitieteen vaikuttavuus perustuu siihen, että se toimii päätöksenteon oikeuttamisen perustana. *Professiotieteen* mielikuva vastaa Ylijoen ja muiden esittämää ammatillisten markkinoiden käsitettä, jossa tutkimuksen perustavoitteena on ammatillisen kehityksen edistäminen. Tällöin tieteen vaikuttavuus ymmärretään ennen kaikkea tutkimuksen synnyttämänä uusina ammattipätevyyksinä ja -taitoina. Perinteisiä tieteenalaesimerkkejä tutkimuksen ja ammatinharjoittajien läheisistä suhteista ovat oikeustiede, lääketiede ja sosiaalityö. (em. 124.)

Julkisen tieteen mielikuvastossa tieteen nähdään edistävän yhteistä hyvää. Tutkimuksen vaikuttavuutta voidaan kuvata esimerkiksi niillä tavoilla, miten tutkimus valtaistaa tai osallistaa yksilöitä tarjoamalla uusia ajattelun ja toiminnan tapoja sekä tuomalla yksilöllisiä kokemuksia osaksi yhteiskunnallista tietoa. Tieteen vaikuttavuuden kontekstina toimii ajatus vuorovaikutuksesta ja julkisuudesta, jossa tutkijat tuovat esille yhteiskunnallisten kehityskulkujen, lupauksen ja todellisuuden välisiä kuiluja. Julkisen tieteen mielikuvasto sisältää siis ajatuksia sekä perinteisestä kriittisestä teoriasta ja vaihtoehtojen esittämisestä sekä pragmatismista, jossa korostetaan ihmisten osallistamista ja käytäntöjen merkitystä. (em. 2014, 125.)

Alastalon ja kollegoiden tekemän analyysin perusteella suomalaisessa tiedepoliittisessa keskustelussa nousevat esille ennen kaikkea innovaatiotieteen, huipputieteen ja evidenssitieteen mielikuvastot. Samoin kuin tutkimusmarkkinoiden analyysissä, myös vaikuttavuuden mielikuvastoissa julkisen tieteen rooli jää helposti pimentoon yhteiskunnallisessa keskustelussa. (em. 144–146.) Julkisen tieteen roolin heikkous voidaan nähdä ongelmana ihmistieteiden kannalta, sillä se on hyödyntämässäni ENRESSH-aineistossa toinen vahva tutkimuksen ja vaikuttavuuden suuntaamisen kohde poliittisen päätöksenteon ohella. Yhteiskuntatieteiden ja humanististen alojen kannalta onkin äärimmäisen tärkeää, ettei tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta käsitellä liian kapeiden käsitysten varassa, kuten innovaatiotieteeseen ja kaupallisille markkinoille kuuluvien taloudellisten indikaattorien tai lopputuotteiden määrän avulla.

Aiemmin esittelemäni Burawoyn ajatukset instrumentaalista ja reflektiivisistä tiedon muodoista ovat sovellettavissa markkinoiden ja mielikuvien käsitteisiin. Poliittisille markkinoille tuotettu ja

evidenssitieteen muodossa vaikuttava tutkimus voidaan nähdä pääosin instrumentaalisenä, sillä se on useimmiten tuotettu tietyn ongelman ratkaisemista varten. Julkisille markkinoille suunnattu ja julkisen tieteen mielikuvastossa esiintyvä tutkimus taas on luoteeltaan reflektiivistä, sillä sen tehtävänä on uusien näkökulmien ja ilmiöiden tuominen osaksi julkista keskustelua. Seuraavissa luvuissa yhdistän tutkimusmarkkinoiden ja vaikuttavuuden mielikuvastojen käsitteitä Burawoyn hahmotelmiin instrumentaaliseen ja reflektiiviseen tiedosta. Näin pyrin muodostamaan kaksi yhteiskuntatieteellisille ja humanistisille aloille ominaista yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kulttuuria. ENRESSH-aineiston sisältämien tutkimuskuvauksen avulla muodostetut kulttuurit antavat aiempaa tutkimusta kokonaisvaltaisemman kuvan siitä, mitä yhteiskunnallinen vaikuttavuus on yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla.

Kahden eri vaikuttavuuden kulttuurin muodostamisen pohjaksi olen seuraavassa käsittelyssä jakanut tutkimusaineiston kahteen pääkategoriaan Burawoyn tiedon muotojen mukaisesti. Ensimmäisessä näistä tutkimusidea ja -motivaatio ovat lähtöisin tutkijan tai tutkimusryhmän omista tiedollisista intresseistä ja tutkimuksen avulla tuotetaan reflektiivistä, yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvaa tietoa. Toisessa ryhmässä tutkimuksen tiedolliset tavoitteet ovat instrumentaaliset, eli tutkimuksella on pyritty vastaamaan tiettyyn ongelmaan tai tavoiteltu muuta selkeää päämäärää. Niin sanottujen tilaustutkimusten määrä on suuri tässä toisessa kategoriassa, mutta instrumentaalista tietoa voidaan tuottaa silti myös tutkijoiden omaan, avoimeen tiedonintressiin pohjautuen. Tämän käsittelyn tavoitteena on osoittaa ja kuvata, miten eri tavoin tutkimuksen yhteiskunnallisen hyödynnettävyyden näkökulma on mukana jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa. Toisin sanoen käsittely kuvaa sitä, miten yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimus pyrkii täyttämään Ronkaisen, Suikkasen ja Kunnarin tieteelle asettamaa tehtävää yhteiskunnassa käytettävän tiedon tuottamisesta. Aineiston tutkimuskuvauksissa tämä tulee käytännössä esille siinä, minkälaisessa roolissa tutkimustiedon yhteiskunnallinen käyttötarkoitus ja hyöty on tutkimukselle annetuissa motiiveissa ja tavoitteissa.

5.2. Keskusteleva ja kriittinen tutkimus

Käytännössä kaikki ENRESHH-aineiston sisältämissä tutkimuskuvauksissa esiintyvät reflektiivisen tiedon kuvaukset ovat peräisin avoimista tiedonintresseistä, eli tutkijat ovat itse vastanneet tutkimusongelman asettamisesta ja muotoilemisesta. Yksi esimerkki on kuvaus sveitsiläisen historioitsijan tutkimuksesta, joka sai alkunsa tutkijan huomaamasta aukosta Sveitsin historiaa koskevassa tutkimuskirjallisuudessa. Toisaalta tutkija halusi alusta alkaen myös osallistua julkaisemallaan teoksella keskusteluun siitä, miten historiaa hyödynnetään politiikassa, sillä hänen

mukaansa historiaa hyödynnetään usein päämäärähakuisesti ja valikoiden haluttujen mielikuvien rakentamiseen. Omalla teoksellaan tutkija otti kantaa ja esitti kritiikkiä Sveitsin kansalliseen mielikuvaan vahvasti liitettävään käsitykseen puolueettomuudesta osoittamalla, että puolueettomuus ei ole ollut niinkään sveitsiläisten oma valinta kuin vahvempien naapurivaltioiden sanelema pakko. Tutkija julkaisi teoksensa tarkoitushakuisesti vuonna 2015, jolle sattui kolme erillistä Sveitsin historian vuosipäivää, ja pyrki näin maksimoimaan tutkimuksen saavan näkyvyyden ja vaikutuksen. Tässä hän myös onnistui, sillä teos herätti suurta huomiota, ja tutkija itse osallistui useisiin keskustelutilaisuuksiin aiheen tiimoilta. (ENRESSH Switzerland Hohenstein.) Tutkimuskuvaus tuo hyvin esille sen, kuinka yhteiskunnallinen ja akateeminen tiedollinen intressi ovat kietoutuneet toisiinsa: tuottamalla uutta tietoa tutkija halusi myös esittää vaihtoehtoja ja kritiikkiä yhteiskunnalliselle nykykeskustelulle. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoite oli siis historiantutkijan tapauksessa mukana ja tutkimuksen suunnitteluvaiheessa ja tutkija valitsi teoksensa julkaisuajankohdan nimenomaan yhteiskunnallisin perustein. Tutkijan tavoitteena oli siis selkeästi tuottaa *yhteiskunnallista tietoa*, mikä käy ilmi laaja-alaisesta aihevalinnasta, kriittisestä suhtautumisesta vallitsevaan keskusteluun ja pyrkimyksestä julkiseen keskusteluun. (Burawoy 2005, 11).

Toinen selkeä esimerkki tiedollisten ja yhteiskunnallisten intressien yhteen kietoutumisesta on selostus serbialaisen tutkijan väitöskirjasta. Tutkijan väitöskirja käsitteli etnisten vähemmistöjen naispuolisten jäsenten asemaa serbialaisessa korkeakoulujärjestelmässä. Väitöskirja keskittyi pääosin Serbian pohjoisosien unkarilaisen vähemmistön tilanteeseen, sillä vähemmistön jäsenillä on huonot mahdollisuudet äidinkieliin opetukseen yliopistotasolla. Lailla taattu oikeus äidinkieliin opetukseen toteutuu käytännössä ainoastaan kielten opetuksessa. Unkaria äidinkielenään puhuvat nuoret muuttavatkin aktiivisesti äidinkieliin opetuksen perässä Unkariin, mikä taas johtaa vähemmistön aseman heikentymiseen Serbiassa. Naiset muuttavat harvemmin, ja päätyvät täten usein nimenomaan humanistisille aloille, joissa äidinkieliin opetus on mahdollista, vaikka haluaisivatkin opiskella esimerkiksi teknillisillä aloilla. Pontimena tutkimukselle toimi tutkijan mukaan hänen omat henkilökohtaiset kokemuksensa vähemmistön jäsenenä yliopistossa sekä naiseksi keskittyvän vähemmistöjen tutkimuksen puute. Tutkijan tavoitteena oli väitöskirjallaan herättää keskustelua unkarilaisvähemmistön naisten asemasta akatemian piirissä ja ehdottaa toimenpiteitä tilanteen parantamiseksi. Väitöskirjatutkijan esimerkki tuo hyvin esille sen, miten yhteiskunnallinen vaikuttaminen on ollut mahdollisesti jopa ensisijainen motivaatio väitöskirjan laatimiselle. (ENRESSH Serbia EMWIS.) Vallitsevan tilanteen kritisointi ja vähemmistöjen kokemusten esille tuominen ovat tyypillisiä esimerkkejä reflektiivisestä tutkimustiedosta niin tieteen sisällä kuin sen ulkopuolella (Burawoy 2011, 32–33). Tutkija myös onnistui tavoitteessaan nostaa

esille vähemmistöjen ongelmia, sillä hänen väitöskirja palkittiin, mikä herätti huomiota mediassa ja sai aikaan julkista keskustelua myös akatemian ulkopuolella vähemmistöryhmien naisten asemasta (ENRESSH Serbia EMWIS).

Yhteiskunnallisen tiedon tuottaminen oli pääosassa myös suomalaisen tutkijan luomassa All Male Panel –blogiprojektissa, jossa kiinnitettiin huomiota asiantuntijuuden ja maskuliinisuuden väliseen yhteyteen. Blogin idea syntyi tutkijan havainnosta, jonka mukaan miehet dominoivat julkista keskustelua. Naisten asiantuntijuus jää usein marginaaliseen rooliin, mihin tutkija halusi kuvabloginsa avulla kiinnittää julkista huomiota. Blogiin saivat osallistua myös sen lukijat lähettämällä omia ehdotuksiaan yksinomaan miehistä koostuvista asiantuntijapaneeleista. Blogi onnistui herättämään julkista keskustelua etenkin sosiaalisessa mediassa, mutta myös perinteiset sanomalehdet Suomessa ja ulkomailla nostivat aihetta esille. Projektin eroaa muista tässä esitellyistä tutkimuskuvauksista siinä, että kyseessä ei ole tieteellinen tutkimus, vaan suoraan julkiselle yleisölle suunnattu projekti tai työ. Toisaalta blogin idea ja toteutusmuoto ovat läheisessä yhteydessä tutkijan aiempaan akateemiseen tutkimukseen, mitä voidaan esimerkkinä pitää yhteiskuntatieteille ominaisesta tieteellisten ja yhteiskunnallisten intressien läheisyydestä. Toisin sanoen tutkija käytti tieteellistä osaamistaan yhteiskunnallisen tiedon tuottamiseen. (ENRESSH Finland_All male panel.)

Yllä olevat esimerkit kuvaavat sitä, kuinka jo tutkimuksen episteeminen tehtävä usein sisältää tavoitteen vaikuttaa ympäröivään yhteiskuntaan osallistumalla julkiseen keskusteluun. Toisin sanoen niiden tavoitteena on tuottaa yhteiskunnallista tietoa, jossa tutkijat osallistuvat keskusteluun yhteiskunnan arvoista ja kehityssuunnista yhdessä laajan julkisen yleisön kanssa. (Burawoy 2011, 32–33.) Yhteiskunnallinen tieto on siis lähtökohtaisesti suunnattu *julkisille tutkimusmarkkinoille* ja vaikuttaa *julkisen tieteen mielikuvastossa*. Jos tutkimuksen tehtäväksi katsotaan yhteiskunnassa käytettävän tiedon tuottaminen (Ronkainen ym. 2014, 100), refleksiivinen tutkimus täyttää sen tuottamalla tietoa, joka osallistuu julkiseen keskusteluun yhteiskunnan kehityksestä. Tämän tehtävän täyttäminen ei kuitenkaan kerro paljoa tutkimuksen vaikuttavuudesta, eli muutoksista yksilöiden tai yhteisöjen ajattelussa tai toiminnassa. Vaikka yhteiskunnallista tietoa tuottavan tutkimuksen hyödyllisyys tulisikin siitä, että se täyttää tavoitteensa julkisen keskustelun mahdollistajana, ei näin yleisluontoinen käsitys hyödyllisyydestä riitä vastaamaan tiede- ja muun politiikan taholta esitettävään vaikuttavuuden vaateeseen. Tiedon tuottamisen yhteiskunnallinen intressi tai tiedon muoto eivät takaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, vaan ovat pikemminkin vaikuttavuuden alkupisteitä, jotka määrittävät paljon niitä keinoja ja kanavia, joita pitkin vaikuttavuutta saavutetaan. Seuraavassa luvussa osoitan, miten reflektiivistä tutkimustietoa

hyödynnetään yhteiskunnallisen vaikuttavuuden luomisessa ja tuon esille ne vaikeudet, joita tähän toimintaan liittyy.

5.3. Ratkaisukeskeinen ja kehittävä tutkimus

Avoimeen tiedonintressiin perustuvan reflektiivisen tutkimuksen lisäksi ENRESSH-aineisto sisältää tutkimuskuvauksia, joissa tutkimukselle on asetettu selkeä rajattu päämäärä, joka tutkimuksen avulla pyritään saavuttamaan. Burawoyn jakoa noudattaen nämä instrumentaalisen tutkimustiedon kuvaukset käsittelevät pitkälti sellaista tutkimusta, jossa pyritään *poliittisballinnollista* tietoa. (Burawoy 2011, 31–32.) Toisin sanoen, ENRESSH-aineiston perusteella yhteiskuntatieteissä ja humanistisilla aloilla tuotettava instrumentaalinen tieto on pääosin suunnattu *poliittisille markkinoille* (Ylijoki ym. 2011) ja se pyrkii vaikuttamaan *evidenssitieteen* (Alastalo ym. 2014) muodossa. Selkeä esimerkki tästä on kuvaus virolaisesta tutkimusprojektista, jossa opetus- ja tutkimusministeriö antoi eri alojen tutkijoista koostuvalle ryhmälle tehtäväksi selvittää, miten Viron tutkimus- ja innovaatiostrategiaa voitaisiin kehittää. Tavoitteena oli erilaisten tiede- ja tutkimusinstituutioiden välisen vuorovaikutuksen lisääminen ja kehittäminen. Tutkimus toteutettiin Tallinnan ja Tarton yliopistojen toimesta läheisessä yhteistyössä julkishallinnon edustajien kanssa, ja projektin tuloksia on hyödynnetty Viron nykyisen innovaatio- ja tutkimusstrategian laatimisen pohjana. (ENRESSH Estonia TIPS.) Selkeä ero aiemmin käsiteltyihin kuvauksiin on siinä, että Viron tutkimusprojektiin liittyvät tavoitteet ja motivaatiot ovat vahvasti institutionaalisia. Tutkimusprojektin tavoitteena oli tuottaa politiikkasuosituksia ja pyrkiä näin kehittämään Viron innovaatio- ja tutkimustoimintaa. Tutkimuksen tavoite ja motivaatio ovat siis huomattavasti rajatumia kuin reflektiivisen tutkimuksessa, mikä on luonnollista, kun kyseessä on tilaustutkimus, mutta tuo samalla kiinnostavasti esille eri tiedon muotojen väliset erot.

Belgian Flanderissa toteutetun tutkimuksen kuvauksessa yhdistyvät useat instrumentaaliselle tiedolle ja sen tuottamiselle ominaiset piirteet. Tutkijoiden tavoitteena oli kehittää keinoja siihen, miten alueen peruskouluoppilaiden monipuolista kielellistä osaamista voitaisiin paremmin hyödyntää osana pääosin hollanninkielistä perusopetusta. Tätä tarkoitusta varten tutkijat kehittivät tietopankin, jota päättäjät ja koulujen henkilökunta voivat hyödyntää muodostaakseen koulukohtaisia kielipoliittisia suunnitelmia. Tämän lisäksi tutkimusprojektin aikana rakennettiin digitaalinen oppimisympäristö, jota opettajat voivat hyödyntää ilmaiseksi osana alakouluopetusta. (ENRESSH Validiv.) Selkeät ratkaisut asetettuun tutkimusongelmaan ovat ominaisia instrumentaaliselle tutkimukselle, jotka korostuvat tässä tapauksessa kehitettyjen konkreettisten virtuaalisten työkalujen muodossa. Jos reflektiivisen tutkimuksen tehtävänä on usein vaihtoehtojen

ja kriittisten havaintojen esittäminen, voidaan instrumentaalisen tutkimuksen tehtävänä nähdä olevan erilaisten ratkaisujen tai parannusehdotusten tuottaminen. Yksinkertaistettuna voitaisiin esittää, että reflektiiviselle tutkimustiedolle perustuvaa yhteiskunnallista tietoa tarvitaan yhteiskunnallisten ongelmien esille tuomiseen ja instrumentaalista poliittishallinnollista tietoa taas avuksi näiden ongelmien ratkaisemiseen. Näistä kahdesta erilaisesta tehtävästä juontuvat myös tiedon muotojen väliset erot tutkimuksen motivaatioissa ja tavoitteissa, mikä heijastuu myös niihin tapoihin, joilla yhteiskunnallista vaikuttavuutta saavutetaan.

Yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen kaksijakoisesta yhteiskunnallisesta tehtävästä on hyvä esimerkki Suomessa toteutettu historiallinen tutkimus valtiollisen lastensuojelujärjestelmän asiakkaiden kokemuksista. Aloite tutkimukseen tuli sosiaali- ja terveysministeriöltä, joka valitsi tutkimuksen laatijaksi pääosin historioitsijoista, sosiologeista ja sosiaalityön tutkijoista koostuvan tutkimusryhmän. Tutkimuksen rahoittajan tavoitteena oli identifioida suomalaisen lastensuojelujärjestelmän epäonnistumisia vuosien 1937–1983 välillä ja esittää suosituksia, kuinka tulevaisuudessa voidaan välttää lastensuojelun asiakkaiden kaltoinkohtelua. Toisaalta itse tutkimusryhmän jäsenet kokivat tärkeäksi, että lastensuojelun entiset asiakkaat pääsivät tuomaan esille omiaan kokemuksiaan, ja että heitä kuultaisiin. Lastensuojelua koskevassa tutkimuksessa yhdistyy piirteitä sekä reflektiivisestä että instrumentaalista tutkimuksesta, ja tutkimuskuvauksessa tutkimusprojektin johtaja toteaa, että tutkijoiden ja rahoittajan intressien yhteensovittaminen voi olla haastavaa. Kokonaisuutena tutkimusta voidaan pitää onnistuneena esimerkkinä yhteiskunnallisesti vaikuttavasta tutkimuksesta, sillä se tuotti yhteiskunnallista tietoa tuomalla esille lastensuojelun ongelmia, joihin vastaamiseksi tutkimusprojekti tuotti myös poliittishallinnollista tietoa politiikkasuositusten muodossa. Merkkinä onnistumisesta voidaan pitää, että tutkimusryhmä ja sosiaali- ja terveysministeriö päätyivät tutkimustulosten pohjalta esittämään valtiollista anteeksipyyntöä lastensuojelun epäkohdista kärsineille, joka toimitettiin syksyllä 2016 perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehulan toimesta. (ENRESSH Childcare Neglects.)

Instrumentaalista tutkimustietoa tuottavaa tutkimusta käsittelevät tutkimuskuvaukset tuovat esille, miten tiedollisten ja yhteiskunnallisten intressien yhteneväisyys on läsnä myös instrumentaalisisessa tutkimuksessa. Kun tutkimuksen tavoite on sidoksissa esimerkiksi tietyn organisaation kuten lastensuojelun toiminnan kehittämiseen, on tiedollisten ja yhteiskunnallisten intressien erottaminen toisistaan käytännössä mahdotonta. Viroon ja Suomeen sijoittuvat tutkimuskuvaukset ovat esimerkkejä siitä, miten jonkin tahon tilaama tutkimus löytää helposti käyttäjiä ja käyttökohteita, sillä ne ovat sisäänrakennettu tutkimuksen epistemiseen intressiin. Näin ollen myös yhteiskuntatieteissä ja humanistisilla aloilla tehtävä instrumentaalinen tutkimus on läheisessä suhteessa ympäröivään yhteisuntaan, vaikka sen kiinnittymismekanismit eroavat reflektiiviselle

tutkimukselle ominaisista mekanismeista. Instrumentaalinen tutkimus pyrkii täyttämään oman yhteiskunnallisen tehtävänsä tuottamalla poliittista päätöksentekoa tukevaa tietoa. Ronkaisen, Kunnarin ja Suikkasen määrittelemää tutkimuksen yhteiskunnallista tehtävää voidaankin tässä mielessä pitää jonkinasteisena pohjana yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle. Tuottamalla yhteiskunnassa käytettävää tietoa yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset alat pyrkivät myös vaikuttamaan yhteiskuntien kehitykseen. Tämä vaikuttavuus ei kuitenkaan synny pelkän tiedon avulla, vaan vaatii tutkijoilta ja tutkimuksen hyödyntäjiltä aktiivisia toimia.

5.4. Kaksi vaikuttavaa tehtävää

Erilaisilla tiedon muodoilla ja yhteiskunnallisilla tehtävillä taas on merkitystä nykyisen vaikuttavuuskeskustelun kannalta. Miten esimerkiksi julkisen päätöksenteon tueksi tuotetun instrumentaalisen tiedon vaikuttavuutta voidaan verrata julkiselle yleisölle tuotetun yhteiskunnallisen tiedon kanssa? Mikä käsite tai mittari voi arvioida tasapuolisesti erilaisia tiedonintressejä ja erilaisiin lopputulemiin tähtääviä tutkimuksia? Tiedepoliittisessa vaikuttavuuskeskustelussa painottuvat usein vaikuttavuuden mitattavuus tai todistettavuus esimerkiksi tutkimusarvioinneissa. Refleksiivisen tiedon kohdalla nämä vaateet ovat vaikeita, mikä voi johtaa tämän kaltaisen tiedon sivuuttamiseen vaikuttavuuskeskusteluissa. Marja Alastalo, Risto Kunelius ja Reetta Muhonen toteavat, että etenkin julkisen tieteen kuvasto jää sivuosaan suomalaisissa tiedepoliittisissa dokumenteissa innovaatiotieteen ja evidenssitieteen vallatessa pääosaroolit (Alastalo yms. 2014, 142–143). Tämä on ongelma ihmistieteille, joissa kriittisellä ja refleksiivisellä tutkimuksella on perinteisesti ollut ja on edelleen suuri rooli. Vaikuttavuuskeskustelussa on vaarana, että kuva yhteiskuntatieteiden tiedollisesta ja yhteiskunnallisesta tehtävästä kapenee käsittämään vain poliittishallinnollisen tiedon tuottamisen. Vaikuttavuuden noustessa yhä suurempaan rooliin esimerkiksi tutkimusrahoituksen myöntämisen perusteissa on mahdollista, että tutkijat alkavat suosia ja normalisoida tutkimusta ja tutkimusaiheita, joiden vaikuttavuuden todistaminen ei tuota suuria haasteita. Erilaisten tutkimusarviointien voidaan nähdä suosivan tiedepoliittiset kriteerit täyttävää tutkimusta, mikä Julianne Cheekin mukaan normalisoi tiettyä tutkimuksen tekemisen tapaa sekä käsitystä tutkimustuloksista, ja ohjaa tutkijoiden käytöstä rahoituspäätösten kautta (Cheek 2006, 111–113).

Erilaisten tiedon muotojen analysoiminen osoittaa, että sekä refleksiiviselle että instrumentaaliselle tiedolle on yhteiskunnallista tarvetta. ENRESSH-aineiston tutkimuskuvauksista käy ilmi, kuinka refleksiivistä tutkimustietoa tuottavat tutkimukset tuovat ilmi yhteiskunnallisia epäkohtia ja esittävät vaihtoehtoisia tulkintoja vallitseville käsityksille ja arvoille. Reflektiivinen yhteiskunnallinen tieto

toimii yhteiskunnallisena itsereflektion lähteenä ja valaisee yhteiskunnallisen kehityksen tilaa. Instrumentaalinen poliittishallinnollinen tieto taas auttaa ratkaisemaan yksilöiden ja yhteiskuntien kohtaamia ongelmia. Kummatkin näistä tehtävistä ovat elintärkeitä yhteiskunnallisen elämänmuodon ylläpitämisen ja sen kehittämisen kannalta. Yhteiskuntatieteiden ja humanististen alojen edustajien onkin syytä tuoda ja pitää esillä alojen tiedollisten ja yhteiskunnallisten tehtävien moninaisuutta ja pyrkiä myös laajentamaan käsitystä näille aloille ominaisesta vaikuttavuudesta.

Yksi keino tähän on syventää kuvaa yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen vaikuttavuudesta. Erilaiset tiedon muodot toimivat pohjana sille, miten vaikuttavuutta käytännössä luodaan. Tiedon muoto vaikuttaa siihen, millaisia käyttökohteita, yleisöjä ja hyödyntämisen konteksteja tutkimuksella ja tutkijoiden osaamisella on. Seuraavissa luvuissa kehitän tässä luvussa tekemääni analyysiä eteenpäin osoittamalla, että ihmistieteiden sisällä voidaan erottaa kaksi vaikuttavuuden kulttuuria. Verrattuna tutkimusmarkkinoiden ja tieteen vaikuttavuuden mielikuvastojen käsitteisiin oma jaotteluni on karkeampi, sillä rakennan mallini Burawoyn tiedon muotojen pohjalta. Oma analyysini ei siis tuota aiempaa tutkimusta hienojakoisempaa erittelyä aiheesta, vaan pyrkimykseni on kiinnittää huomiota yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja tiedon muotojen väliseen suhteeseen sekä vaikuttavuuskeskustelun vaikutuksista tiedon tuotannolle. Keskittymällä tässä luvussa esiteltyn kahteen laajaan tehtävään tuon esille, miten yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen yhteiskunnallista vaikuttavuutta voidaan kuvata yhteiskunnallisen kokonaiskehityksen kontekstissa. Valitsemani lähestymistapa ei anna mahdollisuutta hienojakoiseen analyysiin koko ihmistieteiden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kentästä erilaisina muotoineen ja yleisöineen, mutta antaa toivottavasti eväitä siihen, miten ihmistieteiden asemaa voidaan perustella laajassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Rakentamistani vaikuttavuuden kulttuureista ensimmäisenä käsittelyssä on pääosin reflektiivisen tutkimustiedon pohjalle rakentuva vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuuri, minkä jälkeen käsittelen instrumentaalisen tutkimustiedon pohjalta ponnistavaa hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuuria.

6. Vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuuri

Edellisessä luvussa osoitin, kuinka yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen tutkimus on usein jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tiiviissä suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Tieteellinen tieto ei silti siirry automaattisesti tieteen piiristä ympäröivään yhteiskuntaan, vaan vaatii aktiivista toimintaa. Tässä luvussa esitän niitä keinoja ja tapoja, joilla tieteellistä tietoa tuodaan yhteiskuntaan,

ja millaisia vaikutuksella tällä toiminnalla on. Siinä missä edellinen luku keskittyi tiedon tuottamisen ehtoihin ja tavoitteisiin, tämä luku käsittelee yhteiskunnallisen vaikuttavuuden muotoutumista.

Koska tässä luvussa siirryn tieteellisen tiedon tuottamisesta sen levittämiseen ja hyödyntämiseen, tulee edellisessä luvussa hyödynnettyä jaottelua reflektiiviseen ja instrumentaaliseen tietoon kehittää myös eteenpäin. Tuotettavan tiedon muoto ei kuvaa sitä, miten tämä tieto konkreettisesti vaikuttaa yhteiskunnassa, eli millaisia kanavia pitkin se löytää yleisönsä ja millaisia vaikutukset ovat. Burawoy toteaa, että tieteen ulkopuoliselle yleisölle suuntautuessaan reflektiivisestä ja instrumentaalisesta tiedosta muotoutuu vastaavasti *yhteiskunnallista* sekä *poliittishallinnollista* tietoa. Yhteiskunnallisen tiedon kontekstissa tutkijat käyvät keskustelua muiden toimijoiden kanssa yhteiskunnallisesta kehityksestä ja valinnoista. Poliittishallinnollista tietoa taas hyödynnetään julkishallinnon piirissä osana rationaalista hallintotapaa. (Burawoy 2011, 31–33; Burawoy 2005, 12–13.) Pysin tässä ja seuraavassa luvussa yhdistämään Burawoyn ajatuksia muuhun tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta käytyyn keskusteluun ja kehittämään kaksi mallia, jotka kuvaavat yhteiskuntatieteille ja humanistisille tieteille ominaisia tapoja vaikuttaa yhteiskunnallisesti. Pohjana näiden mallien rakentamiselle toimii Burawoyn pohdinnat siitä, kenelle ja mihin tarkoitukseen tutkimustietoa tuotetaan. Burawoy näkee vuoden 2005 tunnetussa julkista sosiologiaa tieteenalana jäsentävässä artikkelissaan yleisön ja käyttötarkoituksen olevan olennaisia tapoja hahmottaa tieteenalan sisäistä moninaisuutta. (Burawoy 2005, 11.) Olen soveltanut Burawoyn ajatusta yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevaan toimintaan ja erottanut aineiston perusteella kaksi erilaista vaikuttavuuden kulttuuria. Näistä ensimmäisessä tutkimustieto ja tutkijoiden toiminta kohdistuu niin sanottua julkista yleisöä ja kansalaisyhteiskuntaa kohti, kun taas toisessa tutkimustieto ja toiminta kohdistetaan poliittisen päätöksenteon piiriin. Olen nimennyt tässä luvussa kuvattavan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mallin vuorovaikutteisen ja keskusteleavan vaikuttavuuden kulttuuriksi. Luomani malli pohjautuu vahvasti aiemmin esiteltyjen julkisten tutkimusmarkkinoiden (Ylijoki ym. 2011), julkisen tieteen mielikuvaston (Alastalo ym. 2014) sekä yhteiskunnallisen tiedon (Burawoy 2004; 2011) käsitteiden sisällölle. Oma mallini on näiden kaikkien ajatusten yhdistelmä, ja olen hyödyntänyt kulttuurin käsitettä kuvaamaan toiminnan ja tiedon kokonaisuutta, joka mielestäni määrittelee ENRESSH-aineistossa esiintyviä vaikuttavuuden kuvauksia.

Kokonaisvaltaisempi kuvaus SSH-aloille ominaisista vaikuttavuuden kulttuureista on tarpeen, sillä aiemmat kuvaukset ovat keskittyneet vaikuttavuuteen rajatuista näkökulmista. Oili-Helena Yljoen ja kirjoittajakollegoiden kehittämä julkisen tutkimusmarkkinan käsite kuvaa tutkimusrahoituksen, kohdeyleisön ja julkaisutyypin välistä suhdetta. Julkisilla tutkimusmarkkinoilla tutkimustiedon tavoitteena on parantaa tavallisten ihmisten ja kansalaisten hyvinvointia ja tietoisuutta ympäröivästä

maailmasta. Tähän tavoitteeseen pyritään julkaisemalla tutkimustietoa avoimesti ja usein myös populaarissa muodossa. (Ylijoki ym. 2011, 735.) Tutkimusmarkkinan käsite kuvaa siis pääasiassa tiedon tuottamisen ja julkaisemisen ehtoja, mutta ei kerro itse yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta tavoitetasoa tarkemmin. Marja Alastalo kirjoittajakollegoineen rakentaa tieteen mielikuvastonsa tiedepoliittisen dokumenttien analyysille. Julkisen tieteen mielikuvastossa tutkimuksen merkitystä ja vaikuttavuutta arvioidaan sen perusteella, miten tutkimus valtaistaa tai osallistaa ihmisiä. Tutkimuksen tehtävä on siis tuoda esille uusia ajattelutapoja sekä nostaa esiin tavallisten ihmisten kokemuksia ja tehdä näistä vakavasti otettavia. Julkisen tieteen mielikuvastossa tieteen perimmäinen tarkoitus on yhteisen hyvän, demokratian ja valtaistamisen edistäminen, mikä tapahtuu tutkijoiden julkisessa vuorovaikutuksessa. (Alastalo ym. 2014, 125–126.) Julkisen tieteen mielikuvaston käsite täydentää julkisten tutkimusmarkkinoiden ajatusta tuomalla esiin vuorovaikutuksen roolin vaikuttavuuden saavuttamisessa. Alla olevassa käsittelyosiossa käy ilmi, kuinka vuorovaikutus eri toimijoiden kanssa on ihmistieteille äärimmäisen yleinen vaikuttavuuden saavuttamisen kanava. Koska julkisen tieteen mielikuvaston käsite on kuitenkin rakennettu tiedepoliitikassa esiintyvien käsitysten pohjalta, ei se sisällä konkreettista kuvausta siitä, miten yhteiskuntatieteellinen- ja humanistinen tutkimus saavuttaa luvattua vaikuttavuuttaan. Pyrin tältä osin täydentämään kuvaa yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta omassa käsittelyssäni tuomalla esille niitä konkreettisia keinoja ja toimia, joilla vaikuttavuutta saavutetaan ja mitä haasteita tähän liittyy.

Kolmas teoreettinen pilari vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurille on Burawoyn ajatus reflektiiviselle tutkimustiedolle pohjautuvasta yhteiskunnallisesta tiedosta. Yhteiskunnallinen tieto kuvaa tälle vaikuttavuuden kulttuurille ominaista tiedon muotoa, jonka kontekstissa tutkijat käyvät keskustelua muiden toimijoiden kanssa yhteiskunnallisesta kehityksestä ja valinnoista. (Burawoy 2005; 2011, 32–33.) Luvussa 5 suorittamani analyysi tutkimuksen motivaatioiden ja tavoitteiden suhteesta tuotettavan tiedon muotoon osoittaa, että yhteiskunnallinen vaikuttavuuden ala määräytyy jo tutkimusvaiheessa tehtävien valintojen perusteella. Teemoittelemani tutkimusaineisto osoittaa, että reflektiivisellä tutkimustiedolla on selkeät ja ominaiset tapansa vaikuttaa yhteiskuntaan, minkä pohjalta muodostan vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurin.

Nimeämällä kulttuurin vuorovaikutteisen vaikuttavuuden kulttuuriksi olen pyrkinyt korostamaan siihen kuuluvaa läheistä ja usein suoraa yhteyttä tutkimuksen käyttäjiin. Termillä keskusteleva pyrin kuvaamaan taas tälle vaikuttavuuden kulttuurille ominaista tiedon muotoa, joka ei useimmiten tarjoa suoria ratkaisuja. Toisaalta keskusteleva kuvaa myös kulttuurin kuuluvia tapoja luoda vaikuttavuutta vuorovaikutuksessa erilaisten yleisöjen kanssa. Vaikka tässä kuvattavaa vaikuttavuuden kulttuuri kohdistuu nimenomaan julkiselle yleisölle ja kansalaisyhteiskuntaan, en

ole nimennyt mallia julkisen vaikuttavuuden kulttuuriksi. Seuraava analyysi osoittaa, että juuri julkiselle yleisölle ja yhteiseen hyvään tähtäävät vaikuttavuuden toimet ovat usein vaikuttavuuskeskustelun kannalta näkymättömiä tai vaikeasti hahmotettavissa. Seuraavassa käsittelyssä tuon esille sen, miten yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset alat vaikuttavat yhteiskunnassa pohjaamalla toimintansa reflektiiviseen tutkimustietoon.

6.1. Vaikuttava tutkimusprosessi

Tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus ei aina toteudu tutkimustulosten hyödyntämisenä. Useista ENRESSH-aineiston pariin kuuluvista kuvaksista on luettavissa, kuinka jo itse tutkimusprosessia sekä sen aikana tapahtuvaa vuorovaikutusta voidaan pitää yhteiskunnallisesti vaikuttavina. Kuvauksissa tätä ei kuitenkaan tuoda erityisesti esille, vaan vaikuttavuuden erittelemine ja kuvaaminen koskevat pääasiassa tutkimustulosten hyödyntämistä ja täten saavutettuja vaikutuksia. Erityisen kiinnostavaa tämä on yhteiskuntatieteelliselle ja humanistiselle tutkimukselle, joille monimuotoisuuden esiintuominen sekä äänen antaminen erilaisille vähemmistöille ovat tyypillisiä tutkimuksellisia tavoitteita (Ragin 1994, 41–45). Toki nämä tavoitteet tulevat täytetyksi tutkimustulosten julkaisemisella ja mahdollisella hyödyntämisellä, mutta usein myös itse tutkimusprosessi on siihen osallistuville merkittävä mahdollisuus tuoda esille omia kokemuksiaan. Edellisessä luvussa esitelty tutkimus Serbian unkarilaisvähemmistön opiskelumahdollisuuksista on tästä hyvä esimerkki. Tutkija haastatteli useita vähemmistön edustajia ja antoi heille mahdollisuuden tuoda esille kokemaansa syrjintää ja muita haasteita, joita he ovat kohdanneet opinnoissaan tai työskennellessään yliopistolla. (ENRESSH Serbia EMWLIS) Etenkin vähemmistöjen tai muiden marginaaliryhmien tapauksessa haastattelututkimusta voidaan pitää valtaistavana tutkimusmenetelmänä, sillä haastateltavalla on valtaa siihen, millaista informaatiota hän on halukas luovuttamaan (Ross 2017). Tietyn marginaalisen ryhmän kokemuksia valottavaa tutkimusta ei tulisi siis arvottaa vain sen tulosten perusteella, vaan nähdä myös itse tutkimusprosessin olevan mahdollisuus ryhmän jäsenille käydä tasa-arvoista dialogia haastattelijan kanssa. Valtaistavia tutkimusmenetelmiä käsittelevässä artikkelissaan Karen Ross toteaaakin, että tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä on usein enemmän valtaa tutkimusprosessin tai haastattelun aikana kuin sen jälkeen, jolloin foorumia tai mahdollisuutta omien kokemusten esille tuomiseen ei enää ole. (Ross 2017.)

Äänen antaminen usein marginaaliin jäävälle ryhmälle oli motivaationa myös Isoon-Britanniaan sijoittuvassa kuvauksessa, jossa sosiologian professorin johtama monitieteellinen tutkimusryhmä teki yhteistyötä paikallisen Pelastakaa Lapset -järjestön kanssa. Tutkimusprojektissa selvitettiin lasten ja nuorten kokemuksia Cumbrian alueella yleistyneistä tulvista. Tutkijat kiersivät yhdessä

lasten kanssa vastikään tulvineilla alueilla ja ottivat valokuvia paikoista ja asioista, jotka muistuttivat lapsia tulvista. Tämän jälkeen lapset saivat kuvien perusteella muotoilla ja rakentaa tulvien mukana kuljettamasta rojusta malleja siitä, miltä tulvat ja tulviminen heidän mielestään näyttävät. (ENRESSH Children and Flooding.) Tulvakokemusten tapauksessa lasten valtaistaminen tapahtui osallistamalla lapset osaksi tiedon tuottamisen prosessia ja saivat ilmaista kokemuksiaan heille ominaisin tavoin. (Ross 2017.) Tiedon tuottamisen ohella lapset olivat mukana erilaisissa tilaisuuksissa, jossa heidän kokemuksiaan esiteltiin esimerkiksi kunnallispäättäjäille ja pelastusviranomaisille. Vaikka itse tutkimusprosessi tarjosi lapsille ominaisen tavan tuoda esille omia tulvakokemuksiaan, tutkimuskuvauksessa tätä ei nähdä vaikuttavuutena. Kuvauksessa yhteiskunnallista vaikuttavuutta edustavat lasten kokemusten pohjalta tehty lyhytelokuva sekä eri tahojen allekirjoittamat sitoumukset lasten ja nuorten tarpeiden huomioimisesta hätätilanteissa ja katastrofiavun tarjoamisessa. Allekirjoitetut sitoumukset eivät kuitenkaan ole johtaneet käytännön toimiin. (ENRESSH Children and Flooding.)

Osallistamalla tapahtuva valtaistaminen tulee esille myös Italiaan sijoittuvassa kuvauksessa uudenlaisen sovintomenettelyn kehittämistä. Oikeustieteen ja kriminologian professoreista sekä katolisesta papista koostunut tutkimusryhmä keräsi Italian vuosien 1969–1982 (ns. lyijyvuodet) poliittisen väkivallan uhrien ja syyllisten kokemuksia. Tämän jälkeen ryhmä järjesti seitsemän vuoden ajan tapaamisia väkivallan uhrien omaisten ja väkivaltarikoksiin syyllistyneiden välillä. Tapaamisten tavoitteena oli kehittää sovintomenettely, jossa sekä uhrien että syyllisten tarpeen tulevat huomioiduksi. (ENRESSH Restorative Justice) Tämä on aineiston tasolla ja todennäköisesti myös yleisemmin pitkälle viety esimerkki osallistavasta tai valtaistavasta tutkimusmenetelmästä. Samalla se tuo näkyviin sen, kuinka jo tutkimusprosessin aikana tapahtuva vuorovaikutus on itsessään yhteiskunnallisesti vaikuttavaa. Tutkimusryhmä laati projektin tuloksista myös kirjan, joka herätti Italiassa laajaa julkista keskustelua aiheesta. Tutkimuskuvauksessa vedotaan nimenomaan laadittuun teokseen, kun lomakkeessa pyydetään kuvailemaan tutkimuksen yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Miten osallistavien ja valtaistavien tutkimusmenetelmien vaikuttavuutta voidaan kuvata? On selvää, että tutkimusprosessilla saavutettava vaikuttavuus on usein pienimuotoista ja varsin henkilökohtaista, sillä se perustuu tutkijoiden ja osallistujien tiiviille ja läheiselle vuorovaikutukselle. Osallistaminen ja valtaistaminen ovat kuitenkin olennainen osa SSH-tieteiden toimintaa. Reetta Muhonen, Julia Olmos-Peñuela ja Paul Benneworth toteavat artikkelissaan, että erilaiset osallistamisen tavat ovat yksi ihmistieteiden keinoista vaikuttaa yhteiskuntaan (Muhonen ym. 2019, 11). Samoin sekä julkisten tutkimusmarkkinoiden sekä julkisen tieteen mielikuvaston käsitteet pitävät sisällään käsityksen osallistamisesta tai valtaistamisesta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden

muotona. (Ylijoki ym. 2011, 732; Alastalo ym. 2014, 126–127.) Osallistaminen ja valtaistaminen voivat tapahtua tutkimusprosessin aikana ja tutkimustulosten kautta. Kaikki tässä esitellyt kuvaukset lähestyvät vaikuttavuutta kuitenkin yksinomaan tutkimuksen lopputuotteina. Tutkimuksen lopputuotteiden kautta tapahtuvan vaikuttavuuden painottaminen voi kertoa tutkimustiedon suuresta roolista tieteellisessä ajattelussa. Tässä mielessä vaikuttavuuskäsitteen laajentamiselle on selkeää tarvetta, jotta tutkijat pystyvät tuomaan ilmi omien toimiansa vaikuttavuutta kattavasti. Kyseessä tuskin on tutkijoiden sokeus omalle työlleen, vaan tietty käsitys siitä, mitä tieteen yhteiskunnalliselta vaikuttavuudelta odotetaan esimerkiksi tiedepolitiikassa. Tutkimusprosessin aikana saavutettava vaikuttavuus ei tuota laskettavia tai mitattavia tuotteita, mikä voi vaikeuttaa sen sanallistamista vaikuttavuuspuheen raameihin. Vaikuttavuuden todistamista koskeissa osioissa pääpaino on vahvasti siinä, mitä tuotettiin tai julkaistiin, ei siinä mitä tehtiin käytännössä. Ajattelutapa on vaikea sellaisissa tilanteissa, joissa toiminta ei tuota mitattavia tuloksia edes julkaisuina, vaan toiminnan pääpaino on vuorovaikutuksessa.

6.2. Yhteiskunnallinen yhteistyö

Tieteellisen osaamisen ja asiantuntijuuden siirtämistä yhteiskuntaan tapahtuu aineistoon sisältyvien kuvausten perusteella myös ilman tutkimuksellista intressiä. Portugalilaisessa esimerkissä kuvataan, kuinka Lissabonin NOVA-yliopiston nykyajan historian tutkimusryhmä tekee säännöllistä yhteistyötä paikallisten toisen asteen koulujen kanssa ohjaamalla oppilaiden tutkimusprojekteja. Toiminnan tavoitteena on projektin vetäjän mukaan nuorten historiallisen ymmärryksen kasvattaminen sekä tutustuttaminen tieteelliseen tutkimustoimintaan. Tekemällä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tutkijat levittävät tutkimustietoaan ja asiantuntijuuttaan, mutta toiminnan tarkoituksena ei ole tieteellinen tutkimus tai julkaiseminen. Koska toiminta ei suoraan hyödytä tutkijoiden tieteellistä uraa, on sen vakiinnuttamisessa tutkijoiden pariin ollut vaikeuksia. (ENRESSH The History Laboratory) Historialaboratorion tapauksessa vaikuttavuus on selkeää, sillä tutkijoiden toiminta auttaa kasvattamaan toisen asteen opiskelijoiden historiantajua ja tutkimustaitoja. Parhaimmillaan toiminnan voidaan tulkita opettavan opiskelijoille uusia tapoja ajatella ja nähdä maailmaa. Näiden vaikutusten kuvaaminen ei kuitenkaan ole helppoa, sillä ne eivät ole mitattavissa tai arvotettavissa, eikä toiminnalla ole selkeää lopputuotetta. Historiaprojektin tutkimuskuvauksessa käytetäänkin vaikuttavuuden todisteena lisääntyneitä kiinnostusta ja yhteistyökumppanien määrän kasvua, mikä kyllä kertoo toiminnan onnistumisesta, mutta jättää konkreettiset vaikutukset avoimiksi (ENRESSH The History Laboratory).

Samankaltainen kuvaus on mukana aineistossa myös Zurichin yliopiston Skandinavian tutkimuksen laitokselta. Laitoksen professori ja väitöskirjatutkija suunnittelivat yhdessä kaikille avoimen verkkokurssin, jonka aiheena oli tilan käsite viikinki- ja keskiajan Skandinaavisessa ajattelussa. Kurssi toteutettiin yhdessä Coursera-palvelun kanssa ja se oli äärimmäisen suosittu, sillä kurssin päättyessä liittyneitä osallistujia oli yli 10 000. Verkkokurssin tapauksessa vuorovaikutus tutkijoiden ja globaalin yleisön välillä tapahtui opetusmateriaalin ja aktiivisen keskustelufoorumin välityksellä. Kuten yllä historialaboratorioesimerkissä, myös verkkokurssiopetuksen vaikuttavuuden kuvaaminen ja todistaminen on hankalaa. Kuvauksessa käytetäänkin suurta osallistujamäärää yhtenä todisteena toiminnan vaikuttavuudesta, sillä uutta tietoa ja ajatuksia on onnistuttu levittämään poikkeuksellisen laajalle. Tämän lisäksi kuvauksessa siteerataan yhtä saaduista palautteista, jossa kurssia kiitetään laadukkaasta informaatiosta ja uusien maailmojen avaamisesta. (ENRESSH MOOC Glauser.) Osallistujan palaute onnistuukin sanallistamaan ja konkretisoimaan monia niistä vaikutuksista, joita yhteiskunnallisella tiedolla ja julkisella toiminnalla on yhteiskuntaan. Toisaalta sitaatti tuo esille myös sen, miksi vaikuttavuuden todistaminen on niin vaikeaa. Jos yhteiskunnallinen vaikuttavuus nähdään toiminnassa tai ajattelussa tapahtuvina muutoksina, on yksilöiden ajattelussa tai toiminnassa tapahtuvien muutosten näyttäminen toteen mahdotonta ilman käyttäjiltä tulevia todistuksia. Yksilöiden toiminnasta tai ajattelusta jää harvoin seurattavia jälkiä, jotka osoittaisivat tutkimuksen vaikutuksia.

Opettamisen ohella muutkaan yhteistyön ja vuorovaikutuksen muodot eivät helposti konkretisoidu mitattavaan muotoon. Espanjaan sijoittuvassa kuvauksessa käsitellään teatterintutkimuksen tutkijoiden ja kansallisen klassisen teatterin ryhmän (National Classical Theatre Company) säännöllistä ja pitkäkestoista yhteistyötä. Tutkijat ovat auttaneet teatteriryhmää perinteisten barokkinäytelmien tulkitsemisessa ja esittämisessä, jotta teatteriryhmän versio vastaisi mahdollisimman paljon näytelmien alkuperäistä muotoa. Tämän lisäksi tutkijat ja teatteriryhmä ovat tehneet yhteistyötä teatteritietoisuuden levittämisessä esimerkiksi kouluissa. Teatteriryhmän jäsenet ovat myös osallistuneet aiheita käsitteleviin tieteellisiin konferensseihin ja muihin tieteellisiin tilaisuuksiin. Tutkijat ovat kokeneet toiminnan palkitsevana, vaikka siitä ei ole yhteistyön henkilökohtaisuuden ja epävirallisuuden vuoksi ollut selkeää hyötyä akateemisen uran kannalta. Vaikuttavuuden tasolla yhteistyö tutkijoiden kanssa on tutkimuskuvauksen mukaan parantanut teatteriryhmän esitysten autenttisuutta. Teatteriyhteistyön tapaus on mielenkiintoinen, sillä yhteistyöllä on ollut selkeitä havaittavia, jos ei ehkä mitattavia vaikutuksia, mutta yhteistyön epävirallisen ja henkilökohtaisen muodon johdosta tätä tiedonsiirtoa ei ole noteerattu yliopiston taholta millään tasolla. (ENRESSH Spanish Theatre.)

Esitellyt kuvaukset osoittavat, kuinka yhteiskunnallista vaikuttavuutta voidaan saavuttaa vuorovaikutuksella myös ilman selkeää tutkimuksellista tavoitetta. Olennaista kaikille kuvauksille on tieteellisen tiedon vapaaehtoinen levittäminen, sillä kuvauksissa ei mainita tutkijoiden saavan toiminnasta selkeää ammatillista hyötyä. Tässä mielessä kuvaukset muistuttavat Burawoyn luonnehdintaa orgaanisesta julkisesta sosiologiasta (*organic public sociology*), jossa tutkijat vaikuttavat aktiivisesti erilaisissa järjestöissä ja muissa yhteisöissä (Burawoy 2005, 7–8). Esitellyt tutkimuskuvaukset ovatkin mahdollisesti arkipäiväisiä esimerkkejä siitä, miten yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset alat vaikuttavat yhteiskuntaan. Tutkimuskirjallisuudessa on todettu, että erilaiset epäviralliset yhteistyön ja yhteydenpidon muodot ovat tyypillisiä nimenomaan ihmistieteille (Olmos-Peñuela ym. 2014, 495; Abreu & Grinovich 2013, Castro-Martinez ym. 2008; Hughes ym. 2011). On aiheellista kysyä, mitä merkitystä tällä on itse tutkimuksen vaikuttavuuden kannalta. Eivätkö epäviralliset ja henkilökohtaiset suhteet ole vain esimerkki ihmistieteille ominaisista tavoista kiinnittyä yhteiskuntaan? Yksinkertaisimmillaan epävirallisten suhteiden ja kontaktien ongelma on, että niitä ei noteerata virallisissa tilastoissa tiedonsiirrosta tai -vaihdannasta (knowledge transfer) yliopistojen ja yhteiskunnan välillä. Yleisimpiä mittareita tiedonsiirrolle ovat johdannossakin mainitut spin-off yritykset, patentit tai ulkopuolisen rahoituksen määrä tutkimukselle (Olmos-Peñuela ym. 2014, 494). Suuri osa SSH-aloilla tapahtuvasta vuorovaikutuksesta yhteiskunnan kanssa jää näiden mittareiden ulottumattomiin, mikä taas voi rakentaa mielikuvaa eristäytyneistä tai hyödyttömistä tieteenaloista. Kokonaisuutena yhteiskuntatieteissä ja humanistisilla aloilla tehtävä tutkimus ei kuitenkaan ole yhtään vähemmän vaikuttavaa tai etäämmällä yhteiskunnasta kuin muillakaan tieteenaloilla tehtävä tutkimus, mutta sen tavat vaikuttaa eivät nouse esille pääosin teknologiansiirtoa kuvaavissa mittareissa (Olmos-Peñuela, Benneworth, & Castro-Martinez 2014, 397).

6.3. Tutkimustieto julkisessa keskustelussa

Kolmas ja myös yleisin vaikuttamisen tapa vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurissa on tutkimustiedon levittäminen julkiseen keskusteluun. ENRESSH-aineiston sisältämät kuvaukset noudattavatkin *julkisten tutkimusmarkkinoiden* ja *julkisen tieteen mielikuvaston* käsitteiden hahmottelemaa kuvaa yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvasta tieteestä. Burawoy on kuvannut esimerkiksi sanomalehtiin kirjoittamista ja tieteen popularisoimista perinteiseksi julkiseksi sosiologiaksi verrattuna ruohonjuuritason orgaaniseen toimintaan järjestöissä tai yhteisöissä (Burawoy 2005, 7). Tiedonlevitys ja julkinen keskustelu kohtaavat yleisyydestä huolimatta kuitenkin samoja ongelmia kuin muutkin vuorovaikutteisen vaikuttamisen keinot:

vaikuttavuuteen pyrkimisen kuvaaminen on rikasta ja monipuolista, mutta konkreettisten vaikutusten sanoittaminen ja todistaminen osoittautuvat huomattavasti hankalammaksi.

ENRESSH-aineiston kuvaukset tuovat esille sen, kuinka moninaisia kanavia tutkijat hyödyntävät osallistuakseen julkiseen keskusteluun. Perinteinen monografia on aineistossa edelleen yleinen tapa levittää tutkimustietoa julkiselle yleisölle (esim. ENRESSH Holenstein; Restorative justice; Wallonia Sseculphre). Parhaimmassa tapauksessa populaarijulkaisu johtaa myös laajaan julkiseen keskusteluun, kuten kävi edellisessä luvussa esitellyssä sveitsiläisen historiantutkijan tapauksessa (ENRESSH Holenstein). Laajalle yleisölle suunnatut äidinkieliset julkaisut ovat tärkeässä roolissa myös Islannin historiantutkimusta käsittelevässä kuvauksessa. Käsitteet Islannin valtiosta ja islantilaisuudesta ovat muuttuneet selvästi heterogeenisempaan suuntaan 1990-luvulta eteenpäin ja ainakin osa tästä muutoksesta on kuvaksen mukaan historiantutkijoiden aktiivisen tutkimus- ja julkaisutoiminnan tulosta. Tutkijat ovat ottaneet osaa aktiivisesti julkiseen keskusteluun esimerkiksi mielipidepalstoilla ja haastatteluissa ja näin edesauttaneet tutkimustiedon leviämistä. (ENRESSH Nation State Iceland.) Sekä Sveitsin että Islannin kuvaukset ovat tyypillisiä kuvauksia *yhteiskunnallisesta tiedosta* (Burawoy 2005; 2011), jonka kontekstissa tutkijat käyvät keskustelua muiden toimijoiden kanssa yhteiskunnan suunnasta ja valinnoista.

Laajakaan julkinen keskustelu ei silti tee tutkimuksen vaikuttavuuden todentamisesta helppoa. Yksilöiden ajattelussa tai toiminnassa tapahtuvien muutosten todistaminen on vaikeaa silloin, kun mahdolliset vaikutukset tapahtuvat esimerkiksi monografian tai radio-ohjelman välityksellä. Tutkimustiedon levittämällä mahdollisesti saavutettavia yhteiskunnallisia vaikutuksia voidaan havainnollistaa Carol Weissin lanseeraamalla käsitteellä *tiedon valuminen* (knowledge creep) (Weiss 1980). Weiss kuvaa kirjoituksissaan, kuinka tieto ja uudet ideat ”valuvat” ihmisten tietoisuuteen ja vaikuttavat siihen miten yhteiskunnallisia kysymyksiä kehystetään ja vaihtoehtoja suunnitellaan. Näin tapahtuva tiedonsiirto on hidasta ja myös sen avulla saavutetut tulokset tulevat Weissin mielestä näkyviin pitkän ajan kuluessa. (Weiss 1999, 471–472.) Vaikka tiedon valuminen kuvaa osuvasti sitä, miten tietoa omaksutaan, antaa se passiivisen kuvan tiedonsiirron prosessista. Tieto ei valu automaattisesti tieteestä yhteiskuntaan, vaan vaatii tutkijoilta ja tutkimustiedon käyttäjiltä aktiivisia toimia vuorovaikutuksen saralla. Tuoreemmassa tutkimuskirjallisuudessa onkin päädytty yhteisymmärrykseen siitä, että tutkijoiden ja käyttäjien väliset vuorovaikutukset ovat suuressa roolissa tutkimustulosten hyödyntämisen kannalta (Molas-Gallart 2015, 120).

Tiedon valumisen käsite kuvaa kuitenkin onnistuneesti tieteellisen tiedon hidasta omaksumisprosessia, jossa alkuperäinen tutkimus jää taka-alalle samalla kun tutkimustieto jalkautuu osaksi yhteiskuntaa. Islantilaista historiantutkimusta käsittelevässä tutkimuskuvauksessa todetaan,

että tutkimusryhmän toiminta on vaikuttanut käsityksiin islantilaisuudesta, vaikka mitään selkeää osoitusta tästä suhteesta ei ole antaa, vaan kuvaus keskittyy tutkimusryhmän toimien esittelemiseen. (ENRESHH Nation State Iceland). Tiedon hitaan omaksumisen todistamisen vaikeus tulee ilmi myös Leidenin yliopiston kreikkalaisen kirjallisuuden professorin toimintaa käsittelevässä tutkimuskuvauksessa. Professori kehitti innovaatioita ja innovatiivisuutta antiikin Kreikassa käsittelevän tutkimuksensa perusteella käsitteen *anchoring innovations*, jonka mukaan antiikin Kreikassa onnistuneet innovaatiot linkittyivät usein vanhempiin keksintöihin tai toimintatapoihin. Tutkija luennoi aiheesta muun muassa Alankomaiden valtiovarainministeriön tilaisuuksissa ja on jatkuvassa yhteydessä innovaatioasioista vastaavan virkamiehen kanssa. (ENRESHH Anchoring Innovation.) Suuresta kiinnostuksesta huolimatta professori ei ole löytänyt yhtään mainintaa käsitteestään virallisista asiakirjoista tai raporteista. Tämä tekee mahdollisen vaikuttavuuden todentamisesta vaikeaa, vaikka itse käsitteen sisältö olisikin omaksuttu Weissin kuvaamalla tavalla tiedon valumisesta.

Osallistamalla julkisen keskusteluun ja tiedonlevityksellä saavutettavien konkreettisten vaikutusten kuvaamisen vaikeudet huomioiden ei ole yllättävää, että suuressa osassa kuvauksia keskitytään tutkijoiden toimien esittelemiseen. Kuvaava esimerkki tiedonlevityksen suuresta roolista ja moninaisista kanavista on belgialaisen mediatutkijan pyrkimys levittää omaa tutkimustaan mahdollisimman tehokkaasti. Tutkija julkaisi media-analyysiä koskevan oppikirjan hyödynnettäväksi sekä yliopisto- että lukiotasolla, mikä herätti median kiinnostuksen ja johti useisiin haastattelu- ja puhujapyyntöihin. Tutkija on myös pyrkinyt luomaan nettisivustoa, jossa olisi mahdollista jakaa hänen opettamillaan kursseilla tuotettavia analyyseja ja muita materiaaleja toisen asteen koulutuksen opettajien hyödynnettäväksi. Tämän ohella kyseinen tutkija on myös ollut mukana luomassa ja juontamassa tv-sarjoihin ja niiden tuottamiseen keskittyvää radio-ohjelmaa, joka on vapaasti kuunneltavissa ohjelman nettisivuilta. (ENRESHH S Sepulchre.) Mediatutkijan esimerkki on toiminnan monipuolisuudellaan erikoisuus aineiston tutkimuskuvauksissa, mutta tuo kattavasti esille niitä moninaisia keinoja, joita vuorovaikutteisen ja keskustelevalan vaikuttamisen kulttuurissa hyödynnetään vaikuttavuuden saavuttamiseksi. Toiminnan kuvaamisen ohella myös nettisivujen vierailijamäärät, monografian myyntiluvut tai erilaiset luennointipyynnöt tuodaan esille indikaattoreina siitä, että tutkijoiden työllä on yhteiskunnallista merkitystä (ENRESHH Sprachenkompas, ENRESHH S Sepulchre).

6.4. Tärkeä mutta näkymätön yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Olen tässä käsittelyssä tuonut ilmi kolme ENRESHH-aineistossa selkeästi toistuvaa vaikuttamisen tapaa ja muotoa, joiden katson kuvaavaan vuorovaikutteisen ja keskustelevalan vaikuttavuuden

kulttuuria. Laajemman vaikuttavuuskeskustelun kannalta kulttuurin selkeimpänä yksittäisenä ominaisuutena voidaan pitää vaikuttavuuden heikkoa näkyvyyttä, sillä siitä jää harvoin helposti mitattavia tai arvoitettavia todisteita. Tutkimusprosessin tai yhteistyöprojektien aikana saavutettava vaikuttavuus kohdistuu usein joko yksittäisiin henkilöihin tai selkeästi rajattuihin ryhmiin yksilöitä. Vaikuttavuuden kohteessa vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurissa on havaittavissa yhtäläisyyksiä Gary Goertzin ja John Mahoneyn käsitykseen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen laadullisesta kulttuurista. Laadulliselle tutkimuskulttuurille on olennaista paneutuminen yksittäisten ilmiöiden syvälliseen ymmärtämiseen keskittymällä pieneen määrään tapauksia. (Goertz & Mahoney 2012, 1–10.) Valtaosa tässä luvussa käsitellyistä tutkimuskuvauksista edustaa laadullista tutkimusta, mikä vahvistaa havaintoa siitä, että tutkimuksen tekemisen tavat ja episteemiset intressit heijastuvat tutkijoiden yhteiskunnalliseen toimintaan. Yksittäisiin ilmiöihin keskittyvä laadullinen tutkimus ei tuota yleistettäviä tuloksia, mikä rajaa myös mahdollisen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden alaa.

Toinen vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuuria määrittävä tekijä on tutkijoiden usein vapaaehtoinen aktiivisuus erilaisissa projekteissa tai tiedonlevityksessä. Vapaaehtoisuuden suuri rooli voi kieliä siitä, että tutkijat kokevat toiminnan mielekkäänä ja motivoivana. Ylijoki kollegoineen toteaa julkisia tutkimusmarkkinoita käsitellessään, että heidän haastattelemansa tutkijat kokivat tavallisten ihmisten kanssa käydyn vuorovaikutuksen tärkeäksi ja motivoivaksi, sillä se loi merkitystä heidän työlleen (Ylijoki ym. 2011, 735). Henkilökohtaisen merkityksen roolia korostaa entisestään institutionaalisen tuen puute yhteiskunnallisesti vaikuttavalle toiminnalle. Esimerkiksi erilaisia yhteistyöprojekteja koskevissa tutkimuskuvauksissa tuodaan toistuvasti ilmi, että toimintaan ei saatu tukea tai siitä ei ollut hyötyä tutkijoiden akateemisen meritoitumisen kannalta.

Analysoimani tutkimuskuvaukset tuovat ilmi vaikuttavuuden kuvaamisen vaikeuden. Vuorovaikutuksessa aikaan saadut vaikutukset eivät konkretisoidu numeroiksi tai muulla tavoin mitattaviksi arvoiksi. Pyrkimykset osoittaa yleisön kiinnostusta ja vaikuttavuutta esimerkiksi kirjojen myyntiluvuilla tai nettisivujen vierailijamäärillä eivät kerro mitään siitä, miten tutkimustieto on vaikuttanut yksilöiden ajatteluun tai toimintaan. Suuressa osassa vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurin tutkimuskuvauksia vaikuttavuus näyttäytyy tutkijoiden toimintana pikemmin kuin tämän toiminnan tuloksina. Tämä herättää kysymyksen siitä, tulisiko koko vaikuttavuuskeskustelussa siirtyä painottamaan toimintaa toiminnan todistamisen ohii? Vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurin kohdalla se voisi ratkaista monta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden todistamiseen liittyvää ongelmaa ja samalla tukea tutkijoiden arkipäiväisiä toimia vaikuttavuuden eteen. Myös seuraavassa luvussa käsiteltävä hallinnollisen ja

ratkaisukeskeinen vaikuttavuuden kulttuuri voisi hyötyä tutkijoiden, eikä yhteistyökumppaneiden toimia korostavasta lähestymistavasta yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen.

7. Hallinnollinen ja ratkaisukeskeinen vaikuttavuuden kulttuuri

Tässä luvussa analysoin toista ENRESSH-aineiston perusteella yhteiskuntatieteille ja humanistisille tieteille ominaista vaikuttavuuden tapaa, hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuuria. Tutkimuskirjallisuudessa on todettu, että vuorovaikutus ja yhteistyö julkishallinnon toimijoiden kanssa ovat yleisiä yhteiskuntatieteellisten alojen edustajien keskuudessa (esim. Abreu 2009; Bastow ym. 2014; Ylijoki ym. 2011). Yhteiskuntatieteiden ja julkishallinnon vahvana jatkuvassa yhteistyössä voidaan nähdä kaikuja 1950- ja 1960-luvuilta, jolloin yhteiskuntatieteellisillä näkemyksillä oli vahva rooli julkishallinnon toiminnan ohjaamisessa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin (Alastalo ym. 2014, 124).

Edellisessä luvussa kuvasin, kuinka yhteiskuntatieteissä ja humanistisilla aloilla pyritään vaikuttamaan vaihtelevan ja monimuotoisen julkisen yleisön tarpeisiin. Tässä luvussa tarkastelen, miten tutkimustietoa hyödynnetään tai pyritään hyödyntämään osana yhteiskunnallista päätöksentekoa. Tutkimusmarkkinoita artikkelissaan hahmottelevat Ylijoki kollegoineen kuvaa ilmiötä politiikkamarkkinoiden (*policy market*) käsitteellä. Samalla tavoin kuin vuorovaikutteisen ja keskusteleman vaikuttavuuden kulttuurissa, myös tässä luvussa hahmoteltava kulttuuri pohjautuu Ylijoen ja kumppaneiden ajatuksille tutkimukselle ominaisesta yleisöstä ja yhteistyökumppaneista. Poliitiikkamarkkinoilla näitä ovat julkishallinnolliset toimijat, jolloin tutkimuksen ja yhteistyön tavoitteena on useimmiten poliittisesti relevantin tiedon tuottaminen. (Ylijoki ym. 2011, 732.)

Tieteen vaikuttavuuden mielikuvastoista hahmottelemani hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuuri nojaa evidenssitieteen kategoriaan. Evidenssitieteen mielikuvastossa yhteiskunnallinen vaikuttavuus ymmärretään ensisijaisesti tutkimustiedon hyödyntämisenä poliittisessa päätöksenteossa (Alastalo ym. 2014, 124–125). Tällöin vaikuttavuuden tavoitteena tai lupauksena voidaan pitää rationaalista päätöksentekoa ja hyvän hallintotavan tukemista. Tämä tulee esille ENRESSH-aineistoon sisältyvissä kuvauksissa tilaustutkimuksesta, jota julkishallinnolliset toimijat hyödyntävät päätöksenteon tukena. Itse poliittisessa päätöksenteossa hyödynnettävä tutkimustieto on Burawoyta mukaillen muodoltaan instrumentaalista ja käytäntöön sovellettuna poliittishallinnollista, eli sen avulla pyritään jonkin yhteiskunnallisen ongelman ratkaisemiseen (Burawoy 2011, 32–33).

Olen käyttänyt politiikkamarkkinoiden ja evidenssitieteen käsitteitä pohjana tässä luvussa luomalleni hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurille, jossa tutkimustieto ja yhteiskunnallinen toiminta suuntautuvat yhteiskuntien rationaalisen hallinnoinnin ja ohjaamisen tukemiseen. Nimeämällä mallin hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuuriksi haluan kiinnittää huomiota siihen, kulttuurille ominaisiin vaikuttavuuden ja tiedon muotoihin. Käsiteltävässä kulttuurissa tutkimuksen ja toiminnan tavoitteena on vaikuttaa poliittisiin ja hallinnollisiin päätösprosesseihin ja täten hyödynnettävä tieto on pääosin instrumentaalista ja ratkaisukeskeistä. Rakentamani kulttuurin avulla pyrin laajentamaan politiikkamarkkinoiden ja evidenssitieteen käsitteiden luomaa kuvaa ja analysoimalla tutkijatasoisen kokemuksen vaikuttavuuden luomisesta. Käsittely tuo esille myös niitä käytännön haasteita, joita liittyy sekä vaikuttavuuden saavuttamiseen että sen todistamiseen erilaisissa arvioinneissa.

7.1. Vaikuttava tutkimustieto

Aineiston tutkimuskuvauksissa tulee selkeästi ilmi, miten tutkimustietoa hankitaan ja tuotetaan päätöksenteon tueksi. Usein tämä tapahtuu jonkin julkishallinnollisen tahon rahoittamana tilaustutkimuksena. Esimerkiksi tästä käy kuvaus Kroatian opetus-, tiede- ja urheiluministeriön tilaamasta tutkimuksesta, jossa yhteiskuntatieteiden tutkijat selvittivät pakollisen oppivelvollisuuden pidentämisen yhteiskunnallisia vaikutuksia. Ministeriö halusi saada lisää tietoa siitä, miten oppivelvollisuuden pidentäminen vähentäisi koulutuksen keskeytymisiä ja korjaisi kansallista koulutusrakennetta. Tutkijat laativat tutkimuksen yhteistyössä eri alojen asiantuntijoiden kanssa ja päätyivät suosittamaan toisen asteen koulutuksen asettamista osaksi pakollista oppivelvollisuutta. Ministeriön rahoittaman tutkimuksen tulokset ja etenkin tutkijoiden esittämät politiikkasuositukset herättivät paljon huomiota. Oppivelvollisuuden pidentäminen koskemaan myös toisen asteen koulutusta osoittautui kuitenkin valtiontalouden kannalta liian kalliiksi, joten siitä päätettiin luopua. Tutkimuskuvauksessa todetaankin, että koska suositeltuja muutoksia ei toteutettu, ei tutkimuksella ollut suurta vaikutusta. (ENRESHH Extended Compulsory Education.) Tämä toteamus herättää mielenkiintoisen kysymyksen siitä, mikä voidaan katsoa tutkimuksen tai tutkijoiden vaikuttavuudeksi. Onko tutkimuksella ollut yhteiskunnallista vaikuttavuutta, vaikka sen suosittamia toimenpiteitä ei ole toteutettu? Kroatian tapauksessa tutkimuksen voidaan nähdä täyttäneen yhteiskunnallisen tehtävänsä, kun sitä on hyödynnetty poliittisessa päätöksenteossa, vaikka itse lopullinen poliittinen päätös ei olisikaan ollut tutkimuksen suosittama. Tutkimuskuvauksessa esitetty toteamus vähäisestä vaikuttavuudesta on yksi esimerkki siitä, miten vaikeaa nykyinen käsitys vaikuttavuudesta havaittavina muutoksina on myös hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurissa.

Luvussa 5 käsitelty kuvaus Viron tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaa koskevasta tutkimuksesta (ENRESSH Estonia Tips) on hyvä esimerkki SSH-alojen ja julkishallinnon välisestä tutkimuksellisesta vuorovaikutuksesta. Aloite ja rahoitus tutkimukseen tulivat julkishallinnon taholta ja tutkimukset toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Viron tiede- ja opetusministeriön edustajien kanssa. Viron tutkimus- ja innovaatiopolitiikan tapauksessa vaikuttavuus syntyy tutkimuskuvauksen perusteella siitä, että laajan tutkimusprojektin aikana tuotettu tutkimustieto on toiminut pohjana uuden poliittisen tutkimus- ja innovaatiostrategian laatimiselle. (ENRESSH Estonia Tips.) Tutkimuskuvauksessa yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta olennainen seikka ovat nimenomaan tutkimustulokset, joiden hyödyntämisen kautta vaikuttavuus näytetään toteen. Koska tutkimustietoa on hyödynnetty uuden strategian laatimisessa, eli jonkinlainen muutos on tapahtunut, on vaikuttavuuden todentaminen mahdollista. Viron ja yllä käsitellyn Kroatian tutkimuskuvaukset tuovat hyvin esille, miten suuri rooli yhteistyökumppaneiden toimilla on havaittavan vaikuttavuuden syntymiseen. Virossa tutkimustietoa hyväksyttiin ja sen pohjalta toimittaan, kun taas Kroatiassa tutkimuksen suosittelemat toimenpiteet jäivät toteuttamatta poliittisesti mahdottomina.

Vaikuttavuudeltaan hieman pienimuotoisempaa tutkimusta edustavat kaksi kuvausta julkishallinnon ja yksittäisen tutkijan välisestä yhteistyöstä. Baseliin sijoittuvassa kuvauksessa yliopiston ja Baselin kantonin edustajat tekevät hyvää hallintotapaa koskevaa tutkimusyhteistyötä, jonka tarkoituksena on edistää kantonin raportointikäytäntöjä ja tuottaa uutta akateemista tietoa aiheesta. Tutkimusta suorittaneen väitöskirjatutkijan tehtäviin kuului käytännöllisten raporttien kirjoittaminen kantonin julkishallinnon käyttöön, minkä ohella hän edisti aiheeseen liittyvää väitöskirjaansa. (ENRESSH Basel Kaempfen.) Tutkimuksen vaikuttavuudeksi kuvauksessa mainitaan erilaisten raporttien laatiminen, joiden perusteella kantonin hallintoa on pystytty kehittämään. Yksittäisenä kehityskohteenä mainitaan väitöskirjatutkijan apu hyvää hallintotapaa kuvaavien laadullisten mittarien luomisessa. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden voidaan nähdä olevan selkeästi osa nimenomaan julkishallinnon toiminnan kehittämistä, toisin sanoen tutkimus toimii rationaalisen hallinnon ja päätöksenteon tukena evidenssitieteen mielikuvaston lupauksen mukaisesti.

Edellistä muistuttava järjestely on havaittavissa myös tutkimuskuvauksessa belgialaisen väitöskirjatutkijan ja Brysselin kaupungin liikenneyhtiön välisestä yhteistyöstä. Vastineena ihmismaantieteen väitöskirjatutkimuksen rahoituksesta tutkijan tehtävänä on tuottaa raportti Brysselin kaupunkialueen julkisen liikenteen verkostoista. Tutkija saa myös hyödyntää liikennelaitoksen järjestelmiä, työkaluja ja aineistoja omaan väitöskirjatutkimukseensa. (ENRESSH Wallonia LeBrun.) Tällä hetkellä vielä kesken olevan projektin tavoitteena on tuottaa raportti ja

suosituksia, joiden perusteella paikallista liikennepolitiikkaa voidaan kehittää. Samoin kuin aiemmassa esimerkissä, myös tässä vaikuttavuus on vahvasti sidottu tuotettavaan tietoon ja sen hyödyntämiseen julkishallinnon toiminnassa. Nämä kuvaukset tuovat esille sen, miten yhteiskunnallinen vaikuttavuus on usein sisäänrakennettua tai ainakin vahvasti liitoksissa itse tutkimusprojektiin. Tilaustutkimus tai muu läheisessä yhteistyössä julkishallinnon kanssa tuotettu tutkimus löytää käyttäjänsä ja sovelluskohteensa helposti, kun tutkimusongelma ja -konteksti ovat tarkasti rajattuja (De Jong ym. 2016b, 1398).

Päätöksentekoon vaikuttavaa tietoa ei kuitenkaan tuoteta aina yhteistyössä julkisen sektorin kanssa, sillä yhteiskuntatieteiden ja humanististen alojen edustajat pyrkivät usein vaikuttamaan päätöksentekoon yhteistyössä 3. sektorin järjestöjen kanssa. (Bastow ym. 2014, 2014.) Toisaalta tämä ulkopuolinen tieto ja sen tuottaminen muistuttaa vahvasti julkishallinnon kanssa tehtävää yhteistyötä, sillä kummankin kuvauksissa yhteistyö on virallista, näkyvää ja tutkimuksen lopputuotteena ja vaikuttavuuden kanavina toimivat tutkimusraportit ja politiikkasuositukset. Bastow, Dunleavy ja Tinkler haastattelivat yhteiskuntatieteiden yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevaa teostaan varten brittiläisiä virkamiehiä ja päättäjiä. Haastateltavat toivat esille, että tutkimustiedon hyödyntäminen on todennäköisempää, jos se tuodaan esille yksinkertaistetussa ja ratkaisuja ehdottava muodossa. (Bastow ym. 2014, 164–165.) Esimerkkinä julkishallinnon ulkoa tulevasta poliittishallinnollisesta tiedosta toimii Kroatiassa toteutettu tutkimus, jonka tavoitteena oli tuottaa tietoa romanilasten ja heidän perheidensä elinoloista. Tutkimus oli osa laajempaa Keski- ja Itä-Euroopan maita koskevaa tutkimussarjaa, joka käsitteli romaniväestön oloja alueella. Tutkimuksen nimenomaisena tavoitteena oli tuottaa politiikkasuosituksia romaninväestön elinolojen ja -mahdollisuuksien parantamiseksi, sillä aiempi tutkimus oli osoittanut romanivähemmistön aseman ongelmalliseksi. Tutkimus sai alkunsa alueella toimivien kansalaisjärjestöjen ja UNICEFIN yhteistyöstä, ja Zagrebin yliopiston sosiaalteiden professori oli vastuussa Kroatiasta koskevasta maaraportista. Valmista tutkimusraporttia on siteerattu niin EU-tasolla kuin Kroatian kansallisessa politiikassa, sillä siinä päädyttiin suosittelemaan muun muassa romaniväestölle tarjottavien varhaislapsuuden palveluiden laajentamista ja peruskouluopetuksen esteiden poistamista. Tutkimuskuvauksessa mainitaan kuitenkin, että suosituksia ei ole toteutettu rahoituksen puutteen ja ylipäättään vähäisen kiinnostuksen vuoksi. (ENRESSH RECI+.) Tutkimus on mielestäni hyvä esimerkki tilanteesta, jossa tutkimus on täyttänyt yhteiskunnallisen tehtävänsä tuottamalla politiikkasuosituksia ja parannusehdotuksia. Tutkimuksella ei ole kuitenkaan ollut havaittavaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, koska suositeltuja ehdotuksia ja toimenpiteitä ei ole toteutettu, eikä tutkimus ole siten edesauttanut minkäänlaisen muutoksen aikaansaamisessa.

Todistettavuuden aspekti toistuu myös tutkimuskuvauksessa, joka käsittelee Brightonin kaupunkialueen kulttuuri- ja IT-klusterin vaikutusta kaupungin kehitykseen. Englantilaiset Sussexin ja Brightonin yliopistot toimivat yhteistyössä luovan teknologia-alan yhteistyöjärjestö Wired Sussexin kanssa tutkiessaan luovan teknologiatalouden (Creative, Digital & IT) merkitystä Brightonin alueen kehitykselle. Todisteena tutkimuksen vaikuttavuudesta tutkimuskuvauksessa esitetään muun muassa tutkimustulosten siteeraamista erilaisissa virallisissa dokumenteissa ja silloisen tiedeministerin pitämässä keynote-esitelmässä. (ENRESSH Brighton Fuse Impact) Hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurin kuvauksissa vaikuttavuuden todistaminen ei siis vaikuta tuottavan ongelmia, sillä onnistunut tutkimustiedon omaksuminen tai hyödyntäminen jättää jälkiä, joita seurata. Tämä voi olla yksi syy siihen, miksi poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamiseen suunnattu tutkimus on niin vahva vaikuttavuuskeskustelun kuvastossa (Alastalo ym. 2014, 140–142; Back 2015).

Yhteistä kaikille tässä esitellyille kuvauksille on läheinen ja myös virallinen yhteistyö joko julkishallinnon tai kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Vaikuttavuuden kanavana kuvauksissa toimivat tutkimustieto ja sen hyödyntäminen julkishallinnollisen päätöksenteon tukena. Mielenkiintoista kuvauksissa on se, että päätöksentekoon vaikuttavan tiedon todetaan usein olevan raporttien tai suositusten muodossa. Tieteellisiä julkaisuja saatetaan ENRESSH-aineiston sisältämien kuvausten perusteella tuottaa osana tilaustutkimusta, mutta niitä ei ainakaan tutkimuskuvausten perusteella hyödynnetä osana päätöksentekoa. Ylijoki kollegoineen toteaa politiikkamarkkinoita hahmotellessaan, että tutkimuksen lopputuote on yleisimmin raporttimuotoinen (Ylijoki ym. 2011, 732). Vaikuttaa siis siltä, että tieteellinen tieto joko käännetään tai muunnetaan julkishallinnolle sopivaan muotoon, jotta sen hyödyntäminen on mahdollista. Erilaiset raportit ovat näkyviä jälkiä, joita pitkin tutkimuksen vaikutusten jälkiä voidaan seurata. Tämän ilmiön merkittävyys nousee esille, kun verrataan raporttien näkyvyyttä viime luvussa esitellyn ankkuroidut innovaatiot -käsitteen (*anchoring innovations*) kehittäneen tutkijan tapaukseen. Lukuisista luennoista ja keskusteluista huolimatta tutkijalla ei ollut mitään tapaa osoittaa tai todistaa sitä, että hänen käsitettään olisi hyödynnetty päätöksenteossa. Läheiset suhteet tutkimuksen käyttäjiin ja tutkimuksen hyödyntämisen viralliset tavat tekevät julkishallinnon päätöksentekoon vaikuttavasta tutkimustiedosta huomattavan näkyvää, mikä voi selittää sen suurta roolia myös tiedepoliittisissa keskusteluissa.

7.2. Asiantuntijuus

Tutkimustiedon hyödyntämisen ohella toinen selkeä päätöksentekoon vaikuttamisen muoto on erilaisissa asiantuntijaroleissa toimiminen. Asiantuntijan roolissa vaikuttaminen perustuu aineiston perusteella usein aiemmin tehdylle tieteelliselle tutkimukselle ja osaamiselle, ei yksittäistä ongelmaa koskevalle tutkimukselle kuten yllä tutkimustiedon tapauksessa. Mielenkiintoinen esimerkki asiantuntijuudella saavutettavasta yhteiskunnallista vaikuttavuudesta on norjalaisen filosofian professorin osallistuminen ja vaikutus Norjassa käytyyn keskusteluun mielenterveyden, vastuun ja syyllisyyden kysymyksistä liittyen joukkomurhaaja Anders Breivikin tuomitsemiseen. Breivikin mielenterveyttä arvioineet psykiatrit eivät päässeet yhteisymmärrykseen tämän syyntakeisuudesta, joten Norjan valtio perusti kansallisen komitean, jonka jäsenet pohtivat pahuuden ja rikosoikeudellisen vastuun kysymyksiä. Pahuuden ja mielipuolisuuden teemoja aiemmassa tutkimuksessaan käsitellyt professori kutsuttiin mukaan komiteaan, jonka työhön hän vaikutti vahvasti esittelemällä hegeliläisen näkökulman äärimmäisen pahuuden ja mielipuolisuuden yhteneväisyydestä. Professorin työskentely oli oleellisessa asemassa komitean päättyessä korostamaan oikeudellista näkökulmaa vastuullisuudesta psykologisten näkökulmien yli. Vaikuttavuus näyttäytyy kyseisessä kuvauksessa asiantuntijuudella tapahtuvana vaikuttamisena, eli professorin asiantuntijuutta on hyödynnetty komitean päätöksenteossa. Asiantuntijan roolin kautta saavutettava vaikuttavuus muistuttaa tutkimustiedon vaikuttavuutta siinä, että se on usein näkyvää ja jättää jälkiä erilaisiin dokumentteihin tai raporteihin. Todisteena professorin toiminnan vaikutuksista esitetään muun muassa komitean puheenjohtajan lausunto sekä erilaisia dokumentteja, joissa viitataan professoriin ja tämän tutkimukseen. (ENRESHH Vetlesen.)

Toisessa asiantuntijuutta käsittelevässä tutkimuskuvauksessa kerrotaan norjalaisen viestinnän professorin toiminnasta neuvonantajana esimerkiksi Naton ja Yhdysvaltain ulkoministeriön palveluksessa. Median roolia radikalisoitumisessa ja terrorismissa tutkinut professori on osallistunut esimerkiksi useiden raporttien ja terrorismin torjuntaa koskevien koulutusmateriaalien tuottamiseen sekä luennoinut erilaisissa koulutuksissa liittyen viestinnän rooliin terrorismin torjumisessa. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus ei siis esiinny johonkin tiettyyn päätökseen tai politiikkatoimenpiteeseen vaikuttamisena, vaan on pidemmällä aikavälillä tapahtuvaa tiedonsiirtoa ja tiedon yhteisluomista erilaisten viranomaisten kanssa. Todisteena vaikuttavuudesta esitetään professorin laatimia raportteja, jotka ovat ladattavissa Naton sivuilta, sekä lukuisia esiintymisiä niin Naton kuin Yhdysvaltain ulkoministeriön tilaisuuksissa. (ENRESSH Archetti.)

Esittelemäni kaksi norjalaiskuvausta ovat esimerkkejä asiantuntijaroolista, jossa tutkijan osaamista hyödynnetään päätöksenteon tai hallinnon tukena. Tässä käsittelyssä tekemäni ero tutkimustiedon avulla tapahtuvan vaikuttavuuden ja asiantuntijuuden välillä on pitkälti analyttinen, sillä

todellisuudessa nämä kaksi todennäköisesti sekoittuvat keskenään. Kahden norjalaisprofessorin tapauksista käy ilmi, tieteellistä asiantuntijuutta voidaan pitää yhtenä tutkimustiedon hyödyntämisen muotona. Kummankin kuvauksissa esitellyn professorin asiantuntemus on rakentunut pitkällä aikavälillä tehdyille tutkimukselle ja vuorovaikutus yhteiskunnan kanssa on ollut jatkuvaa. Tilaustutkimuksen tapauksessa tutkijoiden ja tutkimuksen tilaajan välinen vuorovaikutus ja tutkijoiden asiantuntijuus voivat olla suuressa roolissa siinä, miten itse tutkimustuloksia päädytään hyödyntämään. Asiantuntijuuden ja tilaustutkimuksen kanavissa tapahtuva vaikuttaminen ovat saman ilmiön kaksi eri puolta, sillä kummassakin vaikuttavuus perustuu tutkimustyölle ja vaikuttavuudesta jäävät jäljet ovat näkyviä mainintoja virallisissa dokumenteissa ja asiakirjoissa.

Vaikka ENRESSH-aineistossa päätöksentekoon vaikuttaminen on näkyvää, ei näkyvyyttä tule kuitenkaan korostaa liaksi. Simon Bastow, Patrick Dunleavy ja Jane Tinkler toteavat, että brittiläisessä kontekstissa yhteiskuntatieteellisten alojen tutkijoiden ja päättäjien väliset suhteet rakentuvat usein epävirallisissa kanavissa tapahtuvalle vuorovaikutukselle ja tiedonvaihdon (Bastow ym. 2014, 163). Tämä antaa pontta jo läpi työn esittämälleni ajatukselle siitä, että vaikuttavuuskeskustelussa ja -kuvauksissa korostuvat kaikista helpoimmin mitattavissa tai havainnollistettavissa olevat vaikutukset. Vaikka ENRESHH-aineiston kuvausten perusteella voitaisiin todeta hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurin olevan näkyvä ja vahva tapa vaikuttaa, ei se välttämättä olisi täysin realistinen kuvaus todellisuudesta. Todennäköistä on, että paljon päätöksentekoon vaikuttavasta tieteellisestä tutkimuksesta ja toiminnasta jää pimentoon, koska se ei nouse esille virallisissa asiakirjoissa, eikä täten ole vaikuttavaa. Tämä oli luettavissa t luvun alussa käsittelemästäni kroatialaisesta tutkimuskuvauksesta, jossa tutkimuksella ei nähty olevan vaikuttavuutta, koska politiikkasuosituksia ei pantu käytäntöön.

7.3. Poliittishallinnollinen tieto ja julkinen keskustelu

Luvussa 6 käsittelin julkisen keskustelun ja ylipäätään julkisuuden roolia vaikuttavuuden tavoittelussa osana vuorovaikutteisen ja keskusteleavan vaikuttavuuden kulttuuria. Julkisuuden hyödyntäminen ja laaja tiedonlevitys ovat kuitenkin osa myös päätöksentekoon suunnatun tiedon ja vaikuttamisen kulttuuria, sillä ne nousevat esille useissa tutkimuskuvauksissa. Ero vaikuttavuuden kulttuurien välillä on, että päätöksentekoon vaikuttavassa kulttuurissa julkisuus ei ole vaikuttavuuden pääasiallinen väylä, vaan tutkimus tai toiminta on ensisijaisesti suuntautunut julkishallintoa tai muita viranomaisia kohtaan. Esimerkkejä tästä ovat jo aiemmin esitellyt tutkimuskuvaukset oppivelvollisuuden pidentämisestä Kroatiaassa ja suomalaisen lastensuojelujärjestelmän epäonnistumisten selvittämisestä. Kroatian esimerkissä tutkimus tehtiin ministeriön tilauksesta ja tämän rahoittamana, mutta tutkimustuloksia pyrittiin levittämään

poliittisten päättäjien ohella myös medialle ja julkiselle yleisölle erilaisissa tilaisuuksissa (ENRESSH Extended Compulsory Education). Suomen lastensuojelun historiaa koskevan tapauksessa koko tutkimusprosessi oli julkinen, sillä haastateltavia haettiin muun muassa sanomalehdissä ja radio-ohjelmissa esitetyillä kutsuilla. Viranomaisille suunnatun raportin ohella tutkimusryhmä kirjoitti projektista artikkelin Helsingin Sanomiin ja julkaisi aiheesta myös palkitun tiedekirjan. (ENRESSH Childcare Neglects) Sama pyrkimys tiedonlevitykseen on löydettävissä myös toisesta Kroatiaan sijoittuvasta kuvauksesta, jossa työministeriön rahoittaman pitkäaikaistyöttömyyttä käsittelevän tutkimusprojektin jäsenet pyrkivät osallistumaan julkiseen keskusteluun työpajojen ja erilaisten mediaesiintymisten avulla. (ENRESSH External Evaluation) Vähimmäistasolla pyrkimys julkiseen keskusteluun tai tiedonlevitykseen tapahtuu tekemällä tulokset yleisesti saavutettavaksi julkaisemalla ne esimerkiksi nettisivuilla tai Open Access -kanavissa (ENRESSH OPAM; ENRESSH Portugal Domestic Violence).

Pyrkimys tutkimustiedon levittämiseen ja julkiseen keskusteluun on merkittävää kahdella tapaa. Ensinnäkin se osoittaa, että yhteiskuntatieteillä ja humanistisille tieteille ominainen pyrkimys tiedon avoimuuteen ja vaikuttamiseen (Hakala & Ylijoki, 2001, 375) on mahdollista yhdistää tutkimuksen tilaajan tai rahoittajan intresseihin. Toisekseen aineisto osoittaa, että pahimmat uhkakuvat tilaustutkimuksen ja ulkopuolisella rahoituksella tuotetun tutkimustiedon yksityistämisestä tai salaamisesta (esim. Ziman 2000; Holmwood 2011, 69–70.) eivät toteudu ainakaan tähän aineistoon sisältyvissä kuvauksissa. Julkista keskustelua ja tiedon avoimuutta voidaan siis pitää vaikuttavuuden kulttuureita yhdistävänä seikkana, vaikkakin sen merkitys vaihtelee kulttuurien välillä. Ihmistieteille ominaisen avoimuuden ohella julkisen keskustelun ja tiedonlevityksen suurta roolia voi selittää tutkimusten vähäinen hyödynnettävä taloudellinen arvo, jolloin tulosten salaamiselle tai suojaamiselle ei ole tarvetta (Bastow ym. 2014, 24). Tutkimusyleisöinä kansalaisyhteiskunta ja julkishallinto ovat myös avoimia toimijoita, mikä entisestään voi korostaa julkisuuden roolia vaikuttavuuden kulttuurien kannalta.

7.4. Näkyvän vaikuttavuuden katveessa

Analysoidessa tutkimuskuvauksissa esiintyviä vaikuttavuuden haasteita huomiota herättää tilaustutkimuksen ja asiantuntijuuden haasteettomuus verrattuna edellisen luvun vuorovaikutteisen ja keskusteleavan vaikuttavuuden kuvauksiin. Vain yhdessä tutkimuskuvauksessa tuodaan esille, miten yhteistyöprojekti paikallishallinnon kanssa hidasti tutkijan tieteellistä uraa (ENRESSH Spanish OPAM), mutta muutoin edellisessä luvussa yleiset maininnat yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoittelun hyödyttömyydestä tieteellisen uran kannalta eivät nouse esille. Muutamassa tutkimuskuvauksessa tuodaan esille, kuinka tutkimuksen tilaajan ja tieteellisten

intressien yhteensovittaminen vaati työtä ja järjestelyjä (esim. ENRESSH Basel Kaempfen; ENRESSH LeBrun), mutta muutoin päätöksentekoon vaikuttaminen ei vaikuta hankaloittavan tutkijoiden tieteellistä toimintaa. Tilaustutkimuksen osalta tätä voi selittää se, että yhteistyö julkishallinnon kanssa tuottaa tieteellisiä julkaisuja tai raportteja, joita tutkijat voivat hyödyntää myös omassa urakehityksessään. Yhteistyö julkishallinnon kanssa on usein myös taloudellisesti palkitsevaa, joten yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoittelemisen ei ole pois muulta työskentelyltä samalla tavoin kuin edellisen luvun kuvauksissa. Kolmas syy päätöksentekoon vaikuttamisen kulttuurin näennäiselle haasteettomuudelle lienee, että toiminta on usein näkyvää ja virallista, mikä voi auttaa sen hyödyntämistä esimerkiksi tutkimusrahoituksen hakemisessa.

Henkilökohtaisten haasteiden sijaan tutkimuskuvauksissa nostetaan esille tutkijoiden ja tutkimustiedon politiikkasuositusten hylkääminen. Yleisimpinä haasteina tuodaan esille joko ehdotettujen toimenpiteiden poliittinen vastustus tai taloudelliset ja poliittiset vaikeudet toimenpiteiden toteuttamisessa. Kahdessa tutkimuskuvauksessa tuodaan myös ilmi, että jotkin suositelluista toimenpiteistä ovat niin hitaita ja suuria, että niiden toteuttaminen on äärimmäisen vaikeaa, vaikka suoranaisia esteitä ei olisikaan (ENRESSH Portugal Domestic, ENRESSH External Evaluation). Haasteiden kuvausten määrä on suuri, kun otetaan huomioon, että ENRESSH-aineisto pitää sisällään lähtökohtaisesti kuvauksia nimenomaan vaikuttavuutta saavuttaneista tutkimuksista. Toisaalta sama ilmiö on havaittu myös muualla. Bastow, Dunleavy ja Tinkler toteavat brittiläisten yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen vaikuttavuutta ja näkyvyyttä kartoittavassa teoksessaan, että kontaktit tutkijoiden ja päättäjien välillä ovat yleisiä, mutta tutkimuksen pohjalta nousseiden suositusten käyttöönotto huomattavasti harvinaisempaa (Bastow ym. 2014, 170–171).

Tieteellisen asiantuntemuksen omaksumista päätöksenteossa ja vaikuttavuuden suhdetta voidaan havainnollistaa tutkimustiedon hyödyntämistä koskevan keskustelun avulla. Rejean Landry kollegoineen on yhteiskuntatieteellisen tutkimustiedon hyödyntämistä koskevassa artikkelissaan esittänyt kuusiportaisen asteikon, jonka avulla tutkimustiedon käyttöä voidaan havainnollistaa. (Landry 2001) Ensimmäisellä portaalla sijaitsee tiedonsiirto, eli tutkimustiedon levittäminen päättäjille. Seuraava askel on päättäjien tietoisuus, eli päättäjät ovat lukeneet ja ymmärtäneet tutkimuksen. Kolmannella hyödyntämisen askelmalla tutkimukseen viitataan virallisessa asiakirjassa tai raportissa. Tämä on nähty usein myös ENRESSH-aineiston kuvauksissa, joissa viittauksia hyödynnetään todisteena tutkimuksen vaikuttavuudesta. Portaikon neljännellä askelmalla tutkimuksen käyttäjät pyrkivät hyödyntämään tutkimusta omissa toimissaan, ja viidennellä portaalla tutkimus konkreettisesti vaikuttaa johonkin tutkimuksen käyttäjien tekemään päätökseen tai valintaan. Landryn ja kumppaneiden hahmotteleman portaikon huipulla sijaitsee toimeenpano,

mikä voisi tämän luvun kontekstissa tarkoittaa esimerkiksi uutta julkista palvelua tai lakia, joka vaikuttaa kansalaisten arkeen. (Landry ym. 2001, 336–337.)

Vaikuttavuuskeskusteluun suhteutettuna Landryn asteikon kaksi ylintä askelmaa muistuttavat suuresti vaikuttavuudelle usein annettuja määritelmiä muutoksista tutkimuksen käyttäjien toiminnassa tai ajattelussa. Valtaosa hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurin tutkimuskuvauksista sijoittuu jonnekin viittaamisen ja toimeenpanon välille. Tutkimuskuvauksissa mainittujen haasteiden analysoiminen tuo kuitenkin esille sen, että lähellekään kaikki päätöksenteon tueksi tuotettu tieto ei kuitenkaan saavuta tutkimustiedon hyödyntämisen ylimpiä askelmia ja vaikuttavuutta. Vaikuttaminen päätöksentekoon ei aina ole suoraviivaista tai näkyvää, tapahtui se sitten tutkimustiedon tai asiantuntemuksen välityksellä. Vaikuttavuuden käsitettä ja tutkimuksen vaikuttavuuden arviointeja on kritisoitu juuri lineaarisuuden painottamisesta (Martin 2011, 250). ENRESHH-aineiston perusteella voidaan kuitenkin olettaa, että huomattava osa päätöksenteon tueksi suunnatusta tutkimustiedosta ei saa aikaan mitattavaa yhteiskunnallista muutosta. Aineisto osoittaa, että tutkimus voi jättää jälkiä erilaisiin asiakirjoihin tai komiteapapereihin ja toimia päätöksenteon tukena, vaikkei tutkimuksissa suositeltuja toimenpiteitä ja ehdotuksia ei toteuteta. Vaikuttavuuden käsitteeseen usein liitettävä muutoksen määritelmä on siis vaikea myös päätöksentekoon vaikuttavassa kulttuurissa. Suuri osa tutkimuksesta ei välttämättä tuota mitattavia muutoksia, vaikka sitä hyödynnettäisiin osana yhteiskunnallista päätöksentekoa.

Tutkimustiedolla vaikuttaa olevan pieni rooli siinä, miten ja mihin suuntaan poliittinen päätöksenteko lopulta suuntautuu. Täten muutosten tai muiden havaittavien vaikutusten painottaminen vääristää mielestäni kuvaa siitä, kuinka tutkimustieto todella vaikuttaa päätöksenteon taustalla. Esimerkiksi tutkimuksissa suositeltujen toimenpiteiden toteuttaminen on riippuvaista erilaisten poliittisten järjestelmien yhteistyöstä ja intressien yhteensovittamisesta, ei vain tutkimustiedon laadusta tai tutkijoiden toiminnasta (Bastow ym. 2014, 143). Hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurissa ongelmana voidaan ongelmia tuottaa myös vaikuttavuuden käsitteen kehämäisyys. Yhteiskunnalliseksi vaikuttavuudeksi katsotaan esimerkiksi tutkimustiedon tukemat politiikkamuutokset, mutta samalla nämä muutokset toimivat myös todisteina vaikuttavuudesta. Näin ollen tutkimustieto, joka suosittelee nykytilanteen säilyttämistä ja jatkamista ei voi käsitteellisellä tasolla saavuttaa vaikuttavuutta, sillä se ei tuota mitattavia tai havaittavia muutoksia. (Brewer 2013, 128–129.) Muutoksen arvioiminen ja arvottaminen eivät näin ollen anna täysin selvää kuvaa siitä, miten ihmistieteet tuottavat vaikuttavuutta hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurissa. Poliittisen päätöksentekoprosessin moniulotteisuuden ja vaikuttavuuden käsitteen vajavaisuuksien vuoksi päätöksentekoon suuntautuvaa vaikuttavuutta tulisikin ehkä arvottaa sen perusteella, kuinka tutkimustietoa tuotetaan

ja tuodaan päättäjien hyödynnettäväksi, ei toteutuneiden tai toteutumatta jääneiden toimenpiteiden kautta. Alastalo, Kunelius ja Muhonen määrittelevät evidenssitieteen lupaukseksi, että se toimii rationaalisen päätöksenteon tukena (Alastalo ym. 2014, 124–126). Tämän lupauksen voidaan nähdä toteutuvan, kun tutkimustietoa hyödynnetään poliittisessa päätöksenteossa, oli päätöksenteon lopullinen tulema mikä tahansa.

7.5. Tutkimus tukena yhteiskuntien ohjaamisessa

Tässä luvussa olen tuonut esille, kuinka yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimus vaikuttaa tai pyrkii vaikuttamaan julkishallinnollisessa päätöksenteossa ja näin myös laajemmin muualle yhteiskuntaan. Tämä tapahtuu tutkimuskuvauksissa kahta eri väylää pitkin, tutkimustiedon ja asiantuntijuuden kautta. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden välineenä toimii tieteellinen tutkimustieto joko tutkimustuloksina tai tutkijoille ajan myötä kertyneenä tiedollisena pääomana. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa pääasiassa tilaustutkimusta ja erilaisissa komiteoissa tai asiantuntijaryhmissä työskentelemistä. Päätöksentekoon suunnattu tutkimustieto on siis usein valmisteltu yhteistyössä tai vuorovaikutuksessa julkishallinnon kanssa. Toisaalta myös asiantuntijuus rakentuu useimmiten pitkäaikaisessa tutkimustyössä kertyneelle tietotaidolle. Vaikka tässä luvussa käsiteltiin yksinomaan päätöksentekoon vaikuttavan asiantuntijuuden roolia, on hyvä huomioda, että edellisessä luvussa käsitelty julkinen keskustelu ja siihen osallistuminen on myös yksi väylä luoda poliittishallinnollista asiantuntijuutta. Yksittäinen tutkija voi siis eri tilanteissa hyödyntää julkisuutta vaikuttaakseen joko poliittiseen päätöksentekoon tai laajemmin julkiselle yleisöille. Mahdollista on myös pyrkiä vaikuttamaan päätöksentekoon julkisen mielipiteen kautta viestimällä omia tutkimustuloksia suurelle yleisölle. Julkiseen keskusteluun osallistuminen onkin yksi esimerkki siitä, kuinka eri vaikuttavuuden kulttuurit ovat joustavia analyttisiä kuvauksia yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Tutkijat ja tieto eivät ole sidottuna vain toiseen näistä, vaan voivat hyödyntää erilaisia keinoja tavoitteidensa saavuttamiseen.

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden haasteiden kuvauksissa ei esiinny suuria vaikeuksia tieteellisen ja päätöksentekoon vaikuttavan työskentelyn yhdistämisessä. Hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuuri vaikuttaa tutkijoiden kannalta kohtuullisen ongelmattomalta tavalta luoda tieteellistä uraa ja vastasta tutkimukselle esitettävän yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vaateeseen. Toisaalta vaikuttavuuden todistamisen haasteiden käsittely osoittaa, että vaikuttavuuden käsite ei ole aivan yksinkertainen tai selkeä hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurissa. ENRESSH-aineiston tutkimuskuvausten perusteella päätöksentekoon vaikuttaminen voi myös olla vaikeasti havaittavaa tai kokonaan näkymätöntä, jos tutkijoiden suosittamat toimenpiteet jäävät

toteuttamatta. Näin ollen esimerkiksi tiedepoliittisissa dokumenteissa esiintyvä *evidenssitiiteen* mielikuvasto rakentaa siloteltua kuvaa tutkimustiedon ja poliittisen päätöksenteon suhteesta, jossa hallinto perustuu tutkittuun tietoon. ENRESSH-aineiston sisältämät tutkimuskuvaukset antavatkin aiempaa realistisemmän näkökulman siihen, miten yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen vaikuttavuutta päätöksenteossa tulisi arvioida. Keskittyminen yksittäisiin laajaa poliittista vaikuttavuutta aikaan saaneisiin tutkimuksiin tai tutkimusprojekteihin voi vääristää kuvaa osittain hyvin haasteellisesta vaikuttavuuden kentästä, jossa osa tutkimustiedosta jää hyödyntämättä eikä tuota havaittavia muutoksia.

8. Loppupäätelmät

8.1. Vaikuttavuuden kulttuurit ja vaikuttamisen vaikeus

Tässä työssä olen pyrkinyt selvittämään, miten yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimustietoa vaikuttaa yhteiskunnassa ja mitä haasteita tämän vaikuttavuuden saavuttamiseen liittyy. ENRESSH-aineiston pohjalta rakentamani kaksi vaikuttavuuden kulttuuria tuovat esille yhteiskuntatieteille ja humanistisille tieteille ominaiset yhteiskunnalliset yleisöt sekä keinot näiden yleisöjen tavoittamiseen. Kulttuurit ovat kuitenkin vain ideaalityyppejä, eikä niitä tule lukea kuvauksena SSH-alojen kahtiajaosta. Michael Burawoy on tiedon muotoja käsitellessään todennut, että kaikki tiedon muodot ovat riippuvaisia toisistaan ja myös rakentuvat toistensa päälle. Samoin voidaan ajatella myös vaikuttavuuden kulttuureista. Tutkimustieto voi julkisen keskustelun kautta myötävaikuttaa julkishallinnolliseen päätöksentekoon ja luoda uusia kohteita myös instrumentaalille tutkimukselle. Samoin jonkin poliittisen ongelman ratkaisemista varten tuotettu tieto voi herättää yhteiskunnallista keskustelua. Toisaalta myös yksittäinen tutkimus voi vaikuttaa eri kulttuurien sisällä. ENRESSH-aineistossa esimerkki tästä on Suomen lastensuojelun historiaa käsitellyt tutkimus, jossa tuotettiin politiikkasuosituksia ja tuotiin esille yksittäisten kaltoinkohtelua kokeneiden lastensuojelun asiakkaiden kokemuksia julkiseen keskusteluun (ENRESSH Childcare Neglects). Vaikuttavuuden kulttuurit voidaankin nähdä ennen kaikkea työkaluina, joiden avulla on mahdollista tarkastella yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vaateeseen vastaamisen ilmenemismuotoja SSH-alojen sisällä. Olen koonnut seuraavan taulukkoon tärkeimpiä vaikuttavuuden kulttuurien ominaispiirteitä. Käsittelen näitä ominaispiirteitä alla tutkielman tutkimuskysymyksiä vasten peilaten.

Taulukko 2. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kulttuurit

Vaikuttavuuden kulttuuri	Motivaatio ja tavoite	Tiedon muoto	Vaikuttavan toiminnan muodot	Kohde	Haasteet
Vuorovaikutteinen ja keskusteleva vaikuttavuuden kulttuuri	Yksilöiden valtaistaminen, yhteiskunnallinen keskustelu ja ajattelutapojen muutos	Reflektiivinen ja yhteiskunnallinen	Tutkimusprosessi, yhteistyö ja julkinen keskustelu	Julkinen yleisö, kansalaisyhteiskunta ja yksilöt näiden osana	Vaikuttavuuden todistaminen sekä tieteellisen ja yhteiskunnallisen toiminnan yhteensovittaminen.
Hallinnollinen ja ratkaisukeskeinen vaikuttavuuden kulttuuri	Rationaalinen päätöksenteko ja tutkimustietoon perustuva hallinto	Instrumentaalinen ja poliittishallinnollinen	Tutkimustiedon hyödyntäminen ja asiantuntijatehtävät	Poliittinen päätöksenteko, päättäjät	Vaikuttavuuden epälineaarisuus ja tutkimustulosten hylkääminen

1. Mitä on ihmistieteiden yhteiskunnallinen vaikuttavuus?

Rakentamieni vaikuttavuuden kulttuurien pohjalta yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden yhteiskunnallinen vaikuttavuus voidaan jakaa kahteen selvästi erottuvaan muotoon. Näistä ensimmäisessä, vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurissa tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus rakentuu yhteiskunnallisia arvoja ja kehityskulkuja käsittelevän tutkimustiedon pohjalle. Tuottamalla yhteiskunnallisiin arvoihin ja kehityskulkuihin liittyvää keskustelevaa tietoa SSH-alat pyrkivät herättämään ajatuksia yhteiskunnan koostumuksesta ja kehityksestä sekä nostamaan esille vaihtoehtoja nykytilanteella. Tällaisen tiedon pohjalta saavutettavaa vaikuttavuutta voidaan kuvailla yksilöiden valtaistamiseen ja yleisemmin ajattelutapojen muutokseen tähtääväksi vaikuttavuudeksi. ENRESSH-aineistossa tyypillisiä esimerkkejä tämän kaltaisesta vaikuttavuudesta ovat esimerkiksi islantilasta historian tutkimusta ja tämän myötä yleisessä keskustelussa tapahtuneita muutoksia kertaava kuvaus (ENRESSH Nation State Iceland). Perinteisen tiedonlevityksen ja julkiseen keskusteluun osallistumisen ohella aineiston tutkimuskuvauksista on luettavissa, kuinka ihmistieteiden edustajat jakavat osaamistaan ja tutkimustietoa yhteiskuntaan myös tutkimusprosessin ja erilaisten yhteistyöprojektien aikana. Tutkimusprosessin ja yhteistyöprojektien huomioiminen osana yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta on tärkeää, sillä ne tuovat esille tutkijoiden arkipäiväisiä tapoja vaikuttaa yksilöiden ja yhteisöjen tapaan toimia tai ajatella. Laajemminkin vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurissa vaikuttavuuden kohteena voidaan nähdä kansalaisyhteiskunta ja yksilöt sen sisällä, sillä tutkimus ja toiminta eivät ole suunnattuja yksittäistä selkeää käyttökohdetta varten

samalla tavoin kuin hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurin piiriin sisältyvässä tutkimuksessa.

Hallinnollisen ja näkyvän vaikuttavuuden kulttuurissa vaikuttavuuden tavoitteeksi ja mahdolliseksi lopputulokseksi määrittelen tutkittuun tietoon perustuvan hallinnon ja yhteiskunnan kehittämisen. Yhteiskuntatieteellistä ja humanistista tutkimustietoa tuotetaan tässä kontekstissa ratkaisemaan erilaisia yhteiskuntien hallinnointiin liittyviä ongelmia. Tutkimustieto on tällöin luonteeltaan spesifiä sekä kontekstisidonnaista, tietyn ongelman ratkaisemiksi tuotettua tietoa. ENRESSH-aineiston perusteella hallinnollisen vaikuttavuuden kulttuurin viitekehyksen alla saavutettava vaikuttavuus rakentuukin usein tutkijoiden ja valtiollisten tahojen yhteistyössä tuottaman tutkimustiedon päälle. Tällöin tutkimustieto esitetään usein erilaisten politiikkasuositusten tai raporttien muodossa, mikä tekee tiedon hyödyntämisestä helpompaa. Tutkimustiedon ohella myös tutkijoiden asiantuntijuutta voidaan hyödyntää osana hyvää hallintoa. Tilaustutkimuksen ja asiantuntijatyön muodot ovat näkyviä ja konkreettisia esimerkkejä siitä, miten yhteiskuntatieteet ja humanistiset alat vaikuttavat yhteiskunnallisesti. Koska tämän poliittishallinnollisen tiedon pääasialliset ovat selkeästi rajattuja, ei tieto aina käänny osaksi laajempaa yhteiskunnallista keskustelua. Ajoittain päätöksenteossa hyödynnettävä tieteellinen tieto ja asiantuntijuus herättävät kuitenkin suurta huomiota, kuten Suomen edellisen hallituksen sosiaaliturva- ja terveysuudistuksen valmistelussa tapahtui. Vaikuttavuuden mielikuvastoja tutkineet Marja Alastalo, Risto Kunelius ja Reetta Muhonen toteavatkin, että päätöksentekoa tukeva *evidenssitiede* näkyvä tapa määrittää tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta (Alastalo ym. 2014, 144–146).

Vaikka kahden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kulttuurin erot vaikuttavat päällepäin suurilta, eivät ne ole keskenään vastakkaisia tai ristiriitaisia toiminnan muotoja. Vaikuttavuuden kulttuurit on hyvä ymmärtää heijastuksina yhteiskuntatieteissä ja humanistisilla aloilla tuotettavasta tutkimustiedosta. Vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuuri pohjautuu hyvin pitkälti laadulliselle tutkimukselle ja on luonteeltaan Burawoyn termein reflektiivistä ja yhteiskunnallista. Koska laadullinen tutkimus pyrkii yksittäisten ilmiöiden tai tapausten syvälliseen ymmärtämiseen (Goertz & Mahoney 2012, 2–10), on sen tuottama yhteiskunnallinen vaikuttavuus usein yksilöiden ajattelussa tai toiminnassa tapahtuvia muutoksia. Nämä muutokset voivat pidemmällä aikavälillä johtaa myös laajempiin muutoksiin arvoissa ja ajattelutavoissa, jotka heijastuvat myös poliittiseen päätöksentekoon. Poliittiseen päätöksentekoon vaikuttava tutkimus on kvantitatiivista ja tieto yleistävää. Yleistävä tutkimustieto on olennaista yhteiskuntien ohjaamisen ja suuntaamisen kannalta, mikä tekee poliittisista päättäjistä luontaisia hyödyntäjiä kvalitatiiviselle tutkimukselle. Jako kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen käyttökohteista on karkea yleistys, mutta osoittaa, kuinka erilaiset tiedon muodot ovat hyödyllisiä erilaisissa konteksteissa.

Tutkimusongelma määrää, millaista tietoa sen ratkaisemiseen tarvitaan ja samalla määrittää myös yhteiskunnallisen vaikuttavuuden alaa. Vaikuttavuus on seurausta sekä tutkimusta ennen, sen aikana ja sen jälkeen tehtyjen päätösten ja toimien tulos, ei vain jotain, mikä tapahtuu tutkimustulosten julkaisemisen jälkeen. Vaikuttavuutta ei tule irrottaa muusta tutkimusprosessista, sillä tällöin lopputuloksena on vajavainen kuvaus yhteiskunnallisen vaikuttavuuden syntyprosessista. Sekä instrumentaalista että reflektiivistä tutkimustietoa tarvitaan demokraattisten yhteiskuntien toiminnan kannalta: instrumentaalinen tutkimus auttaa ohjaamaan ja ylläpitämään yhteiskuntaa ja reflektiivinen tutkimus tuo esille epäkohtia ja esittää vaihtoehtoja nykytilanteelle. On tärkeää, että keskustelu tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta huomioi kummatkin näistä tutkimuksen ja vaikuttavuuden muodoista, jotta ihmistieteet voivat auttaa ylläpitämään yhteistä kulttuuriperintöä ja yhteiskuntien peruselementtejä sukupolvelta toiselle.

2. Minkälaisia haasteita yhteiskunnallisen vaikuttamisen saavuttamiseen liittyy ja miksi?

Erityisen tärkeää vaikuttavuuskeskustelun monimuotoisuuden ylläpitäminen on ENRESSH-aineiston tutkimuskuvauksissa esitettyjen haasteiden valossa. Vuorovaikutteisen ja keskusteleavan vaikuttavuuden kulttuurissa yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen liitetyt haasteet kohdistuvat sekä vaikuttavuuden saavuttamiseen että sen todistamiseen erilaisissa arvioinneissa. Todistamisen haasteet liittyvät tiiviisti vaikuttavuuden pääasialliseen kohteeseen eli yksilöihin osana laajempaa kansalaisyhteiskuntaa. Yksittäisten ihmisten toiminnassa tai ajattelussa tapahtuneiden muutosten kuvaaminen ja todistaminen on äärimmäisen vaikeaa, sillä ainoa luotettava keino on tutkimuksen käyttäjiltä saatu suora palaute, josta on esimerkkejä muutamissa tutkimuskuvauksista. Yleisellä tasolla tällaisen palautteen kerääminen on kuitenkin vaikeaa tai jopa mahdotonta. Reflektiivisen tutkimustiedon aikaansaamat vaikutukset ovat usein laadullisia, joten niiden toteen näyttäminen vaatii myös laadullisia toimenpiteitä yksinkertaistavien indikaattorien sijaan.

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden saavuttamiseen liitettävät haasteet kertovat, että yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja tieteellisen uran yhteensovittaminen eivät käy kivuttomasti. Kuvaukset vuorovaikutuksen tai yhteistyön hyödyttömyydestä tai koko toiminnan näkymättömyydestä virallisissa mittareissa antavat kuvan haasteellisesta ja monimutkaisesta toimintaympäristöstä. On paradoksaalista, että yhtä aikaa tiedepoliittisissa keskusteluissa esiintyvän yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vaateen kanssa elää rinnakkaiskulttuuri, jossa tutkijoiden arkipäiväiset yhteiskunnallisen vaikuttamisen muodot jäävät huomiotta, tai eivät hyödytä tutkijoiden tieteellistä uraa. Näiden haasteiden valossa kysymys vuorovaikutteisen ja keskusteleavan vaikuttavuuden kulttuurin elinvoimasta on ajankohtainen. Ylijoki ja hänen kumppaninsa toteavat

julkisten tutkimusmarkkinoiden olevan heikoin ja haavoittuvaisin kaikista tutkimusmarkkinoista, koska sillä ei ole selkeätä rahoituspohjaa (Ylijoki ym. 2011, 735). Samoin Alastalo kollegoineen kirjoittaa, että nimenomaan julkisen tieteen mielikuvasto kansalaisia sivistävänä ja valtaistavana toimintana ei nouse esille tiedepoliittisissa dokumenteissa (Alastalo ym. 2014, 142–147). Tämä ei ole yllättävää, kun otetaan huomioon myös tutkijoiden omat vaikeudet näiden vaikutusten kuvaamisessa tämän tutkimuksen aineistossa. Tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta käyty keskustelu kaipaakin uudistamista tai herättelyä, jotta ihmistieteille ominaiset ja yleiset vuorovaikutteisen vaikuttamisen tavat pääsevät esille ja tulevat huomioiduksi keskusteluissa tieteellisen toiminnan tavoitteista.

Suurimpana erona vuorovaikutteisen ja keskustelevan vaikuttavuuden kulttuurille hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurin kuvauksissa ei esiinny pohdintoja tieteellisen ja yhteiskunnallisen työn yhteensovittamisesta. Yhteistyö tilaustutkimuksissa ja asiantuntijatyössä näyttäytyvät ENRESSH-aineiston tutkimuskuvausten perusteella verrattain ongelmattomilta tavoilta pyrkiä saavuttamaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Mahdollisia selittäviä tekijöitä tälle ovat tilaustutkimuksen vakaa rahoitus sekä asiantuntijatyössä saavutettava näkyvyys, josta voi olla hyötyä myös tieteellisen uran edistämisen kannalta.

Hallinnollisen ja ratkaisukeskeisen vaikuttavuuden kulttuurin alla tapahtuva tutkimus ja toiminta ei näkyvyydestään huolimatta ole huolimatta täysin ongelmatonta. Tutkimuskuvausten analyysissä suurimpina haasteina vaikuttavuuden saavuttamiselle esitetään tutkimustulosten hylkääminen tai sivuuttaminen. Kun tutkijoiden suosittelimia toimenpiteitä ei syystä tai toisesta toteuteta, onko tutkimuksella ollut yhteiskunnallista vaikuttavuutta? Vaikka tutkimustietoa tuotettaisiin yhteistyössä julkisen vallan kanssa, ei kaikkia politiikkasuosituksia tulla toimeenpanemaan eivätkä kaikki tutkimusraportit saa aikaan poliittista keskustelua. Päätöksenteon kautta vaikuttavan tutkimustiedon voidaankin nähdä toimivan ennen kaikkea julkista hallintoa tukevana materiaalina, ei voimakkaana muutosta ajavana voimana. En kiistä, etteikö yksittäisillä tutkimuksilla tai tutkijoilla voisi olla suurta vaikutusta julkisen vallan toimintaan, mutta ENRESSH-aineistossa tällaiset tutkimukset ovat harvassa. Yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimus on vain yksi vaikuttava tekijä muiden joukossa usein pitkissä ja monimutkaisissa poliittisen päätöksenteon prosesseissa. Päätöksentekoon vaikuttamalla saavutettava yhteiskunnallinen vaikuttavuus on siis luonteeltaan epälineaarista, sillä muutosten aikaansaaminen on riippuvaista useiden erilaisten toimijoiden yhteistyöstä.

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kuvaamisen ja todistamisen haasteet kummassakin vaikuttavuuden kulttuurissa herättävät kysymyksen siitä, miten ihmistieteiden vaikuttavuutta

voidaan arvioida. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus muutoksina on lähtökohtaisesti vaikea vaikuttavuuden arvioinnin kannalta, sillä muutos voi olla joko negatiivista tai positiivista. Muutoksen arvioiminen ja arvottaminen on vaikeaa myös tilanteissa, jossa tutkimus on vaikuttanut siten, että mitään muutosta ei ole tapahtunut. Kahteen eri vaikuttavuuden kulttuurin perustuvan analyysin perusteella näyttää siltä, että ainoa luotettava mittaria tai todiste yhteiskunnallisesti vaikuttavuudesta on vaikuttavuuden eteen tehty toiminta, sillä se on järkevästi kuvattavissa ja todennettavissa.

8.2. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus: toimintaa vai todisteita?

Kokonaisuutena vaikuttavuuden kulttuurien analysoiminen tuo esille sen, että yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset tieteet toimivat aktiivisesti yhteiskunnassa erilaisia vaikuttamisen kanavia hyödyntäen. Toisaalta kummassakin kulttuurissa esiintyy selviä vaikeuksia vaikuttavuuden todistamisessa. Vuorovaikutteisen ja keskusteleavan vaikuttavuuden kulttuurissa vaikuttavuuden todistaminen näyttäytyy välillä jopa ylitsepääsemättömältä ongelmalta. ENRESSH-aineistoon sisältyvien kuvausten vaikuttavuuspuheessa on siis havaittavissa kahtiajakautuminen toiminnan ja todistamisen välillä. John Brewer on käsitteellistänyt tätä jakoa teoksessaan *The Public Value of Social Sciences* esittämällä, että vaikuttavuuskeskustelussa sekoittuvat toisiinsa vaikuttavuuden prosessi (*process*) ja arvioiminen (*assessment*). Vaikuttavuuden prosessilla Brewer kuvaa niitä keinoja, joita vaikuttavuuden saavuttamiseen hyödynnetään. Käytännössä nämä keinot voidaan tiivistää kysymyksiin siitä, kenelle tutkimustietoa tuotetaan, minkälaista vuorovaikutusta tämän yleisön kanssa on ja mikä on tai voisi olla tämän vuorovaikutuksen lopputulos. Tämän tutkimuksen valossa näitä kysymyksiä on pohdittu tiedon muotojen sekä vaikuttavuuden kohteen, keinojen ja tavoitteiden käsitteiden kautta. (kts. taulukko 2) Vaikuttavuuden arvioimisen Brewer näkee kiteytyvän yhden kysymyksen ympärille: mitä todisteita vaikuttavuudesta on? (Brewer 2013, 118–119.) Omassa analyysissäni tätä kysymystä on käsitelty ennen kaikkea ENRESSH-aineiston tutkimuskuvauksissa esitettyjen vaikuttavuuden haasteiden kontekstissa.

Vaikuttavuuspuheen kahtiajako konkretisoituu ENRESSH-aineistossa siinä, että kuvauksissa tuodaan kattavasti esille niitä erilaisia keinoja, jotka kuvaavat vaikuttavuutta prosessina. Tutkimukseen liittyvät motivaatiot ja tavoitteet sekä erilaiset vuorovaikutuksen muodot ja kanavat saavat tutkimuskuvauksissa suuren sijan. Vaikuttavuuden kuvaaminen prosessina ei siis tuota ongelmia. Vaikeudet tulevat esiin tutkimuskuvausten laatijoiden pyrkiessä kuvaamaan tutkimuksen vaikuttavuuden todistusaineistoa. Vuorovaikutteista ja keskustelevaa vaikuttavuutta edustavissa kuvauksissa todistusaineiston kuvaaminen kääntyy usein erilaisten sijaismääreiden, kuten

esiintymisten, osallistujien tai julkaisujen myyntimäärien esittelyyn. Päätöksentekoon suunnatun tutkimuksen ongelmaksi taas nousee näennäinen vaikuttamattomuus, kun tutkimuksessa suositeltuja toimenpiteitä ei toteuteta. Brewer kirjoittaaakin, että yhteiskuntatieteellinen tutkimus sekä akateeminen maailma yleisesti ovat kahden tulen välissä pyrkiessään ymmärtämään vaikuttavuuden prosessia mutta ollessaan samalla kyvyttömiä tuottamaan todisteita prosessin tuloksista. (Brewer 2013, 119.)

Esimerkiksi tutkimusarvioinneissa vaadittavan todistettavan vaikuttavuuden vaarana on, että tutkijat alkavat keskittyä todistettavuuteen vaikuttavuuden prosessin kustannuksella. Tämä suuntaa tutkimusta sellaisiin muotoihin ja kanaviin, joissa todisteita syntyy helpoiten. Yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla tämä voi tarkoittaa tutkimuksen keskittymistä soveltavaan tutkimukseen ja poliittishallinnollisen tiedon tuottamiseen. (Brewer 2013, 126–127.) Viitteitä tästä on nähtävissä niin brittien vuoden 2014 REF-arvioinnin tuloksissa (Back 2015) kuin brittiläisten tiedeseurojen ja tutkimuslaitosten siteeraamissa esimerkeissä SSH-alojen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta (Brewer 2013, 126). Suomalaisessa kontekstissa evidenssitieteen mielikuvaston vahvuuden tiedepoliittisissa dokumenteissa tulkitsen kielivän ainakin osittain samasta ilmiöstä (Alastalo ym. 2014, 140–144). Tutkimuksen yksipuolistumisen vaaran tiedostaminen on tieteen tulevaisuuden kannalta elintärkeää. Niin kutsuttujen viheliäisten ongelmien ratkaiseminen vaatii tieteenalojen rajat ylittävää tutkimusta, mutta yhtä lailla se vaatii tutkimusta, joka keskustelee sekä kansalaisyhteiskunnan, markkinoiden, kulttuurin että julkishallinnon kanssa (Brewer 2013, 195).

Miten tätä tutkimuksen ja muun toiminnan yksipuolistumista vaaraa voidaan ehkäistä? Alastalo, Kunelius ja Muhonen ehdottavat artikkelissaan yhdeksi vastaukseksi julkisen tieteen mielikuvaston päivittämistä (Alastalo ym. 145–146). Tämän tutkimuksen vuorovaikutteisen ja keskustelelevan vaikuttavuuden kulttuuria koskeva analyysi voidaan nähdä yhtenä yrityksenä tähän. Analyysi tuo esille, kuinka yhteiskunnallista vaikuttavuutta saavutetaan tutkimusprosessissa ja erilaisissa yhteistyöprojekteissa perinteisen julkisessa keskustelussa toimivan intellektuellin roolin ohella. Michael Burawoy on julkista sosiologiaa käsittelevissä kirjoituksissaan kuvannut näitä erilaisia yhteiskunnallisen vaikuttamisen muotoja perinteisen (*traditional*) ja orgaanisen (*organic*) julkisen sosiologian käsitteillä. Perinteiseen julkiseen sosiologiaan kuuluvat esimerkiksi mediassa välitetyt kommentit sekä julkiselle yleisölle suunnatut teokset. Orgaaninen julkisuus taas on Burawoylle yhteistyötä ja keskustelua erilaisten paikallistason yhteisöjen, kuten ammattijärjestöjen, uskontokuntien tai ihmisoikeusliikkeiden kanssa (esim. Burawoy 2005, 7–8). Orgaanisen julkisuuden korostaminen voi olla yksi keino julkisen tieteen mielikuvaston päivittämiseen, sillä se tuo konkreettisella tavalla esiin tutkijoiden yhteiskunnallisen toiminnan ja mahdollisen

vaikuttavuuden. Toisaalta, kuten yllä nähtiin, ei vaikuttavuuden käsitteen ongelma ole vaikuttavuuden prosessin kuvaamisessa, eikä orgaanisen julkisuuden painottaminen poista tai vähennä vaikuttavuuden todistamiseen liittyviä ongelmia.

Vaikuttavuuden todistamisen vaikeuden edessä olennainen kysymys lieneekin, miten tukea vaikuttavuutta prosessina, eikä arviointina. Yksi keino tähän on erilaisten vaikuttavuuden kanavien (*pathways to impact*) esille tuominen. Reetta Muhonen, Julia Olmos-Peñuela ja Paul Benneworth ovat myös itse hyödyntämäni ENRESSH-aineistoa analysoimalla osoittaneet SSH-aloille neljä vaikuttavuuden pääkanavaa. Nämä neljä kanavaa ovat tutkimustiedon levittäminen (*dissemination*), yhdessä luominen (*co-creation*), yhteiskunnallisiin muutoksiin reagoiminen (*reacting to social change*) ja yhteiskunnallisen muutoksen edistäminen (*driving social change*). Kirjoittajat näkevät vaikuttavuuden prosessin kattavan kuvaamisen lähtökohtana yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla tuotettavan vaikuttavuuden tukemiselle tiedepolitiikan sekä tiedeyhteisön tasolla. (Muhonen ym. 2019, 18–20.) Myös rakentamani vaikuttavuuden kulttuurit voidaan nähdä vaikuttavuuden prosessia tukevinä työkaluina. Tuomalla yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tutkijakohtaiselle tasolle ja havainnollistamalla miten tieteellistä tutkimustietoa ja osaamista käännetään yhteiskunnalliseen käyttöön, vaikuttavuuden kulttuurit voivat toimia tiedeyhteisön toiminnan tukena.

Tutkimusarvioinneissa painotusta voitaisiin siirtää yhteiskunnallisen vaikuttavuuden todisteiden tuottamisesta toiminnan todisteisiin. Toimintaan keskittyvä arviointi voisi kiteytyä kysymykseen siitä, mitä tutkijat ovat omalla toiminnallaan tehneet sen eteen, että tieteellinen tieto saisi aikaan muutoksia yhteiskunnassa. Sen sijaan, että pyrittäisiin kuvaamaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta erilaisten välillisten mitattavien vaikutusten avulla, voitaisiin tutkimuksen arvioinneissa keskittyä todentamaan, millaisia toimenpiteitä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden saavuttamiseksi on tehty. Poliittisen päätöksentekoon tuotetun tiedon tapauksessa tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi erilaisia keinoja tai kanavia, joita pitkin tutkimustietoa on saatettu poliittisten päättäjien ulottuville. Tutkijoiden toimintaan keskittyvä vaikuttavuuden arviointi olisi tasapuolisempaa sekä tieteenalojen sisällä että välillä, kun arvioinnin kohteena eivät enää olisi keskenään erilaiset vaikuttavuuden kontekstit ja muodot. Näin toimintaan keskittyvä vaikuttavuuden arviointi edesauttaisi tiedon tuottamista erilaisiin yhteiskunnallisiin konteksteihin ilman vaaraa siitä, että toiminta on hyödytöntä tai pahimmassa tapauksessa jopa haitaksi tutkijoiden tieteelliselle uralle. Parhaassa tapauksessa toimintaa koskeva arviointi tuottaisi myös käytännön esimerkkejä ja informaatiota siitä, miten yhteiskunnallisen vaikuttavuuden saavuttamista voidaan tukea.

Yksi vaihtoehto vaikuttavuuden prosessin tukemiselle on myös yhteiskunnallisen vaikuttavuuden käsitteen hylkääminen tai muokkaaminen. Vaikuttavuuskeskustelun negatiivisten vaikutusten

minimisoimiseksi John Brewer ehdottaa katseen kääntämistä yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta yhteiskunnalliseen ja julkiseen arvoon (*public value*). Brewer näkee yhteiskuntatieteillä olevan normatiivista yhteiskunnallista ja julkista arvoa, koska ne kasvattavat ja ylläpitävät yksilöiden tietoisuutta heidän roolistaan yhteiskuntien toiminnalle. Tuottamalla tietoa yhteiskunnan olemassaolon mahdollistavista arvoista yhteiskuntatieteet auttavat yhteiskunnan jatkuvassa kehittämisessä ja parantamisessa sen kaikkien jäsenten kannalta. (Brewer 2013, 151.) Hieman mahtipontinen määritelmä voidaan nähdä vain keinona kiertää kaikkialle levittäytyvää markkinalogiikkaa panos-tuotos-suhteineen, mutta toisaalta se voi myös auttaa tekemään selkoa yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ympärillä käytävästä keskustelusta. Yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla tuotettava tieto ei ole arvokasta automaattisesti, vaan sen arvo pohjautuu yhteiskunnan eri osien kanssa käytävään vuorovaikutukseen. Vuorovaikutuksen kohteena voi olla niin yksilö, yhteiskunta, markkinat kuin julkinen valtakkin, mutta vuorovaikutuksen tavoite on pohjimmaltaan sama, yhteiskunnallisen elämänlaadun parantaminen. (Brewer 2013, 152.) Tätä tavoitetta vasten tärkeämpää onkin kysyä, miten yhteiskunnallista vaikuttavuutta saavutetaan kuin mitä sillä saavutetaan.

Yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevassa keskustelussa on myös nostettava esille kysymys siitä, mitä tieteelle esitettävällä vaikuttavuuden vaateella tavoitellaan. Mikäli tieteen vaikuttavuuden vaateen tavoitteena on tutkimukseen sijoitettavien taloudellisten panostusten näennäisesti mahdollisimman tehokas hyödyntäminen, on riskinä tieteellisen toiminnan yksipuolistuminen ja kuihtuminen. Jos taas vaikuttavuuden vaateen motiivina on yhteiskuntien monipuolinen kehittäminen, ovat yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset alat omalta osaltaan vahvassa asemassa vastaamaan tähän vaateeseen. Brewerin esittämä määritelmä tutkimuksen tehtävästä yhteiskunnallisen elämänlaadun parantamisena on yksi tapa konkretisoida sitä, mihin ja miksi yhteiskuntatieteellistä ja humanistista tutkimusta tarvitaan nyt ja tulevaisuudessa. Näiden alojen ei tule vetäytyä vaikuttavuuskeskustelussa taustalle, vaan niiden on ryhdyttävä entistä selvemmin ja äänekkäämmin tuomaan esille niitä tavoitteita ja päämääriä, joita yhteiskuntatieteellisellä ja humanistisille tutkimuksella pyritään saavuttamaan.

Lähdeluettelo

Tutkimuskirjallisuus

Abreu, Maria & Grinevich, Vadim & Hughes, Alan & Kitson, Michael (2009) Knowledge Exchange between Academics and the Business, Public and Third Sectors. Centre for Business Research and UK~IRC, Cambridge.

Alastalo, Marja & Kunelius, Risto & Muhonen, Reetta (2014) Evidenssiä eliitille ja kansainvälistä huipputiedettä? Tutkimuksen vaikuttavuuden mielikuvastot tiedepolitiikan resursseina. Teoksessa Reetta Muhonen & Hanna-Mari Puuska (toim.) Tutkimuksen kansallinen tehtävä. Tampere: Vastapaino, 119–152.

Auranen, Otto & Pölönen, Janne (2014) ”Julkaisufoorumi-luokitus ja kansallinen julkaiseminen”. Teoksessa Reetta Muhonen ja Hanna-Mari Puuska (toim.) Tutkimuksen kansallinen tehtävä. Tampere: Vastapaino, 153 - 176.

Bastow, Simon & Dunleavy, Patrick & Tinkler, Jane (2014) The Impact of the social sciences. How academics and their research make a difference. London: SAGE.

Becher, Tony (1989) Academic Tribes and Territories: intellectual enquiry and the cultures of disciplines. Buckingham: Open University Press/SRHE.

Benneworth, Paul (2016). The impact and future of arts and humanities research. London: Palgrave Macmillan.

Berman, Elizabeth. P. (2012). Creating the market university: How academic science became an economic engine. Princeton: Princeton University Press.

Bornmann, Lutz. "What is Societal Impact of Research and how can it be Assessed? a Literature Survey." Journal of the American Society for Information Science and Technology, vol. 64, no. 2, 2013, pp. 217-233.

Burawoy, Michael (2005). For public sociology. American Sociological Review, 70(1), 4-28.

Burawoy, Michael (2011) Redefining the Public University : Global and National Contexts. Teoksessa: John Holmwood (toim.) (2011). A manifesto for the public university (1st ed.). London: Bloomsbury Publishing Plc, 27 – 41.

Brewer, John (2011): The Impact of Impact. Research evaluation 20 (3), 255–256.

Bush, Vannevar (1945): *Science, the Endless Frontier: a Report to the President*. United States Printing Office, Washington D.C.

Cheek, Julianne (2006): *The Challenge of Tailor-Made Research Quality*. Teoksessa Norman K Denzin, & Michael D. Giardina, (toim.) *Qualitative Inquiry and the Conservative Challenge*. Walnut Creek, Calif. : London: Left Coast ; Troika, 109 – 125.

Chowdhury, Gobinda, Koya, Kushwanth, & Philipson, Pete (2016). *Measuring the Impact of Research: Lessons from the UK's Research Excellence Framework 2014*. PLoS ONE, 11(6),

de Jong, Stefan, Smit, Jorren, & van Drooge, Leonie (2016a). *Scientists' response to societal impact policies: A policy paradox*. *Science and Public Policy*, 43(1), 102-114.

de Jong, Stefan, Barker, Katharine, Cox, Deborah, Sveinsdottir, Thordis, & Van den Besselaar, Peter (2014). *Understanding societal impact through productive interactions: ICT research as a case*. *Research Evaluation*, 23(2), 89-102.

de Jong, Stefan, Wardenaar, Tjerk, & Horlings, Edwin (2016b). *Exploring the promises of transdisciplinary research: A quantitative study of two climate research programmes*. *Research Policy*, 45(7), 1397-1409

de Jong, Stefan & Muhonen, Reetta (2018) *Who benefits from ex ante societal impact evaluation in the European funding arena? A cross-country comparison of societal impact capacity in the social sciences and humanities*, *Research Evaluation*.

Donovan, Claire (2007). *The qualitative future of research evaluation*. *Science and Public Policy*, 34(8), 585-597

Donovan, Claire (2008). *The Australian Research Quality Framework: A live experiment in capturing the social, economic, environmental, and cultural returns of publicly funded research*. *New Directions for Evaluation*, 2008(118), 47-60.

Donovan, Claire (2011) *State of the art in assessing impact: introduction to special issue*. *Research evaluation* 20 (3): 175–179.

Donovan, Claire, & Hanney, Stephen (2011). *The 'Payback Framework' explained*. *Research Evaluation*, 20(3), 181-183.

Esko, Terhi & Tuunainen, Juha & Miettinen, Reijo (2012) *Social Impact and Forms of Interaction between University Research and Society in Humanities and Social Sciences*. *International Journal of Conetemporary Sociology*, 49 (1), 17–45.

Etzkowitz, Henry (2003a), Innovation in Innovation: The Triple Helix of University-Industry-Government Relations, *Social Science Information*, 42, 293-337.

Etzkowitz, Henry (2003b), "Research Groups as 'Quasi-firms': The Invention of the Entrepreneurial University". *Research Policy*, 32, 109-21.

Gibbons, Michael & Limoges, Camille & Nowotny, Helga & Schwartzman, Simon & Scott, Peter & Trow, Martin (1994). *The new production of knowledge: the dynamics of science and research in contemporary societies*. London: Sage.

Godin, Benoît & Doré, Christian (2005) *Measuring the impacts of science: Beyond the economic dimension*. INRS, Montreal.

Goertz, Gary & Mahoney, James (2012). *A tale of two cultures: Qualitative and quantitative research in the social sciences*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Grant, Jonathan, Brutscher, Philip-Bastian, Kirk, Susan, Butler, Linda, & Wooding, Steven (2009) *Capturing research impacts*. Cambridge, United Kingdom: RAND Europe.

Hakala, Johanna & Ylijoki, Oili (2001) Research for whom? research orientations in three academic cultures. *Organization*, 8(2), 373-380.

Hakala, Johanna & Kaukonen, Erkki & Nieminen, Mika & Ylijoki, Oili-Helena (2003) *Yliopisto – Tieteen kehdestä projektimyllyksi?* Helsinki: Gaudeamus.

Hakala, Johanna (2009). *Academic cultures in the Finnish mass research university: Change and continuity*. Tampere: Tampere University Press.

Hautamäki, Antti & Ståhle, Pirjo (2012) *Ristiriitainen tiedepolitiikkaamme: suuntana innovaatiot vai sivistys?* Helsinki: Gaudeamus.

Heiskala, Risto (2016) *Yhteiskuntatutkimuksen vaikuttavuus ja uljas uusi maailma*. *Tieteessä tapahtuu* 1/2016, 27–33.

Holmwood, John (2011). *A manifesto for the public university* (1st ed.). London: Bloomsbury Publishing Plc

Hughes, Alan & Kitson, Michael (2012) *Pathways to impact and the strategic role of universities*. Centre of Business Research, University of Cambridge Working Paper No. 435.

Jacobsson, Staffan, Vico, Eugenia Perez, Hellsmark, Hans, (2014) The many ways of academic researchers: How is science made useful? *Science and Public Policy*, 41(5), 641-657

Kagan, Jerome (2009) *The Three Cultures. Natural Sciences, Social Sciences, and the Humanities in the 21st Century*. New York: Cambridge University Press.

Kangasjärvi, Valtteri (2014) *Yliopisto ja ideologia: Ilkka Niiniluoto ja yliopistouudistus*. [Tampere]: Tampereen yliopisto.

Kankaala, Kari, Kaukonen, Erkki, Kutinlahti, P., Lemola, L., Nieminen, Mika & Välimaa, M. (2004), *Yliopistojen kolmas tehtävä?* Edita Prima Oy, Helsinki.

King, Desmond (2011) *The Politics of Publicly-funded Social Research*. Teoksessa: John Holmwood (toim.) (2011). *A manifesto for the public university* (1st ed.). London: Bloomsbury Publishing Plc, 74 – 89.

Klautzer, Lisa, Hanney, Stephen, Nason, Edward, Rubin, Jennifer, Grant, Jonathan & Wooding, Steven (2011). *Assessing policy and practice impacts of social science research: the application of the Payback Framework to assess the Future of Work programme*. *Research Evaluation*, 20(3), 201-209.

Kline, Ronald (1995). *Construing "Technology" as "Applied Science": Public Rhetoric of Scientists and Engineers in the United States, 1880-1945*. *Isis: A Journal of the History of Science* 86:194-221

Lampinen, Osmo (2003) *Suomen Koulutusjärjestelmän Kehitys*. Helsinki: Gaudeamus.

Landry, Rejean, Amara, Nabil & Lamari, Moktar (2001). *Utilization of social science research knowledge in Canada*. *Research Policy*, 30(2), 333-349

Leydesdorff, Leyla (2012). *The triple helix, quadruple helix, .., and an N-tuple of helices: Explanatory models for analyzing the knowledge-based economy?* *Journal of the Knowledge Economy*, 3(1), 25-35.

Martin, Ben (2011) *The research excellence framework and the impact agenda: are we creating a Frankenstein monster?* *Research Evaluation*, 20 (3), 247–254.

Miettinen, Reijo & Tuunainen, Juha (2006) *Johdanto*. Teoksessa. Reijo Miettinen, Juha Tuunainen, Tarja Knuutila ja Erika Mattila (toim.) *Tieteestä tuotteeksi? – Yliopistotutkimus muutosten ristipaineissa*. Helsinki: Yliopistopaino, 13–27.

Miettinen, Reijo (2006): ”Tieteen ja yhteiskunnan suhde tiede- ja teknologiapolitiikassa”. Teoksessa: Reijo Miettinen, Juha Tuunainen, Tarja Knuutila ja Erika Mattila (toim.) *Tieteestä tuotteeksi? – Yliopistotutkimus muutosten ristipaineissa*. Helsinki: Yliopistopaino, 31–58.

- Miettinen, Reijo, Tuunainen, Juha & Esko, Terhi (2015) Epistemological, Artefactual and Interactional – Institutional Foundations of Social Impact of Academic Research. *Minverva* 53, 257–277.
- Miller, Kristel, McAdam, Rodney, Moffett, Sandra, Alexander, Allen & Puthusserry, Pushyarag (2016) Knowledge transfer in university quadruple helix ecosystems: an absorptive capacity perspective. *R&D Management*, 46: 383-399.
- Molas-Gallart, Jordi & Tang, Puay (2011) Tracing ‘productive interactions’ to identify social impacts: an example from the social sciences. *Research Evaluation*, 20 (3), 219-226.
- Molas-Gallart, Jordi (2015) Research evaluation and the assessment of public value. *Arts & Humanities in Higher Education* 14 (1), 11–126.
- Morton, Sarah (2015) Progressing research impact assessment: A ‘contributions’ approach. *Research Evaluation*, 24(4), 405-419
- Muhonen, Reetta & Puuska, Hanna-Mari (2011) Yhteenveto: Yliopistotutkimuksen rahoitusmuutokset ja tuottavuus. Teoksessa Erkki Kaukonen, Laura Himanen, Reetta Muhonen, Hanna-Mari Puuska, Nina Talola ja Otto Auranen (toim.) Tutkimuksen tuottavuuden kehitys Suomen yliopistoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:2, 109–111. Internet-julkaisu. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/okm02.pdf?lang=fi>. Viitattu 20.7.2018
- Muhonen, Reetta & Puuska, Hanna-Mari (2014) Kansallista tiedettä tekemässä. Teoksessa Reetta Muhonen ja Hanna-Mari Puuska (toim.) Tutkimuksen kansallinen tehtävä. Tampere: Vastapaino, 13–33.
- Muhonen, Reetta, Olmos-Peñuela, Julia & Benneworth, Paul (2019) From productive interactions to impact pathways: understanding the mechanisms leading SSH research societal impact. *Research Evaluation*, 2019.
- Mustajoki, Arto (2005) Tutkimuksen vaikuttavuus: mitä se on ja voidaanko sitä mitata? *Tieteessä tapahtuu* 6/2005, 33–37.
- Niiniluoto, Ilkka (2015): Yliopistot ja ammattikorkeakoulut yhteiskunnallisina vaikuttajina: yhteenveto. Teoksessa: Vastuullinen ja vaikuttava. Tulokulmia korkeakoulujen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:3, 11–30.

- Nowotny, Helga, Scott, Peter & Gibbons, Michael (2002). *Re-thinking science: Knowledge and the public in an age of uncertainty* (Repr.). Cambridge: Polity.
- Olmos-Peñuela, J., Castro-Martínez, E., & D'Este, P. (2014). Knowledge transfer activities in social sciences and humanities: Explaining the interactions of research groups with non-academic agents. *Research Policy*, 43(4), 696-706.
- Olmos-Peñuela, Julia, Benneworth, Paul & Castro-Martinez, Elena (2014) Are 'STEM from Mars and SSH from Venus?': Challenging disciplinary stereotypes of research's social value. *Science and Public Policy* 41, 384–400.
- Olmos-Peñuela, Julia, Molas-Gallart, Jordi and Castro-Martínez, Elena (2014) Informal collaborations between social sciences and humanities researchers and non-academic partners. *Science and Public Policy* 41, 493-506.
- Olmos-Peñuela, Julia, Paul S. Benneworth, and Elena Castro-Martinez (2015): "Are Sciences Essential and Humanities Elective? Disentangling Competing Claims for Humanities' Research Public Value." *Arts and Humanities in Higher Education*, vol. 14, no. 1. 61 – 78.
- Power, Michael (1999). *The audit society: Rituals of verification* (Repr.). Oxford: Oxford University Press.
- Ragin, Charles C. (1994). *Constructing social research: The unity and diversity of method*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Rajavaara, Marketta (2007). *Vaikuttavuusyhteiskunta: Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen*. Helsinki: Kela, tutkimusosasto.
- Ronkainen, Suvi, Suikkanen, Asko ja Kunnari, Marika (2014) Tieteellinen tieto ja tutkimuksen yhteiskunnallinen tehtävät. Teoksessa Reetta Muhonen & Hanna-Mari Puuska (toim.) *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 119–152.
- Ross, Karen (2017). Making empowering choices: How methodology matters for empowering research participants. *Forum : Qualitative Social Research*, 18(3)
- Slaughter, Sheila & Leslie, Larry (1997) *Academic capitalism: Politics, policies and the entrepreneurial university*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Snow, C. P. (1993). *The two cultures* (Canto ed.). London;New York;: Cambridge University Press.
- Spaapen, Jack & van Drooge, Leonie (2011) Introducing 'productive interactions' in social impact assessment. *Research Evaluation*, 20 (3), 211–218.

Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli (2002), Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Tuunainen, Juha. (2013). Science Transformed? Reflections on Professed Changes in Knowledge Production. Organizations, People and Strategies in Astronomy Vol. 2. 43-71.

Weiss, Carol H. (1980) Knowledge creep ad decision accretion. Science Communication 1(3): 381-404

Weiss, Carol H. (1999). The interface between evaluation and public policy. Evaluation, 5(4), 468-486

Ylijoki, Oili-Helena (2003), "Entangled in Academic Capitalism?: A Case-Study on Changing Ideals and Practices of University Research." Higher Education, vol. 45, no. 3, 2003, pp. 307-335.

Ylijoki, Oili-Helena, Anu Lyytinen, and Liisa Marttila (2011) Different research markets: A disciplinary perspective. Higher Education 62.6: 721-740.

Digitaaliset lähteet

Les Back 2015 blogi <https://www.thesociologicalreview.com/on-the-side-of-the-powerful-the-impact-agenda-sociology-in-public/>, viitattu 28.6.2019

Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut yliopistojen ohjauksesta ja rahoituksesta: <https://minedu.fi/ohjaus-rahoitus-ja-sopimukset>, viitattu 28.6.2019

Helsingin Sanomat, pääkirjoitus 2.10.2015 ”Yliopistojen on omaksuttava yritysten toimintamalleja”, <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002856629.html>, viitattu 3.7.2019.

Helsingin Sanomat, pääkirjoitus 20.1.2016: ”Vaikuttavuus korostuu tutkimusrahoituksessa” <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002880884.html>, viitattu 3.7.2019.

Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 9.3.2016: ” Yliopistojen vaikuttavuutta on ryhdyttävä mittaamaan”, <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002890196.html>, viitattu 3.7.2019.

COST-puiteohjelman ENRESSH-verkoston lehdistötiedote 2016. https://enressh.eu/wp-content/uploads/2017/02/Press-Release_Finnish.pdf. Viitattu 9.8.2019

Tieteellisten seurain valtuuskunnan tiedote Suomen liittymisestä ENRESSH-verkostoon 28.9.2016. <https://www.tsv.fi/fi/tiedotteet/suomi-liittyi-eurooppalaiseen-yhteiskunta-ja-humanististieteellisten-alojen-arviointia>. Viitattu 9.8.2019.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, yliopistojen rahoitusmalli 2017 alkaen.

https://minedu.fi/documents/1410845/4392480/yo_rahoytusmalli_2017.pdf/d6f1dc15-9923-4b89-8920-720b15afdf03/yo_rahoytusmalli_2017.pdf. Viitattu 14.8.2019

Liitteet

Liite 1 ENRESSH-kyselylomake

The questions addressed in the fiche were the following:

0. General information (context information)

1. What motivated the researcher to begin the ultimately relevant/ impactful research?
2. The key people active in the story?
3. What is the contribution of the research in terms of societal impact? What and who constituted the impacts?
4. Interactions – how and with whom?
5. What were the obstacles to impact?
6. Did you receive any external support for the engagement?
7. Is there any evidence from the user that the knowledge is relevant or impactful?
8. Are there other elements of this case that might be relevant? Is there anything else that is relevant that we need to know at this stage?

LIITE 2. Luettelo tekstissä hyödynnetyistä tutkimuskuvauksista

Luku 5

Finland_All male panel

Estonia_Tips

Switzerland Hohenstein

RECI+ CROATIA

Serbia EMWIS

Validiv

Childcare Neglects

Luku 6

Serbia EMWLIS

Children and Flooding

Restorative Justice

The History Laboratory

MOOC Glauser

Spanish Theatre

Hohenstein

Wallonia Sseculphre

Nation State Iceland

Sprachenkompass

Luku 7

Estonia Tips

Basel Kaempfen

Wallonia LeBrun

RECI+

Brighton Fuse Impact)

Archetti

Extended Compulsory Education

Childcare Neglects

External Evaluation

Portugal Domestic Violence

Spanish OPAM